

DÁVID CSABA

BUDA MEGVÉTELE

DÁVID CSABA
BUDA MEGVÉTELE

DELFIN KÖNYVEK

Szerkeszti
RÓNASZEGI MIKLÓS

Előkészületben

EDWARD EAGER
FÉLVARAZS

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1975

DÁVID CSABA

BUDA MEGVÉTELE

TÖRTÉNELMI REGÉNY

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1973

CSAVLEK ANDRÁS
rajzaival

© Dávid Csaba, 1975

ISBN 963 11 0346 3

I.

Gomolyog, mozdul a reggeli köd. A tejszínű levegőben egyre tisztábban látni a friss, tavaszi ágakat.

– Szép idő lesz – véli valaki.

Mások fázósan húzzák össze magukon a köpenyt, és morognak. A tűzre hatalmas ágakat vetnek. A nedves gally sűrű füstöt ereszt, végre láng lobban, aztán az ág vastagabb részei is meggyulladnak. Újabb s újabb ágak kerülnek a tűzre, s a láng ropogva ugrik magasra.

Alant tisztul a völgy, napfény csillan a hegytető felől.

– Szép idő lesz – mondja ismét az előbbi katona. – Mindig szép az idő, ha reggel köd van.

Szélrohamok lobogtatják a tüzet, s messziről üvöltést hoznak. A lovak magasra vágják a fejüket, horkantanak. Az üvöltés erősödik, s egy csődör táguló orrlíkakkal nyerít.

– Farkasok – sóhajt egy bajuszos, a lóhoz lép, s nyugtatgatja.

Összegöngyölik a takarókat, és felkötözik a lovak nyerge mellé. Az egyik csoport közepén hirtelen nevetés robban, s éles hangon hajtogatja valaki:

– Így volt, ha mondom!

– Csak monddad – legyintenek a többiek.

– Azt hittem, ott helyben felkoncolnak, s ahogy

kapom elé a kardomat, hát a leányka a pasa elé veti magát, térdre! S könyörög neki...

– Tán még arra is megkérte, hogy téged vezírré tegyen?

– Ha hiszed, jó, s ha nem, annyi! A pasa ott helyben esküt tett, hogy belőlem béget csinál, a leánykát pedig...

– Azt a fekete hajút, ugye? – szól közbe újra valaki, s tovább folyik a hitetlenkedő, jókedvű kuncogás. Nagy Balázs híres arról, hogy mindenféle megesik vele, csupa ámulatos dolog. De mindig csak akkor, ha a pajtásai nem látják.

– Azt a feketét, igenis, hogy a holló vájja ki a szemed! – tüzel most már Nagy Balázs éles hangon.

– S a menyegző mikor lesz?

– Abbiza! Török menyegző!

– Elmegyünk! – csattan másfelé.

– Meg is hívlak!

– Ne tódíts, Balázs! – Mire a legény komoly arcot csinál s kivágja:

– Az ingemre esküszöm, hogy így volt!

Erre megfordul az is, aki eddig csak a vállát vonogatta, mert az eskü nagy dolog, s az ing drága, se-lyemhímzéssel kihányva, a gazdagnak is csak néhány inge ha van. Isten ne adja, hogy rossz eskü miatt az ing elveszzen vagy szétszakadjon.

A nagy csendben Gergely, az ezred íródeákja igen komolyan Nagy Balázshoz lép, s a dolmánya felé nyúl.

– Aztán hadd lám, van-e inged, hogy úgy esküszöl!

Nagy Balázs meghökken, s a tűz körül már reng a kacagás, egyre tovább terjed. Csak a lovak újabb horkanása s dobogása szakítja meg.

– Érzik a farkasokat – morogják a katonák.

Petneházy ezereskapitány feláll a tűz mellől, s nagyot nyújtózkodik.

A köd eltűnt. A völgy felett hatalmas, kutya alakú szikla csillog a fényben, lent a fű között pedig egy kicsi, hideg csermely folydogál. Észak felé hóval fedett csúcsok.

Az emberek felkászálódnak s indulnak. A lovak minden lépésre bólintanak. A völgyfenéken az ázott tavaszi fűben toccsan a patkó. Aztán meredek ösvényen kaptatnak felfelé, kétoldalt fenyők nyújtóznak. A lovak meg-megcsúsznak a barna, síkos szőnyegen, a tűlevelek vastag rétegén. Csend van, a messzi, magas völgyekből s fennsíkok felől mély, huhogó bűgással zúg a szél.

– Otthon már kihajtották a ménest – sóhajt valaki.

A másik rábólint.

– S nálunk szántanak.

A hegycsúcsok hallgatagon állnak körös-körül, s tűrik, hogy a havasi szél zúgjon a legelőkön. A sziklák mellett itt is, ott is csordogál a hólé, a völgyben patak-ká gyűlik, és zúgva szalad tovább.

Egyszerre csak visszhangosan, sziklától szikláig verődve ének hangzik fel:

Nie bede, nie bede
na Janicka dobra,
zakiel nie obleci
cetynecka drobna...

A tetőről hallatszik. Hegyi pásztorok elnyújtott, jajgatáshoz hasonló éneke: „Nem leszek jó Jancsimhoz, míg a fenyőpille föl nem röppen.”

A menet megáll, torlódik. Néhányan lóról szállva

előrelopakodnak a sűrűben. A tetőn ismét felhangzik, hogy „zakiel nie obleci cetynecka drobna...”, aztán a közelben ág reccsen, dühös kiáltás hallatszik, s már hozzák is, kétfelől erősen markolva a pásztort.

Fehéresszürke nadrág van rajta s bocskor. A kalapja kerek, kicsike karimája van, s piros szalag rajta. Kétoldalt a füle mellett apró varkocsokban lóg a haja, A bokor zörren, s hatalmas fehér kutya ugrik elő vicsorítva. Olyan, mint a magyar komondor, vagy talán még nagyobb. Az egyik katona belerúg, s a kardját kirántja.

A pásztor mordult egyet, s a kutya meghunyászkodott. Az ember térdre borult.

– Pane!

Gergely deák az ezereskapitány mellé ugratott.

– Szót értesz vele? – kérdezte Petneházy.

– Vezess át a hegyeken! – mutatta a deák az irányt.

– Pane, wiater halny! – emelte a pásztor égnek a kezét. Gergely ráncolta a homlokát, s még valamit kérdezett, aztán a kapitányához fordult.

– Megindult a meleg havasi szél. A hegyeken nem kelhetünk át, mert áradás lesz.

Visszaérkeztek a hegytetőre küldöttek is. Hozták a másik pásztort, a kurjongatót, s a két ember most egymás mellett pislogott.

– Kapitány uram, gyűlik a víz mindenfelé, a hegyoldalakon zúg le a hólé!

– A felső völgyeket már elárasztotta az olvadás.

Petneházy komoran hallgatta őket. Ahogy a szél erősödik, úgy növekszik az ár is. Mi lesz, ha valamilyik völgybe szorulnak, mert a víz elzárja az útjukat? Ilyenkor nem lehet lovon átkelni a havasi legelőkön. Megint lóról szálltak. A két tátrai juhász bizalmatlanul

nézte őket. Vajon miféle csapat ez, hogy Lengyelország felé akarnak áthágni?

Petneházy összeráncolta a homlokát. Trencsén s Beszterce felől nagy erők indultak a hegyekbe kora tavasszal, vallonok s egyéb seregek, Heislerről is halani. Nem akart az őszi harcokban megfogyatkozott emberekkel nekirohanni a labanc áradatnak.

A nemesség is egyre inkább ellenük van, amióta Thököly fejedelem szerencsecsillaga hanyatlik. Egyre gyakrabban esett meg, hogy a fejedelem jogos adóját fegyverrel kellett behajtsák, s a vármegyék minden mozdulatukat rossz szemmel nézték. A császári ezredek törnek előre, s neki se élelme, se lőszere. A bányavárosokra már nem számíthat. Elhatározta, hogy Lengyel felé átmegy a hegyeken. Megvárja, amíg a fejedelem más, erőre kapott ezredeivel együtt indulhat délnek. Vagy a lengyel határon toboroz embert.

De az árvíznek lóval nekivágni nem lehet.

– Kerülni kell – mondta Gergely deák. Borsos Ádám hadnagy közbeszólt:

– Három napja a hegyeket járjuk!

– A tarsolyban nincs kenyér, se a lódingban puska – szólalt meg az egyik tizedes, Rác András.

– Túrót s effélét szerezhethünk tőlük – intett Gergely a két juhász felé, s megkérdezte: – Van-e eladó sajt, túró, kenyér s egyéb?

Pislogtak, aztán az éneklő megszólalt:

– Ne mamy, pane!

– Jó, jó, a német elvitte, de valami csak akad!

– Kössük fel az egyiket, a másik mindjárt talál! – ugrott elő egy legény, Cifra János.

– Kapitány uram, ne! – szólt közbe a deák. Elővett egy aranyat, s eléjük dobta. – Nyomorult pásztorok ezek, pénzért biztosan adnak.

Azok megvizsgálták a pénzt, aztán egy ágakból összetákolt kalyibához vitték a katonákat. Két átalvetőnyi túró s egy zsák hajdinakását hoztak elő.

– Ez minden?

A pásztorok ingatták a fejüket. Több nincs, hiába mutogatták nekik az aranyat.

– Egy aranyért ennyi kása? – bökte oldalba Cifra az ezredsípos Bálintot.

– Tolvajok, hegyi rablók! – kiáltotta más is. A sípos a két pásztor elé ugrott.

– Adtok-e még valamit?

– Ne mamy, pane!

Egy rúgással összerontotta a kalyibát, dühösen turkált az ágak s egymásra fektetett lapos kövek között, de semmit sem talált

Fent a völgyekben s a legelőkön gyűlt a víz, a sziklákon zúgott lefelé az áradat. Lóra kaptak, s indultak más irányba, lefelé, hogy lapályra érjenek. A csapat vége visszamaradt, meg akarták fogni a juhászokat. A két hegyi ember megszökött, a katonák utánuk. Petneházy visszaugratott, s keményen parancsolt a legényekre.

Fekete, fáradt arccal néztek reá. Éhesek, fáznak. Mi az a két átalvetőnyi túró ennyi embernek? A legszívesebben kézre kerítenék a pásztorokat, hátha kicsikarnának tőlük még valami élelmet.

Az ezereskapitány sarkantyúba kapta a lovát, s a menet élére vágatott, a deák mellé. Gergely kérdően nézett reá. Petneházy összehúzta magán a mentét, s nem szólt.

Fák közé értek megint. A lovak léptetve, megmegcsúszva a köveken szálltak le a völgybe.

A fenyők között egyre több a tölgy s a bükk. Mire esteledik, talán a Vág környékére jutnak. Ha ugyan el

nem tévesztették az utat.

A hátuk mögött, fenn a legelőkön halkabb lesz a vizek zúgása, s ahogy a völgybe érnek, a szél is gyengül.

A fák ritkulnak, a csapat szelíd lankára ér.

A napfény hajlik a föld felé. Az előőrs már az erdei félhomályban ereszkedik, s a fák között szálláshelyet keres. Megint egy éjszaka a szabadban, hólétől nedves földön, a lovak párolgó teste mellé húzódva. Az erdő fölött hirtelen varjúcsapat rebben föl, és károgva köröz a levegőben. Az előőrs megtorpan, kardot ránt. A fák között vezényszó hallatszik, s két oldalról puskaropogás.

Az ezredsípos már fújja a riadót, egy gazda nélkül maradt ló felágaskodik, s nyerítve vágat visszafelé. A csapat megáll, és a tisztás szélén láncba fejlődik.

A fák közül dragonyosok bukkannak elő, egyszerre hallani a Petneházy embereinek szóló kuruc sípot s a német trombitát. Vezényszó csattan, a dragonyosok megint sortüzet adnak s megindulnak. Széles arcvonaltalban kaptatnak a magyarok felé, Borsos halkán felnevet.

– Lentről támadnak, eszüket vesztették!

A kuruc arcvonaltal is tüzel, s kardot rántva ereszkedik lefelé. Már a tisztás közepén járnak, ugratják A lovakat a bokrok között, hogy jó irányba kaphassák a legközelebb eső katonát, zúg a hajrá, s érzik, hogy hamar szétverik az ellenséget. Kiéhezett, átfázott testük felizzik, amint a kardot szorítva ágaskodnak a nyeregben. Petneházy látja, ahogy az első csapat a dragonyosokra zúdul, Nagy Balázs éles hangja csattan:

– Vágd a németjét!

Aztán az ezereskapitány hátrapillant, mert recseg

az ág fölöttük a hegyoldalon. Gergely deák elkomorodik, s Borsos morog, hogy a német nem is olyan bolond. Újabb vezényszó csattan. A dragonyosok felülről is tüzelnek, s a hosszú vonalba oszlott kurucokat harapófogóba kapják.

A legények magasra emelt karddal körülnéznek, s valaki a felülről támadókat látva, elordítja magát:

– Ezeket a havasi szél hozta-e?

Háromannyian vannak, mint a Petneházy huszárai. Vagdalkoznak. Sebesült ló hörög, s tapossa a nyeregből lecsúszott lovasát. Ordítanak a harcolók, és egyre többen fetrengenek a földön. Petneházy visszavonulásra fúvat, s oldalvást igyekszik egy vízmosás felé. Gergely deák a vállához kap, s meginog a nyeregben. A kezén végigfolyik a vére. Az ezereskapitány elkapja a deák lovát, s húzza maga után. Visszavág egy támadónak, s ordít a sípos felé:

– Fújjad!

A kurucok lassan követik a bozót felé.

Bécsben kora tavaszi nap süt, de a szobában félhomály van.

Az idegen arca éles metszésű, az orra nagy. A szeme szürke, s úgy pillant, mintha szikrát vetne. Pedig szelíden mosolyog, de a pillantása megszakítja álmos szelídséget. Néha lehajtja a fejét, és úgy mosolyog, alulról, mintha titkot rejtegetne. Az egész ember nyugtalanító.

– Báró úr, csak annyi pénz kell, hogy török ruhát vásárolhassak. Aztán eljutok Budára, néhány hét múlva újra itt leszek, s beszámolok mindenről. Ha lehet, még rajzokat is hozok.

– Ért ön a rajzokhoz, írásokhoz?

A férfi szeme megvillan. Kihúzza magát, aztán szelíden, bocsánatkérően elmosolyodik.

– Mondtam, hogy szerzetes vagyok. Vagyis mondjuk úgy, hogy voltam. Kitűnően értek törökül, éveken át egy anatóliai úr rabszolgája voltam. Írok, olvasok magyarul, németül, latinul és törökül. Ismerem több olasz mérnök haditudományokról szóló munkáját. Ha egyszer bejutok a budai várba, olyan rajzokat hozok önnek, amelyeket még Stahremberg úr sem látott.

Waldburger báró érzi, hogy ha visszautasítja az ajánlatot, szamárságot csinál. Alig néhány hete nevezték ki. Egy ilyen térképpel vagy a várról szóló pontos értesülésekkel jó szolgálatot, nagy hírt lehetne szerezni a hadsereg mérnöki karában.

Zavart, nyugtalan ember ez az idegen. Hogy tüzel a szeme... Igaz, csak egy kis pénzt kér, semmi más. S mi lesz, ha nem is látja többet? Ha sohasem tér vissza, mert elfogják a törökök, és karóba húzzák? Vagy az egész kémkedés csak ürügy, hogy néhány aranyat

kicsikarjon tőle?

– Hogy is hívják önt?

– Nem mindegy, báró úr? – Elmosolyodik. – Amíg a rendbe tartoztam, a nevem Tamás testvér, volt, a rabságban nem volt nevem, most pedig... – Elhallgat, aztán alulról a báróra pillant. – Most egyszerűen úgy hívnak, hogy a deák.

– Deák?

– Sokáig kerestem a kenyeremet deákoskodással.

– A kancellárián?

– A szolnoki bégnél.

A báró elsétál az ablakig, és szeretettel megsimítja az újjáépült márvány ablakkeretet. Kitarja a színes üveglakot, amit néhány napja szerelt fel a velencei mester. Sok pénzébe került a helyreállítás, mert az ostrom idején leégett a palota teteje. Most viszont szebb, mint valaha. Végighúzza az ujját a márványlapon, és a férfi felé fordul.

– Mikor jön vissza?

– Ha néhány napon belül nekivágok, legkésőbb aratásra itt leszek.

A báró felhúzza a szemöldökét, a deák gyorsan hozzáteszi:

– Két-három hét, amíg Budára érek, ott jól körülnézni kell, s megint jó idő, amíg visszajutok.

A báró leereszkedik egy ülésre. Ennek a jöttmentnek fogalma sincs, hogy ő milyen felelősséget vállal magára, ha pénzt ad neki. Tulajdonképpen kár, hogy ilyen könnyen maga elé bocsátotta, s ilyen bizalmas természetű beszédbe elegyedett vele.

De milyen nagyszerű lesz, ha térképekkel s a falakról, ágyúkról, aknákról, lőpormalmokról szóló leírásokkal állhat a vezérkar elé. Stahremberg generális gratulálni fog...

A pénzért nyúl. Valamit még mondani kellene.

– Adok önnek pénzt. Figyeljen jól, és hozzon pontos leírásokat. Ha megjött, még többet adok. Sokkal többet!

A férfi hirtelen feláll, elteszi az asztalra dobott néhány ezüstöt.

– Több nem kell, báró úr. Ez is csak azért, hogy ruhát, miegymást vásároljak. Akár hiszi, akár nem, több pénzre nincs szükségem. Mert én... – Elharapja a szót, megvillan a szeme, aztán szelíden elmosolyodik, és kimegy a szobából. A báró összehúzott szemmel néz utána. Biztosan eszelős – gondolja, s a vadonatúj, színes üvegablakra pillant.

Odakint a deák arcára mélyzó, egy kicsit gúnyos kifejezés ül.

„A buta, dölyfös embereket azért teremtette Isten, hogy segítséggel szolgáljanak az okosoknak. Éhes vagyok, papírt és selyemturbánt kell vásárolnom, hogy Budára juthassák. Nagy dolgokat kell véghezvinnem.”

Elindul egy fogadó felé.

„Meg is teszem! Hozok térképet, leírást, mindent! Nagy ember leszek! Csak ez az örökös szűrő fejfájás ne kínozna!”

Az asztal mellett maga elé képzei Budát; látja a tornyokon és oromzatokon csillogó félholdat. Budán félhold ragyog, pedig kereszt illik oda. Sok-sok éve már, hogy a rendházban gyertyafény mellett olvasta a régiek írásait Mátyás királyról, Ulászlóról, a nagy mohácsi csatáról. Szinte szó szerint megtanulta a híres püspök, Oláh Miklós írásait, s a cellája sötét sarka felé fordulva elképzelte a könyvekkel teli hatalmas szobát Mátyás udvarában. A híres könyvek, a korvinák! Táblájuk drágakövekkel ékes, a lapokon a világ bölcses-

sége, tudománya, költészete!

A fogadós eléje teszi a tálat, és összeráncolt homlokkal figyeli a semmibe meredő arcot. A deák felrezen, bocsánatkérő mosolyra nyílik az arca, s amint a fogadós a bort is eléje teszi, még egy kancsóval kér, s bizonyságul letesz az asztalra egy ezüstöt. A fogadós megnézi a pénzt, a vendéget is, és még egy teli kancsót hoz.

A deák iszik, aztán evéshez lát s amint félretolja az üres tálat, megint iszik.

Igen, a Mátyás könyvtárában valaha bőrbe kötött könyvek sorakoztak, s mindenik táblán ott volt a holló, gyűrűvel a csőrében.

A bor melege átjárja, jólesően megrázkódik, s mosollyal az arcán megint a távolba mered.

A könyvek... egy szekérhez kötözve vitték, valahol Görögországban járhattak. A lába szabadon volt, csak a karját kötötték hosszú kötéllel a saroglyához, hogy futni tudjon. Esett az eső, egyre mélyebb volt a sár. A sok futástól nyilallt az oldala, s azt hitte, megszakad. A lovak is fáradtak voltak, s egyszer csak a szekér megállt, majdnem kerékagyig süppedt a sárba. A katonák szitkozódtak, s ütötték a lovakat, azok rángatták a kocsit. Egy rándulásnál az egyik kerék eltört, a kocsi féloldalra borult, s a zsákmány a sárba szóródott. Ő is alig tudott félreugrani, majdnem a saroglya alá került

Parancsnokuk hajtani kezdte őket, hogy ami értékesebb, felszedjék a sárból. Egy janicsár a kése hegyével nekiesett a hatalmas könyvnek, ami a szekérről csúszott a sárba, és egyenként kifeszegette a táblába foglalt ékköveket, aztán egyetlen rántással a könyv aranycsatját is letépte. Leszakadt a bőrrel bevont tábla is. Ő akkor látta, hogy a sárba taposott, kézzel írott

könyvlapokon mindenütt a gyűrűs holló látszik.

Mátyás király könyve.

Akkor hirtelen elmúlt a hasogató fájdalma, s ordítva a könyvre borult, átölelte, s tisztogatni kezdte a sártól. De az egész csak egy szusszanásnyi ideig tartott, mert az arca előtt egy janicsárcsizma jelent meg. Fel akart állni, ismét nyilallt az oldala. A janicsár belesérült, de ő átölelve tartotta a könyvet. Addig korbácsolták, amíg csak egy lapot is fogott a kezében. Aztán vérző háttal, most már egy katona nyeregkapájához kötözve, futott tovább a ló mellett

A borért nyúl, iszik. Az asztaloknál iparosok, mesterekből üldögélnek, hangosan beszélgetnek. Néha megnézik a hallgató idegét, aki csak úgy önti magába a bort.

Hadd nézzék, nem akárcsak látnak! Rangja nincs, de a tudása felér bárkiével.

A boron keresztül megint a cellát látja és saját magát, amint a gyertyafényben olvasgat. Szerzetestársai gúnyolták érte, s egyszer valamelyik megkérdezte, hogy ország kapitánya akarna-e lenni, mert örökké a régi dolgokat bújja, s a török elleni hadviselésről álmodozik.

Maga sem tudta, hogy éjjelenként a cellában hangosan kiabált-e, vagy csak magában motyogott. Elképzelte, hogy kivont karddal a kezében ezreket irányít a falak alá, ágyúkat állít az ostromlott török várak ellen, és aknákat ásat. Szerzett egy olasz hadtudományi könyvet, s amikor ezt megtalálták a cellájában, a gúnyolódás új erőre kapott. A rendfőnök, a prior is felelősségre vonta. Szégyenkeznie kellett volna, de kihúzta magát, s alázatos mosollyal az arcán arra gondolt, hogy Buda elesik, s az érdemeiért őt nevezik ki várparancsnoknak. Törökök százait téríti a keresztény

hitre, újjáépítteti a híres templomokat, és a volt rendházának nagylelkűen birtokokat adományoz. A prior majd hálálkodva csókolja meg kezén az ékköves gyűrűt.

Néhány nap múlva megtámadták a rendházat, ő foglyul esett, s egészen Anatóliáig hurcolták a török martalócok. A prior a rendházban maradt, a kapubálványra akasztották fel.

Többé nem dédelgethette kedvenc ábrándját, hogy az öreg szerzetes fejét meghajtva, alázattal csókolja meg az ő vezéri kezén az ékköves gyűrűt. Megölték a rend főnökét, s neki nem volt ékköves gyűrűje. Csak a holló csőrében volt gyűrű, de a könyv lapjait sárba taposta a janicsár, s őt megkorbácsolták. A következő években sokszor ütötték korbáccsal, összeszorította a fogát, és arra gondolt, hogy szenvedő, krisztusi sors kell az ország megváltásához. Az övé ilyen. Minden ütéssel közelebb a célhoz. A hátán a hosszú, csíkos sebek behegedtek, s ő megtanult törökül írni-olvasni. Újra korbácsolták, s újabb sebekből serkedt a vére. Összeszorította a fogát. Csak azért is nagy ember lesz!

„Krisztust is ostromozták a janicsárok” – kavargott fejében a megzavart gondolat, és a budai tornyokat látta maga előtt.

A kancsóban már csak egy korty akad, azt felhajtja. Nemsokára szürkülni kezd. Elmegy valamelyik kalmárhoz, aki a nyolcvanhármas ostrom idejéből származó török holmikat árul. Leteszi a kancsót, s egy kicsit hajlottan, szelíd mosollyal kilép az utcára.

Bécs egyre csendesebb, a kapukat egymás után bezárják, a nap eltűnik a háztetők mögött. Hajnalban indulhat Budára.

Most itt az ő ideje. Kikémleli a török legféltettebb titkait is, világgá kürtöli minden gazságukat. Megin-

dítja a bosszú gépezetét, s mindenki arról fog beszélni, amit ő tett az országért. A neve csillogni fog. Csak most fáj egy kicsit a feje.

Sötétedik, sietni kell.

Gergely deák arca sápadt, csak keskeny bajusza olyan fekete, mintha szénrel rajzolták volna. Az öreg Hajdú András füveket szedett, s ellátta a sebet, de Gergely nem gyógyult. Láza is van, egyre jobban tüzel. Petneházy odaült a beteg mellé.

Már a lélegzetét is alig hallani.

Az erdőben reccsennek az ágak, és tompa beszélgetés hallatszik. A sátrakat fel sem verik már, hiszen alkonyatkor indulnak tovább. Maradtak vagy háromszázan, a többi fogságba jutott, elesett vagy megszökött.

A nap süt, s az embernek szinte kurjantani volna kedve, olyan szép a zendülő tavaszi világ.

Borsos Ádám leereszkedik Petneházy mellé-a fűbe.

– Mi lesz?

Az ezereskapitány megint Gergelyre pillant.

– Meg fog halni.

Csupa baj és keserűség. Gergely, a dalos, tréfás deák halódik. Itt a háromszáz megmaradt legény, se boruk, se szalonnájuk, a dragonyosok szétverték őket. Azt se tudják, merre menjenek. Körös-körül üresek a falvak, fegyverrel sem találni élelmet, szénát. Thökölyhez kellene indulni, vagy Czoborral, Batthyányval, kivel találkozni, mert háromszáz kard hamar felmorzsolódik. De hol járhatnak a fejedelem vezérei?

– Thököly a Tiszántúlon. Négy napi járóföld, vagy több is.

A katonák némelyike közelebb jön, s tág gyűrűben leülnek, körülveszik a vezérüket. Elég magányosak így is, együtt is, senkinek sincs kedve külön gubbasztani.

Felettük a fákon madarak csicseregnek.

Valaki megszólal:

– Tavasz van.

– Keserves tavasz.

– Akkor is tavasz.

– Tán fehérnépen jár az eszed?

– A bécsi császáron járjon?

Hajdú András a deák fölé hajol, megigazítja a kötetst. Egy katona feláll, s Petneházyra néz.

– Tüzet kellene rakni.

Ejtettek apróvadat, s legalább húst egyenek, ha kenyér s bor nincs is hozzá.

Petneházy s Borsos elindultak, hogy megmerítsék a kulacsukat. A kapitány apró köveket s ágakat rugdosott útközben. Végül felmordult.

– Neked mi bajod? – kérdezte Borsos.

– Mi bajom? Az, hogy ülök az erdőben, s várom a naplementét! Hogy továbbmehessek! Én, Petneházy Dávid, a híres lovaskapitány! Egy hete már, hogy éjjel megyünk, s nappal búvunk, mint a gyáva martalócok!

– Felnyargalhatunk, vissza Lőcséig, s ott biztos találunk németet, ha csak az hiányzik.

– Eridj, s ne bosszants!

Borsosnak is mindig tréfán jár az esze. Bezzeg ha Gergely deák tréfál, annak éle is van s veleje is. Az embert mindig továbblendíti valamilyen gondolat felé. Borsos csak verekedni tud. Igaz, hogy máskülönben nyugodt s bölcs ember.

Rápillantott a hadnagya kezére, s elmosolyodott.

– Te Ádám! Mi ketten akár a pokolba is elmehet-

nénk, hogy az ördögöket megtáncoltassuk.

– S te derékon kapnád valamelyik ördögleányzót.

Nevettek, Petneházy megpödörte a bajuszát. Nem tejfelesszájú legényke már, de... régen nem táncoltattott asszonyfélét. Azok a bártfai, késmárki meg sárossapataki farsangok is mintha ködbe merültek volna, amikor a fejedelem bált nyitott!

Lekucorodtak a csermely mellé, s kiöblítették a kulacsokat, aztán a vízbe nyomva várták, hogy megteljenek.

– Mégis Lengyel felé kellett volna – szólalt meg Borsos. – Gondolkoztál rajta?

– Nem sok keresnivalónk van a lengyeleknél. János király szövetségre lépett Lipót császárral.

– Pedig Krakó teli van csinos fehérréppel!

Petneházy felállt, kihúzta magát.

– Volt ott, Krakóban egy leányzó, Alina nevű. Szép, hosszú teremtés volt, egyszer egy fél éjszakát várattott engem. Megállj, gondoltam, ha csak megnyitod az ablakot, nem menekülsz!

Borsos várta a csattanót.

– S megnyitotta?

– Meg.

– S nem menekült?

– Nem is akart – robbant ki Petneházyból a nevetés.

A tábor felől kiáltás hallatszott:

– Kapitány uram! Kapitány uram! Megholt a deák!

Gödröt ástak a fa alatt, s belétették Gergely deákot, melléje a kardját. Fohászkodtak egyet, aztán elsőnek Petneházy ontott a süvegéből földet, s a legények betemették a sírgödröt. Keresztet is ütöttek föléje.

– Sípos Bálint, hol vagy?

Az ezred síposa Petneházy elé lépett.

– Gyere, s fűjjál búcsúztatót. Valamelyiket az ő nótái közül, hadd hallja szegény, hogy nemhiába dalolt nekünk annyit.

A sípos belékezdett, s Petneházy egy fának dőlve nézte a kicsi dombot. Sok pajtása, sok vidám legény került már föld alá, amióta Thököly mellett fegyvert fogtak. Volt úgy is, hogy fogságba estek néhányan, s a német horogba vetette őket. Vagy egyszerűen eltűntek... De Gergely deák egészen más. Együtt kezdték 1678-ban, s azóta együtt harcoltak, mulattak, keseregtek vagy vigadtak. Együtt csapkodták a földhöz örömben a süvegüket, amikor a fényes porta követe hírül hozta, hogy Thökölyt a szultán Magyarország királyának nevezte ki. S együtt csodálkoztak, amikor Imre úr kijelentette, hogy csak fejedelemnek szabad őt nevezni. Együtt dúlták Morvát is, amikor a török Bécs-et támadta, s onnan nyargaltak vissza a hírre, hogy János király győzött. Együtt jártak követségben a király táborában, amikor a lengyelek már Párkány mellett táboroztak; s együtt keseregtek, amikor a Szent Liga hírért megtudták, s a lengyel szövetségből semmi se lett.

A sípos fújta a bujdosók nótáját, amit annyira szeretett a deák:

*Szegénylegénynek olcsó az vére,
mégis egy napra két krajcár bére,
azt sem tudja elkölteni mégis végtére,
két pogány közt egy hazáért omlik ki vére.*

Gergely deák ilyenkor kacagott s könnyezett, úgy énekelte. S mennyit beszélt erről a két országról, ami egy haza. Sokat látott, sokat tudott, s gyakran éjszaká-

kon át beszélgettek németről, törökről. Az ezereskapitány sóhajtott.

*...teremjen hát országunkban jó bor, áldomás,
nem egy fillér, de két tallér kell ide, pajtás!*

„No, most mi kell ide, deák? Mit üzensz onnan túlról? – kérdezte gondolatban Petneházy. – Hova menjünk kerek e világon? Megtaláljuk-e Thököly fejedelmet, vagy essünk a német torkába? Kezet csókoljunk-e valamelyik labanc generálisnak, vagy tovább bámuljuk a félholdat?”

Törökök...

Sípos Bálint újabb dalba fogott, de Petneházy leintette. A sípos elhallgatott, s megtörülte a hangszert. A kapitány lassú léptekkel a sírdomb mellé ért, s nézte a beléütött keresztet. Törökről üzen a deák? Mindig is okos volt.

Később Borsossal beszélgetett, aztán összehívatta az altiszteket.

– Éjjel mentek, s nappal az erdőben háltok. Vagy eljuttok a Tiszántúlra a fejedelem táboráig, vagy valahol Eger körül várjatok meg. Bajt ne csináljatok, törökkel össze ne kapjatok, mert az ő segítségükért megyek.

– Hová indulsz, uram?

– Budára.

Az emberek összenéznek. Budára megy az ezereskapitány?

– Legközelebb onnan kaphatok segítséget. A fejedelemnek pecsétes írása van arról, hogy a török megsegít minket.

– Ki menjen veled, uram? Hány szablya?

– Csak egy ember. Ha a budai pasa kezem alá ad

néhány ezer janicsárt, összeszedjük magunkat, s nekivágunk Felső-Magyarországnak. Te Ádám – fordult Borsos felé –, küldj előre két embert a fejedelemhez. Ki jön velem, legények?

Az altisztek közül többen kihúzták magukat, s kiüllesztették a mellüket, hogy csak válasszon a kapitány, mert akármelyikük szívesen vállalkozik. Petneházy szeme megakadt az éles hangú Nagy Balázson.

– Nagy Balázs, jössz-e?

A legény szeme megcsillant, s előbbre lépett.

– Megyek, kapitány uram!

– Nyergelj!

– Látod-e, Balázs – kurjantotta valaki –, most mehatsz a török leányokhoz! Úgyis nagyon kívánczotál!

De Nagy Balázs már nyeregben ült, s nem válaszolt. A kapitányt várta, aki még valamit beszélt Borsos Ádámmal. A katonák istenhozzádót kiáltottak, a két lovas pedig délnyugatnak indult, s nemsokára eltűntek a fák között.

Borsos is parancsot adott, hogy szedelőzködjének, s ki morogva, ki szótlánul nyergelni kezdett.

– Elment a vezér – morogta Cifra János, aki soha senkinek nem nézett a szemébe.

– S minket itt hagyott – válaszolta Sípos Bálint laposát pillantva.

Rác András odalépett a két legényhez.

– Mi bajotok a kapitánnyal?

Cifra a lova mögé lépett, s a nyeregszíjjal foglalkozott. A tizedes Rác apró ember, de erős és hirtelen, nem jó vele kikezdeni. Sípos Bálint azonban fölvetette a fejét.

– Csak az, hogy itt hagyott minket!

– Hát aztán? – villant Rác szeme.

– Éhezzünk s bujkáljunk, amíg ő múlatja magát? –
vetette oda Sípos.

A tizedes megszívta a tüdejét levegővel.

– S mióta tartozik a kapitány neked számadással?
A fokosodat pedig ne szorongasd, ha velem beszélsz!

– Az enyém! – emelte meg a sípos a fegyverét, s
már ütne is.

Rác András szeme megint villant, s egy hirtelen
mozdulattal megragadta a fegyvert, a másik kezével
földre teperte a nagy darab katonát.

– Legközelebb nem úszód meg ennyivel! – A le-
gény elé dobta a fokost, s a lovához lépett. – Alko-
nyodik, indulunk!

A nap vöröszik, s egyre hosszabb árnyékok verőd-
nek a tisztásokon. Sípos morogva feltápászkodik, s a
fokosát a nyeregkápára akasztja.

– Éhes vagyok!

– Ha nem mondd, azt hinném, sült malacot ettél
fehér cipóval – gúnyolódik Cifra a nyeregből. – Nem
is fogsz jóllakni, ne félj! Hol kapunk enni s inni, ha
ennyien együtt vagyunk?

A sípos hallgat, s vizsla szemmel pislant körül.
Nagy szót akar kimondani, nehéz szót. A csapat meg-
indul. Az előörs kinyargal az útra, s kis távolságban
utánuk az egész maradék ezred. Egy-egy ló nyerít a
szürkületben, az egyik katona szitkozódva fogja visz-
sza a csődörét. Tavasz van. A menet keletnek fordul,
arrafelé, ahol a hold felbukkan. Sípos és Cifra vissza-
maradnak a csalitosban. Cifra csettint a lovának, s az
előrelép.

– Gyere, no! – szól hátra.

– Indulok – morog Sípos Bálint, s a lova zabláját
másfelé fordítja. Cifra nézi, aztán melléje ugrat, s
léptetnek, egyre távolodva a többiektől.

– Merre megyünk? – kérdi végül Cifra.

– Netene! Hogy a farkasok egyenek meg a télen! Hová viszel te engem? – korholja a lovát Sípos Bálint, s a ló megáll. Az ezredsípos elhallgat, támogatást vár a másiktól. Nézik a sötétedő erdőt, s végre Cifra megszólal rekedt hangon:

– Menjünk!

Bízgatják a lovakat, s azok gyorsabb lépésbe fognak, a két katona hallgat. Nem néznek egymásra, s tudják azt is, hogy mire gondol a másik. Ha valahol falura, tanyára lelnek, ennivaló is lesz. Két embernek műidig akad.

Hallgatva ülnek a nyeregben, s a combjuk szorítása enyhül. A lovak egyre lassabban lépnek, s végül megállnak. Fent a hold ragyog. A két ember fülel, pedig az ezred neszezése már régen elenyészett a hátuk mögött

Sípos Bálintból hirtelen szakad a szó, mint a hörégés:

– Hej, a keserves mindenit!

Cifra lenézően mondja:

– Én továbbmegyek! Te csak fordulj vissza!

Sípos ordítani kezd:

– Hova menjek én velük, miért menjek én velük?! Se ételem, se italom, se fedél a fejem fölött! Zsákmány sincs, nem csatázunk, csak bujdosunk erdőről erdőre! Éhes vagyok, érted-e?! Jó ruhám nincsen, hogy a hegyek szelét bírjam! A farkasbőrömmek lekopott a szőre, a lovam elhullatja a patkóját, a szablyám éle kicsorbult!

– No, akkor ne mérgeledj, kenyeres – inti Cifra János. – A nádasban társakra találunk. Ahogy mások, úgy mi is eltengődünk!

Messziről mintha hívó kiáltás vagy riadó sípszó

jönne, de csak a holdfény szöhet ilyen képzelődést. A megfogyott ezred messze jár. A két legény megrázza magát, s újra nekivág a sötét útnak. Az orruk előtt bagoly rebben, s valahol farkasüvöltés hallatszik. Aztán csend van.

Így kocognak hosszú ideig, a hold lassan az égbolt másik oldalára fordul, s balról, kelet felől pirkadni kezd.

A kicsi erkélyre kilép a müezzín. Mellén keresztbe teszi a karját, és meghajol délkelet felé. Valahol abban az irányban, túl a pusztaságokon, erdőkön van Mekka, a próféta sírja. A müezzín fölegyenesedik, széttárja karját. Éles, erős torokhangon kiált:

– La illahu il l’Allahu!

A közeli toronyból ugyanilyen éneklő, elnyújtott hangon hallatszik az alkonyati imára való hívás. Távolabb a harmadik, negyedik torony erkélyéről is kiált egy-egy müezzín. Az emberek délkelet felé arcra borulva, karjukat kitérve imádkoznak az egyetlen és leghatalmasabb istenhez.

A müezzinek sorban, minden égtáj felé kitérjék karjukat, minden égtáj felé felröppentik az emlékeztető, imára hívó hitvallást:

– La illahu il l’Allahu!

Alkonyodik. A házak között meggyűlik a homály. Virágzó tavaszi bokrok ontják az illatot, és terjeng a mindenfelé rothadó szeméthalmok büze. Az utcák közepén szennyvíz csordogál, s a sarokkövek mellé húzódva kutyák bámulják a napi zajongás után csendesedő várost.

A Buda felé vezető utak elnéptelenednek. Csak a Kelen völgyében közeledik egy lovas. Néha a turbán-

jához nyúl, megigazítja, aztán a ló vékonyába vágja a sarkantyút. Naplemente előtt a várba kell érnie, különben a bozótban hálhat. Az út kanyarulatánál elébe tűnik a város. Balról még elzárja a kilátást a Szent Gellért-hegy sziklás oldala, de szemben az út végén már látszanak a híres védelmi berendezések, az óriási déli rondella, amit a török Büjük Frengi Kuleszinek hív, mellette a magas tetejű, tréfásan megbúvó Lihegő kapu, s fölöttük az István-torony szögletes alakja. Mintha az égig érne, olyan magasán nyúlik a háttérben csillogó paloták fölé. A lovas nagyot sóhajt, s a ló megáll. A vár felől halkán, elnyújtottan kiáltás hallatszik:

– La illahu il l’Allahu!

A lovas felrebben. Késő van, sietnie kell. Mielőtt továbbnógatná a lovát, dobogás hallatszik, s az útkanyarulatban egy másik lovas jelenik meg. A ruhájáról látható, hogy csausz. A ló tajtékos. A csausz nagyon siethet, mert üti az állatot, s nagy port verve vág neki az éles kanyarnak. A ló megbotlik, s rémült nyerítéssel térdre rogy, a csausz messzire zuhan a nyeregből. A ló megpróbál felállni, erőlködve kapál a mellső lábával.

A nézelődő lovas leszáll, s az út szélére siet. A csausz pisztolyt és handzsárt ránt.

– Tedd el a fegyvert, igazhitű testvérem! – szólal meg hónapok óta először törökül a kém. A csausz bizalmatlanul nézi. A dervis öltözetű Tamás atya közelebb lép, széttárja a köpenyét, mutatja, hogy nincs fegyvere.

– Lábát törte a lovad. A várba sietsz?

– Látom, dervis vagy, tanító. Honnan jössz?

A kém gyorsan választ keres. Dél felől közeledik a várhoz... Az ajkába harap, mert ilyen egyszerű vála-

szokat elfelejtett kigondolni. De segít a tudás, az értelem! Eszébe jut, hogy egyszer járt Pécsen, s van ott egy melevita kolostor.

– Pecsev városából jövök, az ottani tettye vendége voltam. Te is a várba igyekszel? – ismétli a kérdést. Arcán szelíd mosoly, csak a kérdés közben villan egyet a szeme.

– Oda – felel röviden a csausz. – De az ördög úgy akarta, hogy a lovam megbotoljék.

A dervis felsegíti.

– Nekem is sietős az utam. *De* ha fontos dologban jársz, segíthetek. Az én lovam nem sánta, ülj fel mögém.

A csausz a vár felé pillant. Gyalog még elég messze van.

– Levelet viszek a kegyelmes pasának. – Elhallgat.

– Ne légy tolakodó. A leveledet holnap is odaadhatod.

– Atyám, ezt a levelet a nagyvezír küldi Nándorfehérvárról!

A kapunál szó nélkül engedték be a csauszt, amint megmutatta az írást. A szürke szemű dervis vele mehetett, s a csausz még szállást is szerzett neki a palotaőrök termében. A dervis egy sarokba húzódott, s nézte a kockázó janicsárokat. Szemben, az egyik benyílóban színes üvegablak, Venus és Mars képe kirakva olyan ízlés szerint, ahogy a nagy király, Mátyás díszítette a palotát. A teremben, ahol a katonák üldögéltek s aludtak, freskók díszítették a falakat. A képekkel borított falakba hatalmas szögek verve, rájuk akasztva a köpenyek, fegyverek, kenyerestarisnyák.

Megnyugodva burkolózott a derviscsuhába. Itt van hát, a budai várban.

Elégedetten gondolta végig az útját. Ravaszság és

tehetség segíti. Rövid, egyszerű mondatokkal beszél törökül, hogy ne érezzék az idegen kiejtést. Igaz, hogy még az sem feltűnő, hiszen a szultán birodalmában annyiféle vándor és idegen kóborol!

Holnap barátságba elegyedik a többi csausszal meg a katonákkal, hogy nyugodtan járkálhasson a várban. A legnagyobb célt nem szabad szem elől téveszteni, aprólékosan, lassan, türelemmel kell dolgozni. Eddig kibírt kolostort, rabláncot s névtelenséget, éveken át. Most is ki fog bírni mindent!

Végighúzza homlokán a kezét. Megint kezdődik ez a furcsa, szúró fájdalom. Csak ez ne kínozná... Fáradtan elaludt.

A nagyvezír levelére megbolydult a palota. A pasa magához rendelte a török deákot meg a magyar deákot. Késő éjszakára lettek készen a levelek, hajnalban futárok indultak.

A pasa magyar deákja, Jahya deák lehajtott fejjel baktatott fel a lépcsőn, a szobájáig. Előhúzta a nagy kulcsot, és a zárba dugta. A gondolatai doboltak a fejében.

– Akkor hát Thökölynek vége – morogta maga elé. Belépett, az ajtót bezárta, s az ágyra vetette magát. Fáradt volt, a szeme égett a gyertyafényben való körmöléstől.

A nagyvezír értesítette a pasát, hogy a kurucokat tartsa szemmel, mert Thököly fejedelem túl sokat levelez a lengyel királlyal. Sobieski Jánost mindig félték a portán, amióta Kamieniec Podolskit visszavette a török-tatár csapatoktól. S amióta Kara Musztafát megverte Bécs alatt s utána Párkánynál is. Tavaly aztán a Habsburgok, Velence és a lengyelek megkö-

tötték a Szent ligát a török ellen.

Jahya deák sóhajtott.

A porta nem tudja, hogy mit akar. Amikor két éve Bécsnek indult az az óriási sereg, Thököly fejedelem felajánlotta, hogy megtámadja Lengyelországot, nehogy János király serege bajt hozzon az ostromló törökre. Kara Musztafa csak nevette az „agg ebet”, ahogy Sobieskit csúfolták, s nem engedte Thökölynek a támadást.

Azóta kacsingat Imre úr János király felé. Tudják ezt itt, Budán is, Nándorfehérvárott is, de Murad szultán udvarában, Sztambulban is. A kuruc fejedelem pedig Nagyváradra indult, hogy a pasát biztosítsa hűségéről.

De ha a nagyvezír ilyen levelet íratott a budai pasának... A gondolat is borzasztó!

A deák sóhajtott, s nézte az ablakon át beszűrődő hajnali fényt. Felállt, járkált a szobában, aztán dühösen lekapta a turbánját, s a földhöz vágta.

Ő az utolsó a török kenyéren élő magyar íródeákok hosszú sorában. Ahány levél magyarul íródott Budán az utóbbi években, azt mind ő fogalmazta, s írta le szép betűkkel, úgy, ahogy az elődei. „Kémdeákok” – átkozódtak a magyarok, főként a németesek. Hitehagyott árulók, renegátok – mondták róluk, s ha török szolgálatban álló deákokat elkaphattak, megégették, vagy horogba vetették.

„Pedig valamit tenni kellene – gondolta Jahya deák. – Az sem jobb, ha az eddigi törökbarátság helyett a kurucok magukra haragítják a szultánt. Vagy máris magukra haragították? Thököly fejedelem a vesztébe rohan...”

Papírt kapott elő, s tollat vágott.

Nagyságos fejedelem, minden magyaroknak igaz vezére! Ha nagyságod fogadást teszen, hogy az én levelem elolvasván azonnal megégeti, ím olyat írok, kiből tanulhat nagyságod...

Megállt, gondolkozott: vajon igazán tanulhat-e Thököly fejedelem? Ha Nagyváradra indult, a levél úgysis hiába megy. Igaz, Ali pasa azt íratta a nagyváradi pasának meg Ibrahim nagyvezírnek is Nándorfehérvárra, hogy várjanak, s ne tegyenek olyant, amit később Buda megbánjon. Mert Buda immár a török birodalom végvára, amióta Esztergom is a bécsi császár kezén van.

De a portán rosszul áll a kurucok ügye, s a váradi pasa méltán remélheti, hogy dicséretet s egy gazdagabb tartományt kap, ha Thökölyt megkötve Konstantinápolyba viteti.

Reggel van már. A levéllel hamar készen lehet, s akkor már csak kerít valakit, aki lóhalálában elvigye. Hová?

A tollat bemártotta, s tovább írta:

...tanulhat nagyságod, hogy miként higgyen az török esküvésinek...

Újra megállt. Kire bízhatná a levelet? És hova küldje?

Kinek írjon s mit írjon, ha Thökölyt nem éri el? Ha a fejedelem már Nagyváradra indult?

Az ablakba állt. A Lihegő-kapu hídját éppen leeresztették, s a lovas futárok elindultak. A kaput újra becsukták. Ibrahim aga, a pasa jobbkeze parancsokat osztogat, aztán indul az oszlopos folyosó felé. Felpillant az égre. Jahya deák visszahúzódik az ablakból.

Ne lássa a mindenható, mindig éber aga, hogy ő virraszt.

Virraszt. Évek óta.

Hirtelen álmos lett. A papírt leöntötte tintával, hogy olvashatatlan legyen, s az ágyra borult, összeszorított foggal aludt el, s a tintás tollat is a két ujj között tartotta.

Lent, a palotaőrök szállásán a sarokban végignyúlva horkolt a dervissé vedlett Tamás atya. Azt álmodta, hogy a Szent Gellért-hegy alatt megölte a nagyvezír csauszát, s ő maga vitte a levelet a budai pasának.

A fekete ökör megint nekiiramodott a mezőnek. A hajdú lekapta az ostorát, s utána ugratott. Csattant a szíj, s az ökör szarvára tekeredett. Akkor erősen meg rántotta, s az állat térdre bukott.

A göbolyös gazda odaugratott.

– Meg kéne vágni az inait?

A hajdú nem szólt, az ostort lerántotta az ökör szarváról, s az feltápáskodott. A karikás még egyet dörrent a levegőbe, s a csörsz ökör visszaügetett a gulyához.

Az út túloldalán egy ló nyerített s ágaskodott Lovasa, fiatal legény, rövidre rántotta a zablát. Másik kezében bot, egy-egy tehenet vagy ökröt biztatott. Hátrébb más hajtók kiabáltak, néha rittygett a karikás ostor. Némelyik állat megugrott, visszahajtották. Rendben ment minden.

A gazda visszanyargalt a gulya elejéhez. Mire a nap delelőre ér, ők is eljutnak a harmincados házáig. Kísértette ugyan a gondolat, hogy elkerülje a találkozást, de késő. A közelben már talán nyargalásznak a

lovas látók, s jelentették, hogy egy folt marha közeledik. Különben sem kuzmér ő, hogy marhaszöktetésen törje a fejét! Tisztességes tőzsér, aki eddig is megfizette a harmincadot, s ezután sem fogja „elszökni”. Úgyis egyre kevesebb az igazi tőzsér. A bécsi handgraf – a vásárbiztos – megbecsülhetné őt, mert sok-sok száz marhát hajtott már a bécsi piacra eladni, de lappangó, szöktetett jószágot soha.

– Az igen, megbecsülhetne a honti gróf – morgogja magában gúnyosan –, akár aranyba is foglalhatna.

Egyéb szándéka sincs a handgrafnak, mint a magyar tőzséreket megbecsülni. Közel van a császárhoz, egyet gondolnak mind a ketten; a császár meg a handgraf.

– A súly essen beléjük!

– Kibe, uram? – kérdi a hirtelen felfortyanás okát az egyik hajtó.

– A honti grófba.

– Hát még?

– Nagyobbat nem mondok.

Visszanéz a gulyára, s ráncolt homlokkal számígatja, hogy mennyit fog kapni az állatokért. Szépek, hízottak, erősek. Vadszörű tinók, borjak, néhány fekete ökor s egy-két daruszörű kék bika. Összesen hatvanhat állat, rendben feljegyezve a szőrük színe szerint a libera vendán, a szabadvásárlást engedélyező okmányon.

A gulya lóhátról nézve olyan, mintha imbolygó, bögő szarverdő közelednék. Kétoldalt s hátul a legények rikkantanak, s terelik a marhát; egy-egy állat nagyokat bödül, s minden élesebb útkanyarulatnál megtorlódik a gulya.

A nap erősen süt, s a göbolyös gazda megtörli a

homlokát. Erdő szélén járnak, amikor bal felől lövés és vad hujjogatus hallik. A megriadt állatok azonnal megugranak, néhány már a jobboldalt húzódo csalitosba tör, ahol lovasok buzgólkodnak, hogy továbbhajtsák őket.

A hajdúk közül néhányan a gulyát terelik össze, s iszonyúakat csördítenek egy-egy vadabb állat nyaka közé, a többi „hozzá, hozzá!” ordítással nyargal a csalitosba. Fejszét, fokost szorongatnak a kezükben, s a négy-öt marhalopásra szövetkezett kóbor katona hiába ránt kardot. Egy hajdú messziről hajítja a fejszét, s a katona a megriasztott ökrök lába elé zuhan. A másik karddal támad, s vágja a hajtó fejét, de az visszaüt, és vállon találja a marhatolvajt. Ordítások, nyögések. Fejszék repülnek, aztán az árkon-bokron át rohanó marha után erednek a hajdúk. Három katona halott, a többi elmenekült.

Terelik vissza a megugrott állatokat, s körbe-körbe nyargalászva tartják egyben a gulyát. Topognak, bőgnének a megriadt állatok. Egy bika kétfelé dönti az ökröket, s bömbölve kapál. A legények szitkozódnak, a gazda fel s alá nyargal. A bika dühöng, s a következő ökörnek megy neki, hogy felöklelje.

– Érti a vért! – ordít az egyik hajtó. A gulyát gyorsan hajtják tovább, s a bikát visszatartják. A legyszerűbb volna egy csapással leteríteni, de a gazda nem engedi. Lábon, egészségesen kell eladni a jószágot, hogy haszna is legyen.

Előveszik a szilaj marha fogására szolgáló kötelet, s ketten nekilátnak. A többiek a gulya körül keringenek, s csendesítgetik, mert ha ezen az erdős-csalitos téren szétszaladnak, estig hajthatják, hogy a felét összeszedjék.

A két legény addig kerüli a kapáló bikát, amíg az

öklelésre lendíti a fejét, s a vastag kötél az egyik szarvára hurkolódik. Hirtelen oldalt rántják olyan erővel, hogy a bika térdre bukik. Még egy rántás, az állat a földön hever és bömböl. Akkor elég egy pillanat, hogy a kötelet a két mellső lábára csavarják. A következő öklelő mozdulat már csak rángatózás, mert a szarvát a két lábához nyűgözik, s mozdulni is alig tud. Akkor mind a négy lábán megvágják az inakat, hogy juhászodják. Az állat bömbölése gyengül, s csak a fekete környékű szeme forog vadul. A lábain végigszivárog a vér.

A gulyát közben továbbhajtják, nehogy az állatok újabb vérszagot kapjanak. Később a bika nyűgeit is megoldják annyira, hogy lépni tudjon.

A sebesült hajtó leszáll a lóról, s nagy karéj kenyeret vesz elő, a kulacsából bort locsol reá, aztán a füle fölé, a sebre fekteti. A társa segít, s úgy húzza a fejébe a süveget, hogy az a boros kenyeret is tartsa.

A tőzsér törli a verítéket a homlokáról. Az út végén felbarnállik a harmincados háza, két lovas látó megindul feléjük. Most számba veszik a marhákat, harmincadot kell fizetni. Ha a folyópartra érnek, ott hídpénz jár, aztán már egyenes az út a bécsi vásárig. Csak már ott lennének! Ki tudja, milyen ára lesz a jószágnak? Igaz, hogy mostanában egyre ritkábban árulnak magyar tőzsérek a bécsi kövön. Állandó a háborúság, sok a martalóc, a marhatolvaj, nagy a vám, s a harmincadosok egyre-másra hajtogatják, hogy a marhakereskedés a bécsi kamara joga. Ebben aztán senki ki nem igazodik!

A császári generálisok is foglalkoznak marhakereskedéssel. Tavaly nyáron valamelyik nagyúr nyolcszáz állatot hajtott át a határon. Messzire elkerülte a harmincadost, nem fizetett vámot. Nagyurak! Egy

másik megverette a katonáival a harmincadost, amikor az vámot akart venni.

– No, isten segíts! – fohászkodik a tózsér hangoosan, s a hajdú megint odaszól:

– A harmincad dolgában ő sem segít. Isten az égben s a császár Bécsben!

Aztán meglett minden, s a túloldalon jártak. A gazda nézegette, hogy eljutnak-e estig a magyarok csárdájáig. Az éjszakát a gulya még a mezőn tölti, aztán holnap a legények megvagdossák az állatok inait. Másként a bécsi köre tilos magyar szilaj marhát hajtani.

S megint visszatér a gazda gondja: milyen ára lesz az állatainak? Eddig mindig megvolt a haszna, hiszen kevés marha érkezik mostanában Magyarországból. Amikor sok-sok éve először kimondták, hogy császári jog a marhakereskedés, magyar tózsérnek nem volt szabad eladni. A német városok addig istenkedtek, tiltakoztak s irogattak kérvényt, a magyar jószág pedig olyan kevés lett a bécsi, nürnbergi, auspitzi s egyéb vásárokon, hogy megint szabad lett harmincad fejében kivinni a marhát.

– No, meglátjuk, mi lesz.

A tózsér mély levegőt vesz s meglepődik. Lovascsapat bukkan fel kétoldalt, s lassan, sietség nélkül körülveszi a gulyát

Finckenstein lovag, a hadnagyuk előbbre léptet.

– Állj! Csempészek vagytok, mi?

A tózsér felháborodva veszi elő a regját.

– Mi ez? – kérdezte a lovag.

– Az írás, uram! Megfizettem a harmincadot!

– Csempészek! Marhával kereskedni csak császár parancsára szabad! Monopólium!

Közben kíváncsian nézi a gulyát. Életében először

próbálkozik ilyesmivel, de ha pénzre lehet szert tenni, miért ne? Mások is megteszik, hadnagyok, még ezredek is. S milyen szép, erős állatok! Bizonyára jó pénzt lehet kapni értük. A szügyük széles, a szarvuk gyönyörű ívben kanyarodik kétfelé. Finckenstein a katonáira pillant.

– Mennyi pecsenye, ugye?

A katonák röhögve helyeselnek. A tőzsér nyugtalankodik.

– Uram, engedj tovább, nemsokára szürkület lesz.

– Hogyhogy tovább! Nem elég, hogy idáig elhoztad az állatokat?

– Uram, ne tréfálj, itt a regia!

– Regia, regia! Az nem regia, hanem scheda, németül! És hol a többi papír?

A hajdúk már unjak. Fokost, baltát szorongatnak a kezükben. A katonák lehetnek vagy ötvenen. De a hajdú csak a marhát szokta számlálni. A tőzsér azonban szeretne békén továbbmenni. Előveszi tarsolyából az összes írását, a marhagyűjtő cédulát, az úgynevezett libera vendát, libera vádát, s mutatja.

– Minden megvan, uram, eressz tovább! Nekem már csak a honti gróffal van dolgom.

– Én leszek most a handgraf! – kiáltja Finckenstein lovag, s kitépi a gazda kezéből az írásokat. A tőzsér arca vörös lesz, s egy mozdulattal a földre üti a lovas hadnagyot. A katonák sorfala is meglödul. A hajdúk ordítva forgatják a csákányt. A gulya megbolydul, az állatok bögni kezdenek, s a lovasokat döntik, tiporják.

Finckenstein lovagot néhány embere az utolsó pillanatban rántja fel a földről. A katonák, hajdúk a megvadult marhákkal összekeveredve harcolnak, az állatok bömbölnek, s öklelik egymást. A hajdúk egy-

szerre négy-öt katona ellen harcolnak.

Csapkodnak a fokosok, szitkozódnak, lihegnek a legények. Elsötétült szemmel verekednek, amíg nehéz sebesüléssel le nem fordulnak a lóról. Villognak a kardok, s az ötven katona szorítja a néhány legényt. Kétségbeesett üvöltés, fájdalmas nyögések. A hajdúk véresen, utolsó erejükkel küzdenek. A németek észreveszik, hogy a hadnagyuk néhány lovassal már messze jár. Megfordítják a lovuk száját, s egy-egy marhát maguk előtt üzve elvágatnak. Az úton s a mezőn csak egy csomó holttest marad összetiporva, s néhány megvadult barom egymást ökleli.

Egy nehezen sebesült hajtó az ostorával köti magát a nyereghez, aztán a ló nyakára borul. Ha szerencséje van, az állat elviszi valami faluig.

Az utca reggeli napfényben úszik, s a város ragyogóbbnak tűnik, mint este volt.

– Be nagy város Buda! – rikkantja ámulatában Nagy Balázs. Tekergeti a fejét jobbra-balra, s úgy bámul. Petneházy is nézeget erősen. Először járnak Budán.

Mellettük egy utcai árus kiabál:

– Édes piláfot, mézet tessék!

Dervis vonul méltóságteljesen, a kapu alatt vörös fezes kurd a fogát piszkálja. A palota felé mennek. Szállásuk nem esik messze, a Szent János kapu környékén, egy öreg örménynél kaptak helyet.

Az utcán janicsárok, koldusok, árusok. Ácsorgó, lézengő emberek, siető hivatalnokok. A fal mellett egy nő, az arca fekete kendővel eltakarva, csak a szeme látszik. Kis palota előtt gyaloghintó, mellette két szerecsen. Az arcukon merev mosoly. Nagy Balázs

kétszer is visszapillant a fekete férfiakra.

A házak kopottak, sok az omladékos fal. Az ablakokat deszka borítja, ritka a hólyagos ablak. Az ember lépten-nyomon üzletre bukkan, a házak kapujába s boltíve alá rakodnak a kalmárok. Pozsonyban vagy Lőcsén patikának hívják az ilyent. Dohányt, méceszt, lámpákat, olajat árulnak, másutt selymet, színes sálakat, hímzett keleti köpenyeket, szőnyeget. A tereken s az utcák közepén keleti szokás szerint deszكابóدék húzódnak, s a szűk helyen megtorlódnak a járókelők.

A sátrakban kardok, handzsárok, kések csillognak. Cserépedények, édesség. Vasból, bronzból, rézből kovácsolt tárgyak. Gyümölcs, ruhák, turbánnak való kelmék. A két magyar megáll egy pillanatra, hogy szemügre vegye a pengéket. A nagy szakállú arab kereskedő már integet is feléjük, s a próféta szakállára esküszik, hogy minden áruja damaszkuszi.

Nagy Balázs meginog, de a kapitánya már indul is tovább.

– Nem kupeckedni jöttünk, dolgunk van.

– Megyek, uram. Csak ezt a fehérnépet még szemügre veszem – fordul a legény egy siető nő felé.

– Török leányzóval ne kezdj! – inti Petneházy.

– Azt is olyan bordában szőtték, mint más aszszonynépet!

– Jobb lesz, ha vigyázol.

Mennek tovább. Az utcán néhol bokáig ér a sár s a szemét. Ahol a régi kövezés megvan még, csattog a csizmájuk.

– Utat! – ordít egy férfi. Kicsi kordét tol maga előtt, rajta csorbult s rozsdás kardok, jatagánok.

Petneházy megáll, a fejét lehajtja, mintha hirtelen elfáradt volna. A lába előtt hatalmas vörösmárvány lap fekszik. Valamit rávéstek, de a csizmák lekoptat-

ták az írást, csak a mélyebben vésett kereszt látszik jól. Az ezereskapitány lehajol, s összehúzott szemmel betűzi: „Ladislaus Szalkai comes...” – tovább olvashatatlan. A márványlap másik végén még néhány szó: „Domini nostri Jesu ...”

A sok Szalkai közül egy gróf, Jézus adjon neki örök nyugodalmat. Valamelyik templomból dobhatták ki a sírkövet, s most utcakő. Petneházy felegyenesedik, s keményebb léptekkel ered az előttük nyíló, tágas tér felé.

Szalkai László. Vajon ki lehetett? Püspök, tárnokmester vagy országbíró? Így vetik az idegenek szemébe és ebek harmincadjára régi értékeinket, később aztán lenéznek, hogy szegények vagyunk.

A tér túloldalán hatalmas kapu a széles, lőrésekkel tarkított falban. A Koldus-kapu. A sziklaárkon híd vezet át, s a tágas terület másik oldalán újabb árok, újabb kapu. A Szeráj mejdánira, a Palota térre vezet.

Oldalt a zömök Zsigmond-torony.

A Palota téren Nagy Bálint keresztet vet, s eltátja a száját.

Előttük szinte egymásra halmozva, egymás mellé s mögé sorakoztatva a Csonka-torony, amelyet Zsigmond király épített, a Mátyás-palota szárnya – látszik a szép csúcsíves kápolna egy szöglete is –, hátul a Béla király építette palota, a tetők s apró tornyok felett pedig a hatalmas István-torony.

A téren nagy halmokba húzva a törmelék, szemét. Néhol a falak is omladékosak, a Csonka-torony tetejét valamelyik tavaszi szélvihar kikezdte. A sarokban, boltívek alatt megcsonkított szobrok vagy csak a helyük. Egy éve, nyolcvannégyben császáriak ostromolták a várat, lövöldöztek is egy ideig, aztán visszavonultak. S hányadik ostrom volt ez már! A törökök-kijavítottak a falakat, a bástyákat. A paloták rendbentartására, csinosítására már se pénzük, se érkezésük.

– No – mordult Petneházy –, itt lakott Mátyás király.

– Régen lehetett – sóhajtja Nagy Balázs.

– Elég régen. De akkor még a török is, német is a határon kívül rekedt. Volt a királynak sok jó katonája, a fekete sereg. Azok aztán nem ismertek tréfát! Jó néhányszor úgy megfuttatták a törököt, hogy hírmondó sem maradt belőlük.

– Hajdúk szolgáltak-e a király seregében?

– Bizonyára – mosolyodik el Petneházy. – Miért kérded?

– Hát... hogy a hajdú most sem hiányzik. Csak Mátyás király nincs.

A termeken át egy csausz vezeti őket. A két magyar elfogódva lépked az őrséggel, janicsárokkal,

csauszokkal rakott folyosókon, szobákon keresztül.

Az ajtók megnyílnak, s aztán becsukódnak mögöttük. Magas, szépen boltozott folyosón várakoznak. Árad a délelőtti napfény, a város fürdik a levegőben, lent a mélyben a Duna felváltva sötétszürke és zöld színű.

Jobbra a Lihegő-kapu. Előttük magas falköz húzódik, azon túl a palotakert lombjai, egészen a vízpartig. A túlparton Pest városa, fallal s mocsarakkal körülvéve.

Az ablak párkányára galamb repül, de Nagy Balázs hirtelen mozdulatára riadtan továbbrebben.

– Be gyönyörű idő van! – nyújtózkodik a legény.

Petneházy hallgat. Szavakat formál magában, s hátrafelé tekinget a folyosóra, nyílik-e már az ajtó, hogy a pasához mehessen.

Most, hogy a labancok szorongatják őket, itt az ideje: segítsen a török, őket is veri a német, közös érdek, hogy visszaszorítsák. Hej, ha a bécsi ütközet másképpen végződik! Akkor Kara Musztafa nagyvezír mellé győztesen Thököly Imre is leülhetett volna tárgyalni. De bizonyos ez? Vajon emlékezett volna-e a magas porta az ígéretekre, a fejedelemnek adott teszkerére, ha legyőzi a keresztény hadakat, s megszí Bécset?

Vállat von. Olyan ez, mintha halottat akarna fel támasztani. Hiszen a törökök vesztettek. Akire egyszer ráhengerítették a sírkövet... Eszébe jut az utcán látott márvány síremlék. Majd százötven éve használja utcakőnek a török.

A fényes arcú padisah, a magyar nemzet védelmező atyja! S Ali Abdurrahman, a janicsárból lett budai pasa... Hány magyart hurcolt gályára a török! Igaz, a bécsiek is! Melyik a jobb kettejük közül?

Nagy Balázs elmélyülten fülel. A kőfalon túli palotakertből női ének, nevetés hallatszik. Egy pillanatra Petneházy is a kék tavaszi égre pillant, aztán nyílik az ajtó, s bevezetik a pasa színe elé.

A török most a kisebbik rossz – hiszen szövetséges.

A teremben csupa csillogás, csupa arany, csupa hímzés minden. A falakon az Erények s a Művészetek allegóriái, fent a boltívek találkozásainál minden zárókövön egy-egy címer: a régi magyar királyok piros-fehér sávjai, a két Anjou, Károly Róbert és Lajos liloma, Mátyás hollója a gyűrűvel s a lengyelházi Ulászlók címere.

A kuruckapitány meghajol, hogy a pasát üdvözölje. A pasa nagy szakállú, ősz bajuszú ember, éles, görbe orra és szúrós szeme van. A fején hatalmas turbán.

– Uram – kezdi Petneházy, s a pasa mellett ülő férfi szép egyenletesen fordítja a szavait.

– Nagyságos és tekintetes Abdurrahman pasa, a fényességes padisahnak kedves szolgája, a magyaroknak jóltevő kegyelmes atyja, a budai várnak igazságos ura! A te hívséges testvérednek, Thököly Imre fejedelemnek, a fényes arcú padisah alázatos szolgájának vezére, Petneházy Dávid ezereskapitány vagyok.

Petneházy első zavara elmúlt, s most vette észre, hogy magyarul szólalt meg, s azt a deák virágosan díszítve tolmácsolta. Ő maga érti a török szót, s mérges szemmel pillant a deákra, amikor az Thökölyt alázatos szolgának mondta. A pasa észrevette a pillantást.

– Ül le, fiam! – mondta mosolyogva. – Ha jól tu-

dom, te igen szépen beszélsz a mi nyelvünkön. Nem kell, hogy deák tolmácsolja a szavaidat.

A kapitány s a deák Szeme találkozott. Petneházy megértette, hogy a deák jó szándékból cirkalmazta a megszólítást, nehogy a pasa rossz néven vegye az ő rövid, száraz szavait.

– Kegyelmes pasa, Petneházy Dávid kitűnően tud a mi nyelvünkön, s a kardforgatásban a legjelesebb magyar vitézek közül való! – szólalt meg oldalt valaki.

A kapitány odanézett, s ámulva vette észre Ibrahim agát, akivel Thököly mellett találkozott néhány-szor.

– Thököly Imre szolgálk küldött-e téged? – kérdezte a pasa.

– Nem, kegyelmes pasa, a fejedelemmel nem találkoztam – válaszolta Petneházy, s az volt az érzése, hogy a többiek ezt ugyanolyan jól tudják, mint ő. – Azért jöttem, s kérem Buda urát, hogy meghallgasson, mert nagy szerencsétlenség és nagy keserűség...

A pasa, úgy látszik, nem figyelt. Egy fekete arcú rabszolga tálcát tartott eléje, s Ali pasa ivott valamit. Petneházy megakadt a beszédben, a vénember elmosolyodott.

– Mesélj csak, fiam, mi újság van Felső-Magyarországon?

– Kegyelmes pasa...

– Abdurrahman ökegyelmessége azt kérdi, milyen harcokat vívott tekegyelmed – segített a deák.

– Járnak-e medvék, farkasok arrafelé? – vágott közbe Ibrahim aga. Petneházy gyorsan körülnézett. A deák behúzott nyakkal ült, a két török nyugodt, szinte álmos tekintettel meredt maga elé.

– Medve nemigen akad a sok hadjárás miatt, de a

farkasokkal sok bajunk volt a télen – mondta. – Az ellenség is sok bajt okozott, kegyelmes pasa! Nemrég megleptek, s az ezredemet szétverték. Német kezén vannak a városok, szinte csak a fejedelemasszony tartja magát Munkácsban, de Thököly fejedelem messze jár.

– Az agg eb – szaladt ki Ibrahim száján. Petneházy érezte, hogy jéghideg verejték csurog a hátán.

A pasa még mindig nem szólt, a deák, úgy látszik, nem mert szólani.

– Kegyelmes pasa! – kezdte megint Petneházy, s elhatározta, hogy egyenesen kimondja, amiért jött, akármi lesz. – Segíts nekünk! Adj a kezem alá ötezer janicsárt! Összeszedem a saját ezredemet is, és egymagam Esztergomig visszaverem a németet!

Csend lett, aztán a pasa megszólalt:

– Nem fáradtál el a hosszú útban, fiam? Tegnap érkeztél, ugye?

– Kegyelmes pasa, te Budán ülsz, és várod, hogy a falak alá jöjjenek a császáriak! Mi pedig szétszóródva erőlködünk! Szétmorzsolnak! Ha ötezer lovas janicsárral s a magam embereivel nekivághatok, megtisztítom a bányavárosok környékét!

– Mi okon bontanád meg a békességet, Petneházy? – kérdezte éles hangon Ibrahim aga.

A kuruckapitány elvesztette az önuralmát.

– Hol a békesség, Ibrahim aga? A dragonyos- és vértesezredek a nyomunkban vannak. Nincs olyan táborhely vagy erődítmény, ahol biztonságban lehetnénk! Thököly urunk tizenhárom megyét tartott a kezében, s ezt egy év alatt lerohanták a császáriak! Titeket is körülkerítene! Nyugat felé félnapi járóföldre innen a Stahremberg csapatait találod! Hol a békes-

ség?

A deák nagy szemekkel, aggódva nézett Petneházyra. A két török csendben volt, a pasa csak nagy sokára szólalt meg ismét:

– Ismerlek téged, Petneházy Dávid. Vitéz ember vagy, tudom. A kardod híre messze földre terjedett. – Elhallgatott, mintha azon gondolkodnék, mondja-e tovább. – Ötezer janicsár a te vezényleteddel sokat tehetne. Ibrahim aga is, a mi kedves szolgánk örömmel indulna táborba, hogy veled együtt visszaverje a keresztény császár gyülevész hadát.

Megint hallgatott, aztán az ajtó mellett várakozó csausz felé fordult.

– Van-e jó szállása, kenyere s bora a mi kedves atyánkfiának, Petneházy bejnek?

Az ezereskapitány megértette, hogy vége a kihallgatásnak. Felállt, s egy lépést tett a pasa felé.

– Kegyelmes pasa, számíthatok-e a segítségedre?

Amikor az ajtó becsukódott utána, a kapitány dühösen felszisszent magában. Semmit sem végzett.

A pasa elbocsátotta Ibrahim agát is. Elgondolkodva nézte, ahogy a fekete arcú rabszolga dohányt cserél a nargiléban. A tetejét leemeli, a félig égett dohányt kiveszi, s az egészet kitisztítja: Friss, kellemesen illatozó, vágott dohányt tesz a helyébe, csípővassal izzó faszenet reá, s fújni kezdi. Lassan vékonyka, kékes füstcsík jelenik meg, s a teremben szétárad a dohány illata. Tiszta csutorát készít a pasa mellé, s egy alacsony asztalkára kávé, aztán eltűnik.

Abdurrahman megszívja a csutorát, s érzi, ahogy a szájában szétárad a hideg füst. A nargilé alján bugyborékol a víz, lehűti az áthaladó füstöt. A pasa kezébe veszi a kávécsészét, és iszik egy kortyot. Ismét rövid szippantás a hideg füstből, aztán ismét egy korty kávé.

Lassan, sietség nélkül. Kávé, dohány. Ha az ember hetvenéves múlt, minden pillanatnak nagy értéke van, amit még Allah engedett. Allah és a paradisah.

Összehúzott ízemmel kinéz az ablakon. A várfalakon túl látszik a sziklás Szent Gellért-hegy, s tőle jobbra szelíd hullámvonalban terjednek a budai hegyek. Ott jelentek meg tavaly a keresztény hadak. Sátorokat vertek, felállították a földdel töltött kasok mögé az ágyúikat, s lötték a falakat. Aztán eltakarodtak. Ali pasa megvédte a várat. Jól emlékszik arra a napra, nemrég érkezett Budára a száműzött Ibrahim pasa helyére. Az ostrom után végignézte a palotákat, a falközoeket és bástyákat, elhívatta Sztambulból Sziavus agát, hogy megerősítse az erődöt. Belovagolta a polgárváros utcáit is. Éles szeme első pillantásra megkülönböztette a magyar építményektől azokat a toldalékokat, új bejáratokat, pavilonokat, amelyeket az ő nagy híró elődei, Kappan Ali és Gázi vezír Hasszán pasa készíttettek. Megnézte, aztán vállat vont. Épületekkel többet nem törődött.

Elődei mind a polgárvároshoz közel laktak. Ő a nyugati palotába költözött, s órák hosszat üldögélt itt, ebben a teremben, ahonnan a budai hegyekre látni. Nézte a hegyláncot, mintha minden pillanatban az újabb támadást várná.

Erősebben megszívja a nargilét. Ostrom lesz előbb vagy utóbb, ezt biztosan tudja. Hiszen a bécsi csata elvesztése óta egyre jobban törnek előre azok a kereszties zászlók. S az igaz hit ellen kötött Liga...

A rézfedő alól gomolyog a füst s az alsó edényben bugyborékol a víz.

A magyarok... az újabb ostromban a magyarok is ott lesznek. Egyre többen állnak a császár zászlói alá. A magas porta pedig megunt a Thököly Lengyelbe

küldött leveleit, a János király felé fordulását. Pedig a magyarok jó segítség voltak. A nagyvezír viszont azt írta Nándorfehérvárról, hogy láncra kell verni a hitetlen ebet. A váradi pasa kapva kap a lehetőségen... de Budán, az Iszlám védőbástyájában Ali pasa érzi igazán, hogy körülkerítik. Felső-Magyarországon mindent elsöpörnek a német generálisok.

„Eljátszottuk a kurucok segítő kardját, ahelyett, hogy...”

A pasa megszakítja saját gondolatait. Ilyet végig-gondolni sem szabad. Nagyvezírnek vagy a portán tanácskozó hatalmas szeraszkiernek kell lenni, nem budai helytartónak ahhoz, hogy ezt eldöntse.

Feláll, s lassú léptekkel az ajtó felé indul. Hetven év sok idő, még akkor is, ha edzett janicsárként kezdte valaki. A szeme újra a hegyek felé téved. Petneháznak mit válaszoljon? Mit válaszolhat? Szívesen adna a keze alá néhány janicsárezredet. De nem lehet. Az árulás volna. Különben sincs elég katonája.

Az ő helyében Ibrahim aga egyszerűen kiadná a parancsot, hogy vessék Petneházyt a Karakas pasa tornyába. De minek? Vajon nem lesz támadás, ha ő egy keresztény kapitányt lefejeztet? Megváltozik valami? Igaz, hogy minden kardforgató magyar ellenséggé válhat.

Parancsot ad, hogy figyeltessék Petneházyt. Maradjon csak a várban, kéz alatt.

Aztán a hárem felé indul, s azt számolgatja, hogy időközben Thökölyt talán már láncra is verték.

Finckenstein lovag megigazítja halántékán a kötést. A seb nem nagy, de csúnya, s bekötte mégiscsak jobban mutat. Egy kő sértette fel a fejét, amikor az a paraszt

leütötte a lóról.

Micsoda eset! Hogy ötven lovas katona ne bírjon avval a néhány hajdúval. Igaz is, nem a hajdúkkal nem bírtak, hanem a szilaj marhákkal. Szétugrott az egész gulya, a katonái alig tíz-tizenkét darabot tudtak összeterelni. Az is pénz. A zistersdorfi mészáros jó árat adott az állatokért.

De négy katona holtan maradt az úton. Csak baj ne legyen belőle!

Keményen koppan a lépte, amint a Waldburger család háza felé közeledik. Szép ház. Az ablakrácsok s a kapubéllet díszítései az új ízlés szerint készültek, mint szerte a városban. Amióta Bécs az ostrom után újjáépül, sok hazai és itáliai mester dolgozik a palotákon, polgárházakon.

Az emeleti ablakból gyertyafény szűrődik az utcára. Finckenstein meggyorsítja lépteit, hisz a Waldburger-ház annyiszor nyújtott kellemes estét. A báró különben is igen kitűnő ember, nemrég nevezték ki a mérnökalkulatok ezredesévé.

Az inas kinyitja a terem ajtaját.

– Finck von Finckenstein lovas hadnagy!

A lovag sugározva belép, a báró eléje siet.

– Sajnálhatja, kedves barátom, hogy csak most jött. Az előbb búcsúzott el tőlünk Joseph de Haiü hadmérnök.

Finckenstein nem sajnálja. A bárón, bárónén és a kisasszonyon kívül senki mást nem lát, s a legjobb egyetlen vendégnek lenni. Különösen Erzsébet kisasszony mellett.

A nevét ugyan nehéz kimondani, de a kisasszony mindig rosszállóan pillant reá, ha Elizabethnek szólítja, a lovag tehát törekszik, és Erzsébetet suttog.

A kisasszony a báróné unokahúga. Magyar, és

gyönyörű barna szeme van. Csak a nyelve csípős egy kicsit.

– Szavát vesztette kegyelmed? – vág most is a lovag felé, aki mosolyogva válaszol:

– Hogyne veszteném, ha a kisasszonyra nézek! Hisz az orcái rózsák, nyaka alabástrom! S tetőtől talpig olyan szép, mint egy igazi fejedelmi személy!

– Be szép szavakat tud, von Finckenstein! – szól közbe a báróné, aki úgy érzi, kötelessége anyai szerepet játszani.

– Nemcsak szavakat tudok, asszonyom! – bizonykodik a lovag, s érzi, hogy ezt a mai estét végre a maga hasznára fordíthatja. Rajta kívül senki idegen, előhozakodhat az Erzsébet iránti nagy szerelmével.

– Ez a de Haüy igen kitűnő ember – hajtogatja a báró. – Említettem neki, hogy egy felbérelt kémet Budára küldtem. Híreket s rajzokat fog hozni az erődtítményekről, a hadsereg s tüzérség állapotáról. Ha visszajött a kém, együtt hallgatjuk meg a jelentését De Haüy mérnök megígérte azt is, hogy a rajzok értelmezésében a segítségemre lesz.

– Báró úr úgy gondolja, hogy sorra kerül a budai erősség, ha megindul a háború?

– Föltétlenül, kedves lovag. Már a lengyel király is támadni akarta Budát nyolcvanháromban. Az a török elleni hadjárat kulcsa.

– Azt hiszem, sokkal fontosabb és jelentősebb dolog az északi részek megtisztítása – véli a lovag, hogy a báró tudja, mennyire császárhű fiatalemberrel van dolga. – No meg Erdély!

– Az is meglesz! – A báró hátradül a széken. – Amint megtörtük a felvidéki lázadókat, ugye, kurocok, ha jól emlékszem, és ha kivertük a szultán seregeit a Duna mentén, az erdélyi tűzfészek magától a

kezünkbe kerül. Legfeljebb egy kevés segítség kell hozzá.

– S ha a kurucok a törökkel együtt támadnak? Akkor mi lesz? – politizál tovább Finckenstein

– A felséges császár követei elég régóta dolgoznak a magas portán! Bizonyára ráveszik a szultánt, hogy ne támogassa a magyar lázadókat.

– Igaz is – mosolyodik el a lovag –, hallottam, hogy a szultán csak vadászattal foglalkozik, semmi mással. Szenvedélyes vadász! A konstantinápolyi követünk tolmácsa, Marco Pace említette, hogy a múltkor is napokig keresték Murád szultánt és az udvarát lóháton, amíg egy erdőben ráakadtak, mert Sür-gős írást kellett átadniuk.

A hölgyek nevettek, s a báró is elmosolyodott. A lovag büszkélkedni akar, hogy udvari, kancelláriai deákokkal, tolmácsokkal találkozott? Waldburger semmi esetre sem mutatja, hogy ilyen hírekről nem is hallott, s a szultán szokásait sem ismeri. Persze az udvari összeköttetések amúgy sem Marco Pacénél kezdődnek. A száját elbiggyesztette. Ez a Finckenstein jó porosz családból származik, kár, hogy ilyesmikkel akar kitűnni.

„Akár vadászik a szultán, akár nem, én megszerzem a budai falak rajzát!”

Mindennél jobban foglalkoztatja a kiküldött kém. A lovag azonban nem volt sem hadmérnök, sem tüzér vagy aknász, hogy ilyesmikkel tömje a fejét. Erzsébet kisasszonyra pillantott.

– Képzelve, kisasszony, milyen kalandban volt részem!

– Megszorongatott egy fogadósléányt?

– Az egységem azt a feladatot kapta – nyelt egyet a tiszta –, hogy egy magyar gulyát a hadikonyhára kí-

sérjünk, ön látott már ilyen állatokat?

Erzsébet felkacagott.

– Hát azt hiszi, hogy csak tányéron ismerem?

– Ne haragudjék, de azok szörnyű állatok! Úgy megvadultak, hogy halálra tiporták néhány katonámat!

A kisasszonyt nem rémíti meg a lovasok halála, még mindig nevet.

– A sebesülését is az ökrökkel való harcban szerezte?

Finckenstein az ajkába harapott. Bolondság volt ezeket az állatokat szóba hozni.

– Nem, a sebem kardtól származik. Marhatolvajok törtek ránk, s az egyikük megsebesített! Akkor vadultak meg az ökrök is, a lövöldözéstől – villant eszébe a mentő ötlet –, néhány elszökött harc közben. De a rablókat visszavertük!

– A magyar hajtók úgy szoktak a tolvajokkal s farkascsordával megverekedni, hogy egy darab hija sincs a gulyának!

A lovag erre elhallgatott. Valamit ő is tud a magyar hajdúkról...

– Igaztalan vagy, Erzsébetem – szelídítette a hűgát a báróné. – Egy császári lovas hadnagy nem marhatereléssel szokott foglalkozni! Persze hogy a parasztok jobban értik.

Finckenstein csupa hála volt, hogy a báróné pártját fogta. Ha Erzsébet kisasszony szurkál és csipkelődik, ő mindig tanácstalannak érzi magát. Sajnos nincs olyan vidám, ugrándozó természete, mint ennek a magyar leánynak. Pedig szép, gyönyörű hajadon. És ő kész elviselni mindent, csak Erzsébet mosolyogjon, és nyújtsa a kezét. Ó, ha Erzsébet nyújtaná a kezét!

A lány kezével együtt szép magyarországi földet kap a szerencsés férfiú, s a lovag érzi, hogy elsor-

vad a szerelemtől, ha nem talál viszonzásra. Napról napra növekszik szívében a vágy. Igaz, hogy most még csak hadnagy, de háború van, s ilyenkor könnyű előlépni. A családja sem utolsó. S ez fontos a rangjára büszke gyám, Waldburger szemében.

A báró hallott valami pletykát, s ha Finckenstein valóban Beck generális rokona, akkor még az sem baj, hogy egyelőre csak hadnagy. De azért várjunk még. Sok mindennek ki kell derülnie, meg aztán a kézfogó, a gyűrűváltás, menyegző és a templomi esketés – mert ilyen sorrendben megy ez Magyarországon – négyszeres vendégjárást ró a leányos házra, vagyis a báróra. Nehéz ugyan beletörödni ezekbe a bőkezű, dorbézoló magyar szokásokba, de ha az ember az ősi magyar arisztokráciába tartozik, nem tehet másként. A báróné magyar, s a birtok is Magyarországon van.

Mindenesetre a dolgot nem kell siettetni, ilyen háborús időkben nem lehet örökké vendégjárással tölteni az időt.

Amikor a lovag búcsúzik, Waldburger báró elhatározza, hogy utánanéz a rokoni kapcsolatoknak...

Erzsébet kisasszony a szobája ablakából figyeli Finckenstein lovagot, ahogy végiglépked az utcán.

Lassanként hozzászokik a gondolathoz, hogy a lovag lesz a férje – esetleg. Magas, szőke férfi, s olyan jól mutatott a homlokán az a kötés. Kár is volt gúnyolódni rajta. Ügy látszik, a báró kedveli. Most hadnagy, de ha néhány csatában kitünteti magát, előléptetik. A báró is szószólója lenne, hát még az a Beck tábornok, aki a rokona. A török elleni felszabadító háborúból Finck von Finckenstein lovag akár ezereskapitányi rangban térhet vissza.

Erzsébet behúzza a függönyt. Talán jövő farsangon már a menyasszonyi táncát fogja járni.

Vetkőzni kezd. Az asztalon könyv fekszik, erre büszke. Nem akármilyen leány ő! Írni s olvasni tanult, és saját könyvei vannak. Gyöngyös főkötője nemsokára készen lesz, s az ország első kisasszonyai megcsodálhatják, olyan virágokat hímezett reá aranyos fonállal. A hímzőfonalat egy amszterdami műhelyből hozatta a báró, s olyan szép színeket eddig még nem látott. Remegett is a keze izgalmában, amikor az első öltésbe fogott. De a főkötő majdnem készen van, gyönyörűen sikerültek a virágok.

Megsimogatja a könyvet, ki is nyitja, aztán becsukja. Még nem fogott neki, de majd elolvassa. Előbb a hímzést kell befejeznie. A bécsi asszonyok között sok olyan akad, aki olvas. A világot láttak mesélik, hogy Párizsban minden valamirevaló udvari dáma írókkal, költőkkel beszélget. Istenem, be szép is volna, ha udvari dáma lehetne!

Persze akkor nem énekelhetne kedvére olyan dalokat, amiket gyermekkorában hallott otthon a falusiaktól.

„Nem is érdekel az udvar!” S elbiggyeszi a száját. Csupa hamis mosolygás meg örökös hajlongás. Többet érne valahol Magyarországon lakni, ahol a nagyasszony bált ad, és sűrögnek-forognak a bajuszos, kardos ifjak. Istenem, mennyit mesélt erről a nénje!...

Feltornyozza a párnákat, hogy mindenütt egyenletesen támasszák a derekát, vállát és fejét. Elfújja a gyertyát, és nézi a holdat. A függöny nyílásán át éles fénycsíkot vet a falra. Ilyenkor a szoba megtelik képekkel, mozgó, élő alakokkal. Olyan tájakat, épületeket lát, amikről csak hallomásból tud. Eszébe jut a könyv. Már hetek óta az asztalán fekszik, nem ért rá, hogy kinyissa. Pedig hogy kérte, s aztán hogy örült, amikor meghozták! Egy arannyal hímezett inget adott

érte. Még azt sem tudja, miről írnak benne.

Holnap elkezd.

Holnap bizonyosan elkezd, mert tudnia kell sok mindent, úgy, ahogy a párizsi asszonyok! Addig pedig nézi ezeket a színes, mozgalmas képeket, amiket saját maga képzel a sötét szobába.

Hogy igazul a báró, hogy megérkezzék a kéme! Ennyire fontos, hogy mindenféle unalmas dolgot megtudjanak a várfalokról meg az ágyúkról? Mostanában akárki jön a házba, mindig Budáról esik szó. Végre megtámadják a pogány törököket, s megszabadítják Buda várát? Milyen is lehet Buda? Valaki mesélte egyszer, hogy Mátyás király tudósa, valami Bonfini leírta azt a sok mindent, amit a király épített. S hogy a város még Bécsnél is szebb és gazdagabb volt.

Ha felszabadítják, az udvar majd odaköltözik. Úgy kell legyen, ha szebb és gazdagabb, mint Bécs! Hiszen Lipót császár magyar király is. És Bonfini írta, hogy Buda szebb, mint akármelyik királyi székhely.

Ő akkor már Finckenstein felesége lesz. Férje híres generálissá lép elő, mert hősiezen viselkedett a harc során. Udvari balt rendeznek, és ők járnak a nyitótáncot.

A lovag a karját nyújtja a holdfényben, a szoba megfordul a tengelye körül, ahogy lehunyja a szemét, szól a hegedű és a síp. Milyen szép fekete bajusza van! Erzsébet szeretné megölelni, de örvénybe zuhan.

Félálomból felriad, felül az ágyban. Butaság, Finckenstein szöke, és nincs bajusza... akkor hát ki volt az? Hiszen csak álmodta.

– Nem akarok Finckenstein felesége lenni – hallja a saját hangját. Fázósan visszabújik a takaró alá, és nézi a falra verődő holdfényt.

A szeme ég, a háta is fáj. Odakint hajnalodik. A kicsi pincében meggyűlt a gyertyafüst, nehéz, savanyú a levegő.

Elégedetten pillant a rajzra. A polgárvárost a királyi paloták negyedétől két sziklaárok választja el, ezt a papír alsó és felső szélére rajzolta. Baloldalt, a nyugati részen a Karakas pasa tornya, a felső sziklaárok nál nyílik észak felé a Koldus-kapu. Ez tisztán kivehető a rajzból, magyarázni sem kell.

Hiába, ha egyszer tanult és értelmes az ember, mindent megtehet. Nyújtózkodik, egyengeti fájó hátát. A rajz szép, tiszta munka, maguk a bécsi hadmérnökök is megirigyelhetik. Egyetlen helyen bizonytalanok a vonalak, ott, ahol a nyugati oldalon a híres isztambuli mérnök, Sziavus aga épít valamit mostanában. Nem tudni pontosan, hogy mi lesz, talán magas ágyúállás. A janicsárok nagyon őrzik a környéket.

Kézbe veszi az ónt, s a papír fölé hajol. Apró betűkkel beírja a déli sziklaárok körül a löporraktár helyét. A báró bizonyára örül majd, hogy ilyen pontosan berajzolta ezt a tornyot is.

Még néhány igazító vonás, aztán ellép az asztaltól, s megszímítja a homlokát. Szívesen tükörbe pillantana, ha olyan gazdag volna, De nincs tükre, nem baj. Maga elé képzeleten tulajdon arcát. Sápadt, munkától fáradt vonások, szemében az értelem csillogása. Csak ez a szűrő fájdalom a fejében! Majd elmúlik. Mindig a legfontosabbra kell gondolni. Mindig!

Ha nem félne, a legszívesebben hangosan nevetne. Még senki sem tudja, hogy ő kicsoda. Ma még senki... Tamás testvér, akit a szerzetestársai kinevettek, mert Giacomo Lanteri és mások haditudományi munkáit olvasgatta! A névtelen rabszolga, akit megkorbá-

csoltak, mert magához ölelt egy Mátyás-kódexet!

„Hogy hívják?” – kérdezte a báró is, mintha a név volna a fontos! Most ő az ismerős januárok jövőő barátja és tanítója, Elsid dervis.

S később mi lesz? Ha visszatér a kolostorba, megint Tamás testvér lesz... Tamás testvér? Nem!

Fel s alá lépked a pincében.

Nem akar visszamenni a kolostorba. Nem lesz többé Tamás atya, sem deák, sem dervis. Aki ennyit tud!

Kacagnia kellene, de ez a szúró fájdalom...

Az ostrom idején úgyis ő lesz a legdédelgettebb ember a keresztény táborban! Ki más? Álruhában belopakodott a budai várba! Kikémlelte a védelmi berendezéseket és térképet rajzolt!

Csak ő, egyedül ő, Tamás testvér! Nem, a neve zentúl...

Megáll, szemével megsimogatja a térképet és gondolkodik. Szép, igaz név kellene, amiben az is benne van, hogy ki a viselője! Hiszen zengzetes neve sok embernek van, Thökölyek, Bethlenek, Batthyányiak, Thurzók, Wesselényiek, Telekiek, Bánffyak s mások... vég nélkül lehet sorolni a sok nagy nevet. Solymászni és bálozni tudnak, váraik vannak, s ott gyűjtik a kincseiket, pápisták vagy kálomisták, ahogy éppen jobb. De ő!

A szeme izzik a gyűlölettől. Neki kellene a sok kincs, a várak – majd megszerzi, mert ő más, egészen más. Az értelem és a harc embere. No, meg a szenvedésé, akár Krisztus.

Olyan név kellene, mint Janus Pannoniusé! Van-e tudós, igaz tanult férfiú, aki ne ismerné Magyarországi János nevét? Ilyen név kellene! Hogy amikor kiszökik Buda falai közül, s nem kell többé bujkálnia,

akkor emelt fővel, büszkén mondhatta: a nevem...

De mi legyen?

Fáradt. A gyertya utolsó lobban, s éles, fehér füstcsík száll a kanócból, a pinceablakon át hajnali fény szűrődik be. Ideje elindulni. Hiszen kész a déli védőmű rajza, az Esztergomi rondelláé is, most pedig elkészült ez a két sziklaárok közé ékelt rész is.

Elindul. Nem bujkál tovább. A janicsárok várhatnak, többé nem fog nekik magyarázni.

Okos dolog volt, hogy a janicsárokkal beszélgetett. Legalább elhintette köztük a szeretet magvát. Hogy csodálkoztak, amikor azt bizonygatta nekik, hogy Allah nem szereti a vérontást, és a legjobban tennék, ha eldobnák a fegyvereiket!

Mosolyog.

A gyűlöletre és ellenállásra csak neki van szüksége. Most fordul a világ, a törököket kiűzik, s aki érdemeket szerzett, sokra viszi. Kár, hogy az öreg priort felakasztották a martalócok. Nagyot bámulna, ha meg-

látná az egykori hallgató Tamás testvért.

Mit tesz éppen? Mindegy. Nagy emberré válik, dicsősége és neve lesz.

Szürke szeme megvillan. Kimászik a pincéből, s körülnéz, nem lesnek-e reá. Sajnos senki. Nem is tudják, hogy itt van. Észre sem veszik. Igaz, hogy se vívni, se verekedni nem tud. De legalább keresték volna, hiszen kém járt közöttük!

A hajnali szélben összehúzza magát, s a Fehérvári kapu felé igyekszik.

Nagy Balázs megpördölte a bajuszát, most a kapitány sem nézelődik másfelé redős homlokkal. A két leány kuncogott.

– Nagyon árva ez a két teremtés, kapitány uram! – mondta a legény. Petneházy eléjük lépett.

– Hová siettek, szép virágszálak?

A lányok rázták magukat s nevettek. Nagy Balázs feljebb tolta homlokán a süvegét.

– Veletek megyünk, nehogy féljetek egyedül.

Az esti ima befejeződött, s a város csendesült. A két lány megint kuncogott! Hívogató szemmel vizsgálták a férfiakat. Nagy Balázs még közelebb lépett

– Csak nevetni tudtok?

– Van, aki mást is tud! – riszálta magát az egyik. Petneházy rikkantott egyet, földhöz verte a süvegét, s a közelebb állót derékon kapta.

– Tudok én!

– Be hirtelen kedve támadt! – védekezett a leány, de nem nagyon, mert látta, hogy a másik közben szót értett Nagy Balázssal. Később eltolta magától a férfit.

– Szúr a bajusza!

– Gyere, beretváljuk le!

A másik valamin kacagott, s húzta maga után Nagy Balázst. Egy sikátorba tértek, sötétedett már.

– Vajon hová visznek? – tudakolta a legény magyarául.

– Meglátjuk – felelte Petneházy. – Ha megijednél, csak fogd erősen a derekát.

– Szorítom – rikkantotta a legény, s nagy kedvében ölbe kapta a leányt, az sikkantott.

Egy falba vágott kicsi vaskapa előtt álltak meg. Az egyik kulcsot vett elő. Sűrű kertbe értek. Az erős szürkületben még látszott, hogy magas falak övezik, s lejtősen tart a Duna felé. Pest felett megjelent a hold. Ők négyen még lihegtek a futástól. Nagy Balázsék eltűntek a bokrok között. A másik leány tetszelegve nézte Petneházyt, aztán himbálózva közelebb lépett.

– Itt jó lesz-e bajuszt beretválni?

A kapitányt elöntötte a forróság. Érezte, hogy lábától fejig száguld a vére. Két kézzel elkapta a leányt, aztán gondolt egyet, s mint a gyermeket szokás, feldobta s elkapta. A leány kacagott, visított. Újra feldobta s elkapta.

– Jaj, elejt!

– Én aztán nem, ha egyszer megfogtalak!

Csend lett. Besötétedett egészen, s a kertben jázminillat érzett, az égen egyre több csillag.

Később a müezzin távoli kiáltása hallatszott, éjfél elmúlt. Nagy Balázs fülig szaladt szájjal megjelent a holdfényben.

– Kapitány úr, ihatnám!

– Én is, testvér – morgott Petneházy, s a leányhoz fordult. – Virágszálam, innám valamit!

– Ott a Duna! – nevetett a leány, de aztán felszökött, s a kert végében pavilonhoz vezette őket. A másik gyümölcsöt tett elé egy tálcán. Nagy Balázs leve-

tette magát, s megfogta a leány kezét.

– Mi a neved?

– Aklila.

– Te is jókor kérded – nevetett Petneházy.

A másik egy korsót húzott elő a sarokból, Petneházy elé állt, s durcás arcot vágott.

– De te sem az előbb, sem most nem kérdezted, hogy engem hogyan hívnak!

Petneházy szépen kivette a kezéből a korsót, aztán egy jót húzott belőle. A korsót Nagynak nyújtotta, s a száját megtörülte.

– Dehogynem kérdem, gyöngyvirágom! Hogy hívnak?

A száját elbiggyesztette.

– Férfi! Előbb a bor s azután én?

Petneházy felkacagott, s a lányt a térdére ültette.

– Fordítva! Előbb te, aztán a bor, most megint te. No, mi a neved, szépségem?

– Zenne – mondta a lány megjuhászodva. A borba éppen csak beledugták a nyelvüket, s a korsó a két férfi közt vándorolt. Előkerült egy török tambura. A lányok szépen, egymás mellé illeszkedő hangon énekeltek egy gázelt, aztán várakozva néztek a férfiakra.

– Még, leányok, még! Valami szerelmeset! – kérte Nagy Balázs. Petneházy nyújtózkodott, s jókedvében becézte Zennét.

– Gyönyörűségem, virágszálam, kisasszonyom! Güzel, énekelj!

– Akkor hát legyen szerelmes dal, Vagyis güzelleme – mondta a lány. Ültükben hajlongva, fejüket ütemre mozzgatva s a szemüket forgatva énekeltek a buja dallamot.

A korsó kiürült. Aklila letette a hangszert.

– Te nem tudsz valamit? – kérdezte Nagy Balázs-

tól, s az kézbe vette a tamburát. Próbálgatta rajta a fogást. Petneházy az ölében ülő Zennét szorongatta.

A pavilon oldalai derékmagasságig fából épültek, feljebb karcsú, faragott oszlopok tartották a tetőt. Erre növények futottak fel sűrű függönyként, s a levelek, indák között az égbolt világosodni kezdett. Nagy Balázs végre jó akkordokat talált, és borízú, kicsit rekedtes hangon énekelni kezdett:

*Sok részögös! Hallgassátok erkölcsötöket,
Isten ellen részőségben ti vétkeketek...*

Petneházy hahotázott, s az ismerős sorokat a legénnyel együtt énekelte. A lányok nyávogva utánozták a mély férfihangot

*Alázatos, békességös egyik részögös,
az második csak garázdás és oly versönyös,
imádkozik és bűnén sír harmad részögös.*

*Vénasszonyok, jaj, szegényök, ők is kullognak,
setét helyre, bort ha kapnak, eliszogatnak,
az leányok, ha ellopják, igen kotyognak.*

Aklia és Zenne Petneházyhoz simult, s egyik a másik helyét igyekezett elfoglalni. A korsó üres – megnézte s visszatette a kapitány.

*Az ki szörzé, neve Sebestyén, szomszédságába,
Nyírbátorban ezerötszáz és negyvennyolcba,
udvarbírák bort nem adnak, vannak átkába.*

– Átkozott is, aki bort nem ad! – rikkantotta a kapitány. A legénye újabb nótát kezdett.

*Hej, búra termett üdő, ködnevelő szellő,
ködnevelő szellő,
hej, megemésztett engem ez az egy esztendő,
ez az egy esztendő!*

Az ezereskapitány ültében kihúzta magát, s az egyre fehéredő félhomályban a Nagy Balázs húrokat fogó kezére tapadt a szeme. A lányokat eltolta maga mellől.

*Szegénylegénynek olcsó az vére,
mégis egy napra két krajcár bére...*

Nagyon beborozhatott Nagy Balázs. A lombokon túli messzire bámul. Az ég alján virrad.

*azt sem tudja elkölteni, mégis végtére,
két ország közt egy hazáért omlik ki vére.*

Petneházy felugrik, a lányok kétfelé hullanak róla, s a földre huppannak. Nevetésre nyíló szájjal nézik a férfit, Ez a vad mozdulat csak tréfa lehet. Biztosan lesz kacagni- s visítanivaló. Várakozva vinnyognak.

Felkapja a süvegét, megrántja a kardszóját. A legény leereszti a tamburát a földre. Petneházy úgy néz körül, mintha menekülni akarna, s kiszáradt torokkal szól:

– Gyere!

Csattan a kicsi vasajtó, s a kertből csak a két ember ritmikus lépése hallik, ahogy távolodnak.

A várat, a házakat s a tornyokat tejfehér fény önti el. Egy sarkon befordulnak. Köpenyes alak ugrik félre, s átveti magát a legelső kerítésen.

Nagy Balázs a kapitánya mellett lép. Szeretne az

arcába nézni, de nem mer. Mire az utca túlsó végire érnek, már egészen világos van. A kapitány dúdolni kezd, de olyan halkán, hogy a legény csak jó idő múlva ismeri meg a dallamot, s ő is kezdi:

Szegénylegénynek olcsó az vére ...

Az ezereskapitány mereven néz valahová messzire.

A hadiszállítmányok és egyéb készülétek miatt Waldburger báró Komáromba kellett jöjjön. A felesége és Erzsébet vele.

Egy kereskedő házában szálltak meg, s Erzsébet az ablakból a közeli bástyára s egy kis utcára lát. Távolabb a Duna csillog.

A város s az erődítmény teli katonákkal. Reggeltől estig kerülgetik egymást a nagy hadi társzekerek. Az egyik hídon dobogva s bölgve ökrök tódulnak a partra, a Duna felől zsákkal hordják a hajók szállítmányát. A napfénybe por keveredik, s kiáltások, állatok zaja száll a levegőben.

Erzsébet nézelődik egy ideig, aztán zúgni kezd a feje. A város házai nehézkes, vaskos épületek, itt még híre sincs annak az új, gazdagságot jelentő divatnak, ami szerint a bécsi palotákat építik és csinosítják. Pedig szép az új módi, a csigavonalak s ovális ablakok, a kocsifeljárók díszesen kanyarodnak, a bejáratot virágfüzérrel díszített féloszlopok keretezik, a lépcsők korlátain vasból kovácsolt levelek és indák díszelnek gazdagon.

A komáromi házak ablakai kicsik, a falak vastagok. Erzsébetnek úgy tetszik, mintha utca hosszát

csupa ráktár vagy magtár állana.

Behúzódik a szobájába, s a Bécsből magával hozott könyvért nyúl. Az ajtón át hallja a báró hangját. Tisztekkal beszélget, valaki éles hangon magyarázza, hogy a császári hadsereg legújabb ágyúi milyen meszszi-re hordanak.

– Elegendem van a fegyverekből! – sóhajtja, s kilép a folyosóra. A ház kövér U alakban épült, a negyedik oldalt kert zárja le. A kert felé istállók s néhány fészter vagy pajta, ahol most egy menekült család lakik, talán a háziasszony rokonai.

Végigmegy az udvaron. Az istálló előtt egy sovány férfi ül. Előtte kard, az élet vizsgálja.

– Adjon isten, jó napot!

Erzsébet visszaköszön, és jóleső érzés fogja el, hogy ilyen köszönést hallott. Megy a kert felé, s közben ismétlgeti: „Adjon isten jó napot!”

„Bon giorno” – keresi a dallamot. Valahogy így énekelték egy Monteverdi-operában. „Bon giorno.” Istenem, milyen szép ez a könnyed dallamhajlás, bon giorno. Adjon isten jó napot – ezt nem is lehet énekelni reá, hosszú és nehézkes. Bon giorno... pedig milyen zengően hangzik, hogy adjon isten. Dallamot kellene találni hozzá. Szép köszönés.

„Adjon isten.” A fák között a kertben gyermekek játszanak. Az istálló előtt a férfi egy kicsi üllőre fekteti a kardot, aztán a csorbult helyen gyors, apró ütésekkel egyengetni kezdi. Alig emeli fel a kalapácsot, inkább erőből üt, a kard cseng, mint aratáskor a kaszaverés.

A gyermekek egymásba fogódzva énekelnek. Ketten-hárman most tanulják a dalt, amit a menekültek hoztak magukkal.

*Gólya, gólya, gilice,
mitől véres a lábod?
Török gyerek megvágta,
magyar gyerek gyógyítja,
sípbal, dobbal, nádihegedűvel.*

A kisasszony mosolyog, a gyermekek elbizonytalanodva megállnak, s nézik a gyönyörű ruhájú idegent – Ne féljetek, énekeljünk együtt!

A gyermekek arca kinyílik, s egy fekete szemű leányke határozottan jelenti:

– Azt lehet!

A férfi kezében megáll a kalapács. A szép, gazdag ruhás bécsi kisasszony a sovány gyermekekkel összefogódzva énekel:

*Gólya, gólya, gilice,
mitől véres a lábad?*

A kalapács újra lendül, s egyengeti a csorbult kardélet a gyermekdal ütemére.

A soványabb s szegényebben öltözött gyermekek újabb dalba fognak, aztán egy harmadik, negyedik nótát kezdenek. A helybeliek alig-alig nyikkantanak közbe, csak az idegenbe szakadtak énekelnek. Védekezés. A szülőföld dalai.

Erzsébet félreáll, a gyerekek hídjátékot játszanak. Két csapatra válnak, s egyik a magyar, másik a német csapat. Egymással szembeállva kezdik az énekes játékot. A német csapat felfújt tokával kérdi:

Ki s ki népei vagytok, szegény magyar nép?

A magyarok egy kicsivel magasabb hangon, ugyanar-

ra a dallamra:

Lengyel László jó királyunk szegény magyar népe!

A németeknek az is ellensége, s a magyarok megígérik, hogy megépítik a hidat aranyból. A németek vámot akarnak venni rajtuk, s különben sem hiszik, hogy igaz az ígéret.

Hun vennétek sáraranyat, koldus magyar nép?

Erzsébet visszasétál a ház felé. A kertben a gyermekek egymásnak esnek, mert a játék vége az, hogy a magyarok mégiscsak átmennek a hídon, vagyis átszakítják a német csapatot.

Hogy tudják ezek a gyermekek, hogy mi történik a hazájukban! „Török gyerek megvágta, magyar gyerek gyógyítja...” A lépcső tetején megáll, s a folyosó könyöklőjére támaszkodva néz a kert felé. Jó itt. Zengő nyári nap van, s hiába hallatszik az utcáról szekerek zörgése és német vezényszó.

Itthon.

Istenem, be régen nem járt itthon! Évek óta csak Bécs. Amikor az ostrom után visszaérkeztek a császárvárosba, látott néhány török rabot is. Építkezéseknél, sáncásásnál s egyéb ilyen munkáknál használták őket. Igaz, látott magyar rabokat is. Kurucokat s prédikátorokat szíjra fűzve hajtottak valami olaszok. A báró azt mondta, hogy velencei gályákra viszik őket.

Melegen süt a nap, s jólesik a hűvös oszlop tövébe húzódni. Megint eszébe jut a könyv. Olvasni kellene. Vagy befejezni a főköttő hímezését.

Azt nem. Van még ideje, s inkább a bajuszos, fekete férfit választaná, akivel már annyiszor álmodott.

Lehet, hogy az a férfi nem is létezik? Ő csak álmodta. De hátha az álom igazat mond?

Bárcsak igazzá válnék! Egy olyan fekete bajuszos férfira kellene találni. Vagy valami nagyot tenni. A Bibliában is benne van, hogy amikor az ellenség megtámadta a zsidókat, Judit átment a táborukba, és megölte a vezért, Holofernest. A báró bécsi palotájában van is egy kép, Judit a Holofernes levágott fejével. Talán ő nem volna képes ilyesmire? Éjnek idején belopakodni a budai várba, a palotába, egyenesen a pasa ágyasházába, egyetlen szál karddal a kezében...

„Istenem, milyen butaságokon jár az eszem!” – sóhajt magában, s megint a fekete bajuszú, délceg legényre gondol. Igazán megjelenhetne, hogy őt bálba vezesse. De nem a bécsi farsangon, hanem Kassán vagy Eperjesen. Vagy majd a felszabadult Budán.

Este a vacsoraasztalnál a báró barátai, a tisztek körében hadidolgokról folyik a szó. Csiszolt velencei palackban tokaji ragyog. A két fehérsereg csak a száját nedvesíti, pedig Erzsébetnek kedve volna fenékgig inni. Nem illik. Mit szólnának a tiszt urak!

– Úgy vélem, mégis Budának kell sorra következnie – szól a báró.

– Tavaly Stahremberg generális hiába ostromolta. Nagy erősség Buda!

– Előbb meg kell egészen tisztítani az északi megyéket. A lázadók sok bajt okoznak.

– Erdély is zavaros ügy – folytatja más. – Nyughatatlan nép ez!

– Egy újabb Ampringen báró kellene! Törvénysekeket a magyaroknak, és semmi alkotmány! Ebben az országban még az urak is rebellisek, nemcsak a köznép!

– Gyűlölték Ampringen kormányzót!

– A pozsonyi törvényszék ítéletei miatt...

A háziasszony kitesz magáért. A bor mellé nehéz sülték, sáfránnyal bőven vetett ételek járnak. A tiszteknek ízlik, zsíros bajusszal, teli szájjal s fénylő szemmel rágnak.

– A harmincadokat is jobban kellene ellenőrizni!

– Úgy van, s az adókat mind császári kézbe venni.

– Főként a boradót, a törkölyadót!

Nevetnek. Esznek, és rendezik a világot. A mindennapi sültjükhöz, – akár itt, akár Bécsben vagy Prágában fogyasztják, a marhát Magyarországon hizlalták. Jó hús az, már kétszáz éve tudják. Ízlik, s ezért egyre több kell belőle. S kell a réz is, az arany meg a só. Őfelsége a császár tavaly is, mikulásra, fejenként négyezer aranyat küldött a főhercegeknek. Hála istennek, telt a magyarországi harmincadokból. Hát a sok idegen zsoldos mennyibe kerül! Kell a pénz.

– Ideje megszabadítani ezt az országot

– Báró úrnak igaza van!

– Másfélszáz éve pogány az úr rajtuk.

– Uraimék erősen politikus hangulatban vannak – mosolyog a báróné, s az egyik tiszt felkapja a poharát.

– Bocsánatért esedezünk. Valóban nem illik ennyi komoly dolgot beszélni szép hölgyek társaságában.

Isznak, fénylő szemmel teszik le a poharat. A helyőrségi tiszt körülnéz a szobában.

– Kár, hogy nincs kéznél egy klavikord.

– Talán Mansfeld úr zenélni is szokott? – kérdi Erzsébet, de aztán sajnálja, hogy megszólalt, mert a tiszt vigyorog.

– Én nem, de a kisasszony bizonyára gyönyörűen játszik!

– Ha uraimék hallanák a húgomat, hogy milyen szépen tudja annak a franciának a dalait! Couperin,

ugye, kedvesem? – fordul a báróné Erzsébethez.

– Ah, Couperin! – sóhajt a helyőrségi tiszt. Fogalma sincs, hogy ki az.

– Tökéletes lehet, ha ön játssza – toldja egy másik, a szemét Erzsébeten jártatva. – Csodálatos lehet!

– Az igen – szűri a foga közt a kisasszony. Unja ezeket a kis tiszteket, akik mindent olyan komolyan vesznek. Mindenféle hadnagy, lovagocskák, nemeskék... elvégre egy bárói családhoz hivatalosak vacsorára. Vagy nem ez a baj? Fél, hogy elveszti az önuralmát. Mi történt?

A kertben játszadozó gyermekeket látja maga előtt, s ez jó. Lehűti az undorát. Gólya, gólya, gilice...

– Sápadt vagy – fordul feléje a nénye. Erzsébet előbb meglepődik, aztán kapva kap az alkalmon. Feláll az asztaltól, és elköszön. – Rosszul érzed magad?

– Igen. – S mintha valóban szédülne, egymásba folynak az asztalnál ülő alakok. Olyan jó étvággal ettek, mondani kellene valamit, hogy meghökkenjenek.

– Semmi bajom – fordul vissza az ajtóból –, csak egy magyar gyermekdal jutott az eszembe.

Petneházy kedvetlenül baktat. Amikor a Szombatpiacra ér, körülnéz. Erre még nem járt, pedig Nagy Balázssal bebarangolták az egész várost. Van idejük. Napok óta csak várakoznak.

Tegnap bemehetett a pasa elé, s a szíve nagyot dobbant örömeiben. Végre! A pasa néhány ezer janicsárt rendel az ő kardja alá! Akkor nekivág a Felvidéknek, összeszedi a maga csapatát, talán Czoborral vagy mással is találkozik, s egymás után visszaveszi az elvesztett városokat. A magyarok várórségnek ma-

radnak a megvett erősségekben, s ő a janicsárokkal tovább, amíg Thököly fejedelem összeszedi magát. Közben talán a lengyelekkel is szót lehet érteni. Ez ugyan már nem az ő dolga – elintézik a fejedelem tanácsosai s a követek.

Előre érezte a vad örömet, hogy Heisler hadát szétveri. Később akár a Lotaringiait vagy Stahremberget is. A janicsároknak minden elfoglalt osztrák táborban szabadrablást enged, öszre tiszta lesz Felső-Magyarország, aztán tovább...

Ali azonban nem mondott semmit. Jóindulatúan, atyaian mosolygott, s Ibrahimmal meg a janicsáragával solymászatról beszélgettek.

S azóta sincs semmi. Petneházy mérgesen rúg egy göröngybe, s vaktában nekivág a Szombatpiacnak. A tér tágas, szabálytalan alakú. Szemben s jobb kéz felé a zsidónegyed apró házai sorakoznak, a leégett zsinagóga üszkös oromfala magaslik. A tér végén szembe-tűnően hatalmas, erősen boltozott kapu. A Szombatkapu. Kétoldalt óriási ágyúk, a kapun túl meredeken kanyarog lefelé az út a folyópartra.

Szemben a Rózsadomb. A fák között a mevleviták kolostora fehérlik. Ott volt rendfőnök a kis, kopasz szerzetes, akit Gül Babának, Rózsa Atyának hívtak, mert rózsát hordott a turbánján.

Petneházy a kapu felé indul. Ideje van, jár egyet a hegyoldalban. Eleget sétálhat, a pasa megnyugtatta tegnap, s idézett a Koránból. Türelem.

Fortyog, s egyre dühösebb. Sétál a várban, estente leányokkal s borral múlatja magát. Várja, hátha a kegyelmes pasa sereget ad neki, hogy a német ellen mehessen. Hisz a német itt van, a kegyelmes pasa kapui előtt! De a kegyelmes pasa gondolkodik. Napok óta. Az útra engedélyt, lovat s pénzt nem ad, s tegnap Ib-

rahim búcsúzáskor azt súgta, hogy csak maradjon nyugodtan, mert nem bánja meg.

Várni! Közben ki tudja, mi történik az ezreddel? Merre járhat Borsos Ádám a maradék legényekkel?

A kapubolt alatt egy csausz áll eléje. Mögötte kis távolságra két janicsár.

– Uram, engedd meg, hogy megkérjelek, fordulj vissza! A kapun kimenned nem szabad.

Petneházy a kardjához kap. A két janicsár is fogja a handzsárt. Eszébe jutnak Borsos meg a legények, akik várják, hogy segítséget vigyen.

– A pasa küldött? Vagy Ibrahim?

A csausz hallgat egy pillanatig.

– Uram, a nagyságos pasa reméli, hogy semmi bajod sem lesz, amíg a vendége vagy Budán.

Petneházy sarkon fordul, s nekivág a szomszédos utcának. A két janicsár visszatér a kapuhoz, a csausz pedig tizenöt-húsz lépés távolságban követi Petneházyt

Még csak ez kellett. Úgy látszik, a csausz már azóta a nyomában jár, amióta a palotából kilépett.

– Hej, a keserves mindenit ennek a világnak!

Sietős léptekbe fog, mintha gyors célja támadt volna. Megy, mint aki tudja, hogy merre tart, s alig veszi észre, hogy az utcán Nagy Balázs jön szembe.

– Kapitány uram, jöjjön!

Petneházy megáll, mint az öklelni kész bika. A legény biztosan fehérnép után kajtatott.

– Megint szoknyát fogtál? – szüri a foga közt, de Nagy Balázs komoly marad.

– Nem leány. Siessünk!

Petneházy észbe kap, lopva hátrapillant. A csausz kis távolságra mögöttük áll és figyel.

– Jól van, menj elől.

A legény megindul s ő utána. Legvégül a csausz.

No, legalább történik valami. Hová vezeti Nagy Balázs? Annyi szent, hogy nem leányhoz, azt nem állná meg cinkos mosoly nélkül. S fel van hevülve, nagyon siethetett.

Befordulnak egy sikátorba, s kanyarodnak vissza, a Szombatpiac felé. Alkonyodik. Újabb sikátorokon sietnek keresztül, nem a téren vágnak át, hanem megkerülik a piacot. Végül, már az Erdélyi-bástyához közel, egy kicsi zsidó házba térnek, az ajtó bevágódik mögöttük. Petneházy kiles az ablakon, s látja a csauszt, ahogy a ház előtt várakozik.

Nagy Balázs egy folyósón át vezeti, s végül egy kicsi szobába kerülnek. A földön olajmécses, fehérre meszelt falak, néhány szőnyeg. Az olajmécs előtt a lábait törökösen egymásra téve Jahya deák üldögél.

– Megjöttünk – lihegi Nagy Balázs.

– Ül le, Petneházy Dávid – szól a deák –, s légy bizalommal. Javadat akarom, s ennek a szegény hazának a javát.

Petneházy a szemébe néz, a deák állja a tekintetét. Az ajtón hajlott hátú, fekete kaftános zsidó lép be, Jahya deák törökül szól hozzá:

– Bort hozz!

– Az sok piaszterbe kerül, uram!

A deák elővesz egy aranyat.

– Jó bor legyen! – Még egyet elővesz. – És senki se zavarjon!

– Ihatnékod van, kémdeák? – szúrja Petneházy.

Amaz fáradtan ingatja a fejét.

– Ha kémdeák vagyok, az is csak reám hozhat hálált. Ha rossz hír jön a ti fejedelmetekről, ha egy falu népe megszökik az adószedő defterdár elől, azt mind az én bűnömnek tudhatják, ha akarják.

– Miről beszélsz? – kérdi a kapitány, s kezdi jobban megnézni a deákot. Először a pasánál találkoztak. Miféle ember az ilyen, aki magyarnak született, s mégis Jahya a neve? Igaz, hogy a kurucok szövetségre léptek a törökkel, de hogy valaki hitet is hagyjon, s turbánt öltön, testestül-lelkestül a pogányt szolgálja...

János, vagyis Jahya deák csendben várja, amíg a házigazda behozza a bort, és kimegy.

– Nem azért kerestelek, hogy rólam beszéljünk. De ha kérdezted, hát tudd meg, én esténként úgy alszom el, hogy sohasem tudom, másnap reggel nem vetnek-e horogba. Ha pedig megszökném, hogy magyar földön éljek, talán úgy járnék, mint Keserű Márton deák, aki a törököt szolgálta, s amikor hazatért, a papok elveszejtették, hitehagyottnak mondván.

Tölt, s megemeli a kupáját.

Petneházy összeharapja a száját. Sokszor megessett, hogy halálos veszélybe került, meg is sebesült néhányszor. Csatában golyó találhatja, s kard sebezheti. De arra nem gondolt soha, milyen halál az, ha valakit horogba vetnek, vagy karóba húznak. Szörnyűség. S ezt Jahya deák ilyen nyugodtan mondja?

– Igyunk, Petneházy uram, hadd lássék, hogy inni jöttünk ide!

Isznak mind a hárman. A kapitány türelmét veszti.

– Miért igyam én veled ebben a házban, bujkálva?

– Láttad-e azt a csauszt, aki reggel óta követ téged?

– Meg is állított, hogy a kapun ki ne menjek.

– Elég ennyi?

– Elég. – Mintha fejbe csapták volna, Petneházy hirtelen rájött, hogy mit jelent a csausz. – Rab vagyok Buda várában.

– Rab vagy. – János deák közelebb hajol, s halkan mondja: – Segítséget ne várj, se egy ezred janicsárt, se egyetlen katonát. Egyetlenegy gyalogot sem kapsz a töröktől. Nem vagytok már szövetségesek, de a fejed lehullhat, ha nagyon szem előtt vagy. A váradi pasa elfogatta Thököly Imrét, s láncra verve Sztambulba vitette.

Petneházy felugrik, s fel Nagy Balázs is.

– Hazudsz!

A deák fáradtan legyint.

– Miért hazudnék? Ül le, s ne ugrálj. Délben jött a levél, hogy Imre urat bilincsbe verve viszik a börtönbe.

– Hej, a keservét!

Nagyot iszik Petneházy.

– Mi lesz most? Szétmorzsol a német, s láncra ver a török.

Ülnek s hallgatnak. János deák szólal meg;

– Szökjetek meg. Már eléggé besötétedett. Ne felejtsetd, a csausz mindenütt a nyomodban lesz, szabadjutatok meg tőle. Mikor és hol szöktök, ne mondjad. Nem akarom tudni.

Petneházy felkapja a fejét. Megint ez a nyugodt, beletörődött s kicsit fájdalmas hang. Mintha a deák tudná, hogy még ma éjjel tüzes vasfogókkal veszik vallatóra.

– Isten veled, János deák. Köszönöm a jó szót.

– Az egy Isten oltalmazzon. Menjetek. Én majd csak akkor, ha a csausz nincs a közelben. Nehogy veletek lásson.

Nyikordul az ajtó, s a deák még hallja, hogy az utcán a két férfi énekelni kezd.

Kitölti a maradék borát, s megissza. Az énekszó s a kiáltozás elhal. A deák hirtelen térdre veti magát a

mécses mellett, s imádkozni kezd.

Csak kijussanak a várból! Hiszen Thökölyt vasra verték. Petneházy élete egy hajszálon függ. Túlságosan híres katona, a pasa tudja, milyen veszélyessé válhat. Ha sikerül megszöknie, akkor hála az Úrnak, akár kereszt, akár félhold a jele. Mindegy, a török kenyéren élő, török nevű deák tudja, hogy mindegy. Csak segítséggel legyen, hogy megmeneküljenek.

Neki is indulnia kell. Ha megtudják, hogy a kuruc bejjel találkozott, vége. Pedig... jó volna visszatérni Erdélybe, s letelepedni egy kicsi házba, olyanba, ahonnan elkerült gyermekkorában. Teleki gróf, a kancellár üzenté a múltkor is, hogy szívesen felfogadná deáknak. S ha nem Teleki, hát más. Akár városi deák is lehetne. Mindenütt kell az olyan ember, aki három-négy nyelven megírja a szükséges levelet, lefordítja, amit kell, s a város könyveit tudja vezetni.

A bejárat felől dörömbölés hallatszik, s az őrpáncsnok nagy hangon Petneházyt keresi, a gyaur bejt. A zsidó keserves hangon magyarázza, hogy Petneházy nincs itt. Nincsen semmiféle magyar.

– De itt járt?

– Itt uram, itt. Elment már.

– Más nincs itt?

A deák elsápad. Úristen, ha a kapitánynak nem sikerül megszöknie, ha elfogják. Elvész Magyarország legjobb kardja! Ne engedd, Allah!

Az ajtó kicsapódik s egy csapat katona látszik a folyosón.

– A deák! – szól hátra egy csausz, aki vezette őket. – Nem kell tovább keresnünk.

Megkötözik. János deák Petneházyra gondol, s kiveri a hideg veríték. A gyomra táján nyomást érez, szinte elhányja magát. Meg kell görnyednie, annyira

fáj a gyomra. Az egyik katona a vállára üt.

– Ne félj, deák. Hűvösre tesznek!

Ahogy Petneházyék kiléptek a zsidó ajtaján, részeg gajdolásba kezdtek. A csausz rögtön utánuk szegődött. Meg-megálltak, s húztak az üres kulacsból.

– Siessünk, nehogy segítséget hívjon! – súgta Petneházy, s az egyik sikátorban egy omladozó falú házba tértek. Nagy Balázs a falnak dült, Petneházy visszaszaladt az utcára, s integetni kezdett a csausznak.

– Gyorsan, segítség, gyorsan!

A csausz kivont karddal odalépett. Mindketten begrottak a fal omladékán át. A legény oldalról a csausz torkát kapta el, hogy ne kiáltson, Petneházy a kardot tartó kezét csavarta ki, aztán az átszúrt emberről levették a kaftánt és a turbánt.

– Most mi legyen?

– Meglátjuk. Vedd fel a kaftánt – mondta a kapitány, s a turbánt a saját fejére húzta. Egy csapat közeledett. Visszahúzódtak a fal mögé. A katonák sietős léptekkel mentek, s egy megkötözött embert fogtak közre. Nagy Balázs meglepetten felkiáltott.

– Ki az? – állt *meg* az őrparancsnok. A megkötözött is felemelte az arcát. A holdfényben tisztán lát-szott János deák.

Elöl a parancsnok, mögötte két másik katona kivont karddal a beomlott ház felé közeledtek.

– Ne vesztegessük az időt! – türelmetlenkedett a csausz, aki a deák nyakára hurkolt kötelet fogta. – Vár az aga, siessünk!

A parancsnok habozott egy pillanatig, aztán továbbindultak. A léptük zaja elhalt.

– No, deák, isten veled – morogta Nagy Balázs, Petneházy mérgesen ráfordult:

– Most inkább gyere s hallgass!

A város közepén álló hatalmas templom, a Szulejmán szultán dzsámi mögé kerültek. Itt a hegyoldal elég lankás, a falak is alacsonyabbak, hiszen a Duna felől nehéz támadni. A közelben fény villant. A Gyalog-kapu őrsége gyújtott fáklyát.

– Hányan vannak?

Nagy Balázs a dzsámi egyik gyámpillérehez lapulva kidugta a fejét.

– Legalább hatan.

A másik irányba indultak. A dzsámi szomszédságában egy másik templom, a keresztény időkben Szent Miklósról nevezték el. A szentélye egészen a várfalra ült, s a gyámpillérek félkörben a várfal aljáig szaladtak. Ezt a bástyaszakaszt valamikor a budai halászok védték. Lent, a fal tövében vadgesztenyefa. A turbánt kibontották, s kötéllel csavarták.

– Megbír? – kételkedett Nagy Balázs.

– Ha nem, majd szárnyunk nő – súgta vissza Petneházy, s elsőnek ereszkedett le, aztán ugrott, s a falombjára zuhant. Rögtön utána Nagy Balázs. A kapitány felszisszent, s amikor a fatörzsön lekúszva földet ért, az arcához kapott. Egy ág végighasította, a vér a nyakára szivárgott.

Előttük még a Víziváros cölöpsora. A hold nagy tányérja az egész vízpartot bevilágította.

Házsaroktól házsarokig húzódva kerestek alkalmas helyet. A hold egyre tisztábban világított. A cölöpsor s a földhányás töretlenül húzódott a parton, sehol egy nyílás. Petneházy halántékán kétoldalt csurgott a veríték, az arcára ráfeketedett a vér. Nagy Balázs halkán szitkozódott.

Megint lépések. A parti őrző – vagy tizenkét jancsár – léptetett végig a sövény mentén, ketten fent, a földhányás tetején.

Egy romfal mögé lapulva, a bokrok közül figyeltek a katonákat. Azok nevetgéltek, az egyikük mesélt valamit. Lassan távolodtak.

– Nemsokára virrad – szólalt meg Nagy Balázs. Szemben, a túlparton még sötét volt az ég alja. Egyre hűvösebb lett.

– Másként nem lehet – loccsantotta le magáról a verejtéket Petneházy. – Egy szuszra neki a sövénynek, s gyerünk a vízbe. Aztán sodrás iránt, ameddig bírjuk.

Körülkémleltek s nekirugaszkodtak.

Egy futás a cölöpsorig, egy ugrás a földhányás tetejére, onnan újabb nekirugaszkodás, hogy a sánc túlsó oldaláig érjenek, aztán, már csak a homokos, köves part előttük. Érzett a Duna zöldes szaga. A legény rosszul ugrott, s talán a bokáját ficamíthatta. Nem tudott felállni. A kapitány ledobta magáról a köpenyt, s a legényről is lehúzta a kaftánt, aztán lábra segítette. Nagy Balázs sziszegett, s nekivadulva szitkozódott. A cölöpsoron túlról hangok hallatszottak.

– Szorítsd össze a fogad! – kiáltott Petneházy, s húzta. A legény ordított fájdalomában.

– Az ebanyját!

Lépésben haladtak. A földhányás tetején kiáltozó katonák jelentek meg. Fáklya lobbant, valaki elsütötte a pisztolyát, s a golyó surrogva csapódott a vízbe. Petneházy hirtelen megállt, átkarolta Nagy Balázst, s a vállára kapta, mint egy zsákot. Futott a víz felé.

Háta mögött katonák hangja. Csikorogtak a kavicsek a parton a csizmák talpa alatt, s egy-egy lövés csattant.

Még néhány lépés a vízig. Egyre közelebb az ül-

döző lihegés, térdig ér a víz, Petneházy ledobta Nagy Balázst, s hasra vetette magát. Aztán húzta magával a legényt, s bukott vele a víz alá.

Sisteregtek a golyók, kettőjüket elkapta az ár.

Mire tejszínű lesz a pesti égbolt, a Gellérthegy alatt úsznak.

Virít a nyár.

Hőség van, s a pusztaságon reszket a levegő. Lusta szél lebben. A víz alig fodrozódik.

A hőség bírhatatlan. Csak ott van hűvösebb, ahol egy-egy facsoport nőtt.

A nádas szinte mozdulatlanul áll. Békalencse lebeg a víz színén. Egy villámsújtotta facsonk körül vad zümmögés, lódarázs fészke. Másutt szúnyograj kering, néha csobbanás hallatszik, béka ugrott a vízbe.

A morotva partján kiégett ház, távolabb még egy. Állanak a falak, fehérre voltak meszelve. De a tűz nyoma fekete foltokban látszik. Félig elszenesedett, beszakadt gerendák. A parton egy összetört, korhadó ladik. Csontok. A másik ház egészen összerogyott, vályogfala szétmállott az esőben.

A morotvát mindenütt benőtte a békalencse, s eliszaposodott. Nem halásszák már évek óta-

Napokig gyalogolhat az ember, amíg vetett földet, aratásra érett búzát vagy legelő gulyát lel.

Az erdő felé több az élet. A fák alatti puha földben patkónyomok. Aki a lápvidéket ismeri, a kopolyák, morotvák között szigetekre, száraz területekre talál. Van olyan hely is, ahol kunyhó s kővel kirakott tűzhely áll. Itt telik a bujdosó élet. Ha összeakadnak a szegénylegények, vagy elmarjak egymást, vagy összeállnak, s együtt fosztogatják a közeli falvakat. Ha-

lásznak, csikasszal s elvadult bikával harcolnak. Estente tüzet raknak, s előkerül a török síp, tárogató vagy a sonkahegedű, s bujdosónótákat dalolnak. Másnap a tüzet eltapossák s továbbállnak. Ha a török vagy a német megfogja őket, karóba húzza, kerékbe töri.

A nyugodtabb vidékeken fenik a kaszát, s a falu népe készül az aratásra. Isten adjon annyit, hogy maradjon télire is. Ahol a török az úr, az adót elviszi, s a többi megmarad. De amerre Lipót császár a gazda, ott sohasem tudják, hogy az adószedők után még hány-szor jön vallon, bajor, rác vagy más zsoldos népség, hogy megtöltse a hasát s a tarisznyáját.

Szüretkor megint jönnek az adószedők. Elviszik a kilencedet, a nova-bort s utána még a decimát is, a tizedet. Kifogott hal után, elejtett vadból, kenderből, mézből mind-mind leveszik az adót, eladott állat, bor s búza után is fizetni kell.

De a mezőre csak kihajtják az állatokat, s tavasszal megszántják a földet. Az is lehet, hogy a hadak lábón égetik fel a termést, s akkor hiába volt minden.

Kóbor katonák, szegénylegények is járnak. S ha a zsoldosok felégetik az életet, elhajtják az állatot, s kiirtják a családot, a földműves is bujdosni megy. Szökdösnek az emberek. Ha valakit meg nem foghattak, vissza se néz, beveti magát az erdőbe, nádasba, hogy eggyel több szegénylegény legyen. Keserűen gondol vissza az elhagyott falujára, s várja a holnapot.

Nyár van. Erősen tűz a nap, s ahol vetettek, beérik a búza.

– Mit búsulsz, kenyeres? – rikkantja Cifra János. – Látod-e, mit hoztunk?!

Hátba veri Sípos Bálintot, de az komoran mordul:

– Ne rajtam töltsd a kedvedet!

Cifra a hórihorgasra kacsint.

– Olyan, mint a duzzogó leány. Csak érj hozzá, máris vicсорít!

– Örökké csak marjátok egymást! – szól a borostás. Cifra kedvét nem lehet elrontani. Leteszi a csomagját.

– Búsuljon a ló, míg ilyen szépen süt a nap.

Az átalvetőben kenyér dagad s egy kulacs. Leteszik a kenyeret a tönkre, s körülülük. Nézik mind a négyen. A borostás férfi keresztet vet reá, s megszegi.

– Otthon is mindig így szegtük meg – mondja, s a többiek hallgatnak. Esznek. Sípos Bálint tör egy darabot, s lassan veszi a szájába, aztán sóhajt. Cifra lecsapja a kését a tönkre.

– Beléd megint mi ütött?

– A Mike banya nyargalta álmában, s azért ilyen búvalbélelt – tréfál a hórihorgas teli szájjal, hogy nyugtassa őket.

Esznek tovább, hallgatnak. Nézik a fatönkre tett kenyeret, s egyformán szelnek. Négy egyforma szeletet. Hallgatnak, rágnak. A borostás elképzeli, hogy bal kézzel az övébe tűzött tiszta vásznat tartja, amiben a vetőmag van, lép előre, s jobb kezével markolva szórja a földbe a búzát. S közben imádkozik. Sípos Bálint is elkomorul, mert aki katona volt, s a hadiéletet váltotta bujdosásra, a cipóosztásra gondol. Sorban állnak a pajtások, s a deák rovást csinál a nevük mellé, amikor megkapják a porciót.

A kenyér elfogy, s a négy ember tovább hallgat. Előkerül a kulacs, s megosztják a bort is. Ünnepi lakoma. Csettintenek s boldogok. Cifra János meg a hórihorgas egymásra néznek, ezt a lakomát ők kerítették.

– Szegény ember – neveti el magát a hórihorgas, és megtörli a száját.

– Még most is cipelné, ha nem vesszük el tőle – röhög Cifra. Hanyatt vágja magát, s a többiek is. Csak Sípos marad ülve, kezével a fejét támasztja.

Micsoda ördög súgta neki, hogy megszökjék, s otthagyja az ezredet? Cifrával együtt szánta magát bujdosásnak, de éjjel-nappal csak azon jár az esze, hogy még az éhezés is jobb a próbált pajtások között. Pedig így is eleget nélkülöznek, négyesben. Mikor esznek, mikor nem.

A levegőben rétisas kering, egyre lejjebb ereszkedik, aztán lecsap, s újra száll felfelé. A karmai közt valami sötétlik. Nyúl vagy pocok.

Mindennek dolga van, s minden tudja, hogy mit miért teszen. Még a madár is. Csak ő bolyong a nád közt, senkinek sincsen reá szüksége.

Ezredsípos... ha tábort vertek, fújta este a nótákat, s ha csatára indultak, hej! Indulót fújta a sípján, aztán markolta a fokosát, hogy ellenség fejébe vágja... Most csak teng-leng.

– Hej, igazságos Isten!

– A mindenségit! – kunkorodik fel Cifra a fektéből. – Te már megint mit sóhajtozol?

Sípos helyett a borostás válaszol:

– Keserű élet.

– Teli a gyomrunk, pajtás! – így a hórihorgas.

– Nem az az én bajom – mordul Sípos.

– Hát mi? – ugrik fel Cifra. – Az isten rogyassza az eget az ilyen nyimnyám emberre! Csak ül egyik helyről a másikra, s örökké sóhajtozik, mint a böjti szél! Ezt hallgassuk mindig?

Sípos meglepetten fordul a támadó felé. A borostás is felült, hogy békéltessen.

– Ne tüzelj, János – mondja. – Kinek könnyű a bujdosás, ha néhanapján teli is a hasunk?

– Nekem csak olyan keserű, mint másnak! Vagy tán engem jobban fú a szél, s jobban éget a nap? Aki inkább táborban éhezik, menetel, tisztok szavára ugrik, a semmiért kiontatja a bélit a csatában, az ne adja a fejét ilyen életre!

– Megrészegedtél, hogy úgy ordítasz? – csitítja a borostás.

– Ordítok, s az ebanyját annak, aki sóhajtozik!

– Ezt nekem mondtad-e? – ugrik Sípos Bálint.

– S ha neked? – készülődik hetykén Cifra is.

– Nyughassatok! – nevet a hórihorgas. A két ember farkasszemet néz. Méregetik egymást, s mind-egyik a másik mozdulatát lesi.

– Az éhségben cimborák voltunk, ne bomoljatok – csitítja őket a borostás.

– Vénasszonyoknak nem való az élet – sziszegi Cifra János. – A kenyeredet s a borodat is én kerítettem! Nélkülem éhen döglene!

Sípos Bálintnak sötét a szeme. Cifra a két karját nyújtogatja, hogy öltre menjenek, s apró lépésekkel hátrál. A hórihorgas felkönyököl, s kajánul vigyorog.

– Hadd lám, ki a legény!

– Ne bomoljatok! – ismétli a borostás.

– Ugyan! Cifra Jancsi csak szájalni tud! – legyint a hórihorgas. – Bálintot erősen féled, ugye?

– Teli a hasunk, gyertek s nyughassatok!

– Engem ne csitítsatok, a keservét! – lihegi Cifra, s hirtelen egy követ kap. Két kézzel hajítja, a kő súrolja Sípos fejét, s fülét-nyakát elönti a vér. Cifra kihúzza magát, s győztesen röhög.

– Nagy legény, aki a nádiban sóhajtozik! De amikor a tizedese a földhöz verte, csak hápogott!

Sípos sötét bikaszemmel közeledik, s a fokosát markolja. Cifra elsápad, hátrál.

– Nem volt elég? Nem volt elég? – kirántja a bal-táját, de Sípos nekiront. Ordítva emeli a fokost, lecsap. Cifra kinyitja a száját, mintha szólni akarna, s kettéütött fejjel összeesik.

Sípos megáll, fúj egyet, s csodálkozva leereszti a fokokát. A másik kettő talpra ugrik, a hórihorgas lép elsőnek Cifra mellé. Megnézi s elfordul.

– Vége.

Sípos nézi a földön fekvőt, mintha várná, hogy föltápáskodják. Nézi mereven, s közben tétova mozdulattal a homlokához emeli a kezét.

– Cifra, te... Jancsi!

A borostás keresztet vet.

Sípos Bálint elereszti a fokost, és térdre hullik.

– Cifra János, kenyeres pajtásom!

Azok távolabb húzódnak.

– Én vettelek rá a bujdosásra! – kiáltja a gyilkos. – Együtt kezdtük, hallod, kenyeres! Minek vittelek én bujdosásra, minek?! Minek?! – markolja a földet. – Miért kellett nekünk keserves rablóéletet élni?!

A hórihorgas kézbe veszi a kulacsot, s megköttyogtatja. Üres. A borostás nézi a gyilkost s a halottat. Sípos Bálint – nem ordít már, csendesen gubbaszt a kenyeres pajtása mellett, mintha halottat virrasztana.

– Be olcsó az élet – sóhajtja a borostás, a hórihorgas hanyatt vágja magát újra, s onnan szól:

– Nádi élet. – S nézi azt a hollót, amelyik lassú szárnycsapással egy faágra települ. Nemsokára még egy fog jönni, aztán még egy, amíg a környező fákon egész sereg feketéllik s vár türelemmel.

A nap lassan lejjebb száll. Elhallgatnak a réti s vízimadarak. Sípos feláll, s a fokossal, kézzel gödröt váj. A borostás segít, s a holttestet befördítják, betemetik. Akkor a hórihorgas odamegy, fölveszi a Cifra

fokosát, s nyéllel lefelé a halomba üti. Olyan, mint egy befejezetlen, furcsa kereszt.

Állnak hárman, háromfelé tekintve.

– Menjünk innen – morogja a borostás. Veszik a batyujukat, s elindulnak a zsombékos ösvényen. Békák kummognak, s a nap a nádas fölé hajlik. Valahol réti farkas üvölt. Az emberek hallgatnak. A kanyargós ösvényen homályba borulva baktatnak, elől a hórihorgas, mögötte a borostás. Végül Sípos Bálint lépdel, egy kicsit lemaradva.

Mit szólna Rác András, a fekete tizedes, ha most eleje állna? Hol van Cifra János, a kenyeres pajtásod, akivel egy sátorban háltál, s együtt mentél a labancra? Kezet adtál, Sípos Bálint s a zászló alá álltál. Megszöktél, bitang lettél.

Megáll. Megáll a másik kettő is, ránéznek. Mintha szólni akarna, de kerüli a tekintetüket. Aztán sarkon fordul, s a bokrok között eltűnik.

– Nádi élet – szól a hórihorgas. Ketten mennek tovább szóttanul, s erősen sötétedik, mire egy fa alatt megállapodnak. Ágakból vert kalyiba a lombok alatt. Leteszik a holmijukat, s ágat, rőzsét szednek. A hórihorgas halkán fütyürészik valamit, aztán fellobban a tűz, s melléje ülnek. A tűz lobog, a lángba éjjeli lepkek s bogarak hullanak, valamelyik közeli fán bagoly rikolt. A hórihorgas összeborzad s a másokra tekint. A borostás mozdulatlanul ül, s erősen a tűzbe néz, a lángtól kipirul az arca, s az erőltetéstől könnybe lábada szeme. Nagy lélegzetet vesz, felveti a fejét, s énekelni kezd. Elnyújtott hangon, kacskaringósan énekel, s a dallam mégis egyszerű. Olyan, amilyenre siratót szoktak énekelni:

Megölték a Cifra Jánost,

*szegénylegény Cifra Jánost,
útszélen esett halála,
a keserves bujdosásba',
megölte a jó pajtása,
igaz, kenyeres pajtása,
én Istenem, jó Istenem,
mért is jöttünk bujdosásra...*

– Oda nézz! – súgja hirtelen a hórihorgas, és borzongva mutat a fák között fénylő zöldes tűzre. A borostás szava elakad, aztán kiszáradt torokkal nyögi:

– Lidérc!

– A Cifra János lelke!

Keresztet vetnek, s a tűzre ágat, hogy lobogjon.

Jahya deák.

János deák.

Aztán megint Jahya s megint János. Hogy még tovább is tartson, a török név mellé turbánt s a magyar mellé... mit is? Keresztet véshetne. Jahya, János. Buta játék. Mintha a gombjain akarná kiszámolni, hogy töröknek vagy magyarnak tudja-e magát.

Kuporog a sarokban, s egy cserépszilánkkal egymás alá vési a saját maga kétféle nevét. Amikor a kétségbeesés előnti, azt sem tudja, mióta ül a cellában, talán évek óta. A szakálla nagy, de hát szakálla eddig is volt. A tintafolt lekopott az ujjáról; Úristen, milyen régen nem volt már toll a kezében!

Megrázza magát. Eszénél van, s tudja jól, hogy három hete ül így, huszonegy napja várja a sorsát. Bizonyoságként a sarokba fordul. Az ajtó melletti kövön huszonegy kereszt. Minden délután, naplemente előtt, néhány percre fény csillan azon a helyen, s

olyankor bevés egy keresztet. Huszonegy kereszt, ennyiszor érte itt az alkonyat. A napfény alig néhány percig tart. A három lépés vastag falban annyira keskeny az ablak, hogy ő a fejét sem tudja a két kő közé dugni.

Leteszi a cserépszilánkot, megdörzsöli a homlokát. Gondolkozni kellene, rendbe tenni a gondolatait. Minek?

Egy lyukon át minden reggel egy szelet kenyeret s egy korsó vizet kap. Az ajtót ki nem nyitják. Ha egyszer megnyílik az ajtó, csak azért, hogy őt a vesztőhelyre vigyék.

Rettegnie nem szabad, hiszen tudhatta. Mégis fél. Olyan sóváran fordul a keskeny ablak felé, mintha hosszú évek óta nem látta volna a napot.

Tudhatta. Egyszer a pasa levelet íratott valamelyik német generálisnak, ő a saját szakállára a levélbe írta, hogy eresszék szabadon azokat a kurucokat, akiket egy múltkori csatában foglyul ejtettek. Később a generális képében követ járt Budán. A generális – mondta – fel volt háborodva, hogy ilyesmiket ír a pasa, s kérdezteti, hogy nem az írrok csempészte-e a levélbe ezeket a szavakat. Ali pasa szeme megvillant, aztán a követre nézett, s azt mondta:

– Ami a levélben volt, mind az én szavam. Az én deákom mást nem írna, mert tudja, hogy erősen megkeserülné.

Akkor csodálkozott a pasa ravaszságán, aki egy mondatban elhárította felőle a gyanakvást, de egyúttal figyelmeztette is.

Többet nem fordult elő, hogy valamit a pasa leveleihez hozzáírt volna. Hiszen egyre ritkábban fordult elő az is, hogy a pasa osztrák vezéreknek vagy magyar uraknak levelet írasson. Az ő munkája legtöbbször az

adóztatás körüli jegyzés, tolmácsolás volt. Elmúlt az az idő, amikor Budán halomra íródtak a katonai s diplomáciai levelek. Elmúlt.

Sok minden elmúlt.

Erőtlen kétségbeesés fogja el s felugrik, faltól falig lépeget. A cella alig négy lépés hosszú. S még hány óra eltelik, mire a délutáni nap egy pillanatra megcsillan a keskeny lyukban.

Petneházy most bizonyára árnyékot keres, mert neki sok a napja. Tűz reá a fény valahol erdőn vagy mezőn... A kapitány híres vitéz. A nevét ismerik mindenütt a hazában. Ő csak névtelen deák, kémdeák... Kémdeák! Így szólította először Petneházy is.

Mindegy. A pasa s a jobbkeze, az éles szemű Ibrahim tudják, hogy ő leveleket írogatott, s gyakran hírt adott a magyaroknak, ha a török készülődött valamire. Megtudták, hogy hírt vitt Petneházyknak is, s kicsúszott kezükből a zsákmány. Itt a háború, többet deákra úgysem lesz szükségük.

Az ember Isten kezében van. János deák azóta tudja ezt, amióta gyermekként elkerült Erdélyből. Minden lépésen Isten ujja vezette, ebben meg kell nyugodjék. Török iskolába került, aztán deáknak fogadták fel a nagyvezír írnokainak népes csapatába. S budai deák lett. Isten adta, hogy lássa közelről a törökök dolgait, s hírt adhasson egyről-másról. Egyszer, sok éve találkozott Hasszán bejjel, aki a magas portán volt deák, a szultán magyar deákja. Azt mondta Hasszán:

– Nincs nekünk más oltalmunk az egy Istenen kívül, tudod jól. De ha mit megtehetünk szegény hazánkért, tegyük meg.

Aztán Hasszán bejt rajtakapták valami levélváltáson, és zsákba varrva a Boszporuszba dobták.

Szörnyű halál. Csak jobb itt ülni Budán, a Karakas pasa tornyában, s várni. Jobb?

Keserves, átkozott élet! Török szolgálat, rettegéssel írott óvó levelek. Éveken át örökös félelem, hogy mikor ütik el a fejét. Nincs ebben a szétszaggatott hazában még egy ember, aki annyit bucsálódott volna a jelen s jövő dolgok, békekötések vagy dúdolások felett, mint ő. Legtöbbször oktalan szidalom érte. Csak a könyvei voltak mellette. Egész életében csak a könyvei. Ha kivégzik, vagy elszárad ebben a cellában, feljegyezhetik, hogy hagyott egy gyapjúkaftánt, egy pár csizmát s egy tucat könyvet. A nyelvek tudását, a szép írását s azt a sok-sok dolgot, amiben figyelmeztethetné vagy segíthetné még Magyarországot, magával viszi a sírba. Pedig...

– Istenem, tedd meg azt a csodát, hogy én még egyszer meglássam Erdélyt!

Teleki kancellár üzente, hogy szívesen látná. Kell a jó deák.

Késő.

Nem lesz ő már sem Teleki, sem Bánffy sem más erdélyi vagy magyar úr deákja. Ül a Karakas pasa tornyában, és számolja az éveket.

Lehet, hogy már évtizedek óta itt ül?

A keskeny nyílásban lassan világosság jelenik meg, a deák a sarokba ugrik, s megkeresi a cserépszilánkot, aztán a falhoz tapadva várja a napfényt, összehúzott szemmel, nagy figyelemmel karcolja a kőbe a huszonkettedik keresztet.

II.

Vastag hó takar mindent. A házak között feketére taposott ösvények vezetnek. A kertekben s a város végén, a mezőkön érintetlen a fehér világ. Szél indul, és hordja a havat, megtisztítja a dombtetőt, s a mélyedésekben derékig érő réteget terít.

Csend van. A helyőrség trombitája olyan messziről hallatszik, mintha nem is a város közepén fújnák. A katonák csizmája puhán dobog a földön.

Varjak, hollók, csapatostul lesik a hulladékot. A csendet károгás töri meg, s a kaszárnyák körül egy-egy vezényszó.

A városvégi házakban kemence mellé bújva várják a tavaszt. Mindenki a tűz mellé húzódik, a kicsi ház sötét, csak a kemence villant vörös fényeket a falra. A gyermekek félnek a homályos sarkoktól, s az anyjukra csillan a szemük.

– Meséljen, édesanyám!

Nyáron minden érthetőbb. Bogarak mászkálnak az ágakon s a fűben. Madarak repdesnek. Most még madarat se nagyon látni, csak szürke varjakat s félelmes hollókat. Nagyok, kékesfeketén csillog a tolluk, és lapos fejüket úgy tartják, mintha mindent előre tudnának, és gonoszságot terveznének.

– Meséljen, édesanyám!

Egyszer a szegény ember három úrral találkozott. A három úr, a Szél, a Hideg és a Meleg éppen azon

vitatkozott, hogy melyikük a leghatalmasabb, s megállapodtak, hogy az a legnagyobb úr közülük, akinek először köszön a szegény ember. Odaértek, s a szegény ember megemelte a kalapját.

– Adjon isten jó napot, Szél úr!

A gyermekek figyelnek, s hogy a mese izgalmasabb legyen, az ajtót zörgeti a szél s a kéményben huhog.

– Azt mondja a Hideg: – Na, megállj, te szegény ember! Majd a télen megdidergetlek, amiért nem nekem köszöntél!

Mondja a Meleg is:

– Én meg nyáron jól megizzasztalak, amiért nem nekem köszöntél először.

– Erre a szegény ember: – Nem bánom én, Meleg úr, akárhogy megizzasztasz, csak Szél úr ott legyen. Téged se bánlak, Hideg úr, akárhogy is sanyargatsz a télen, csak a jó Szél úr ott ne legyen. Manó bánja a hideget, ha nincs szél!

A szél pedig süvít. Sötétedéskor egyre erősebb lesz. Havat hord végig a városon, s a Duna befagyott jegén is nagy torlaszokat épít.

A város kapuinál tüzeket gyújtanak az örök. Egy utas lihegve igyekszik, hogy védett helyre jusson. Irigykedve pillant a tűzre, de továbbmegy.

Nem akárci ő, hogy kapuálló katonák mellé keredzkedjék melegedni! Különben is fontos dolga van Komárom városában. Ezek a katonák talán Buda alatt fognak harcolni, s fogalmuk sincs, hogy mit tett ő értük! Büszkeség önti el, s mintha átfagyott tagjai is felengednének, gyorsabban s könnyebben lép tovább. Már közel a sarok, ahol befordul, hogy Waldburger báró szállására érjen.

A csizmája szinte a lábára fagyott, az ujjait alig

érzi. A kezét melegedni az ócska bunda alá dugja, s jóleső érzéssel tapintja a bélésbe rejtett papírokat. A bunda nem sok meleget ad, erősen kopott s szakadt is. Amikor oldalba kapja az éles szél, a vándor éles arca megrándul.

Felpillant, s szürke szemében öröm villan. Az emeleti ablakokból gyertyafény szűrődik, a bárónál jó meleg lesz. Még a koponyáját szűrő fájdalom is elmúlik hirtelen.

A hatalmas kályhás kemencét, vagyis a nagy, díszes cserepekből rakott tűzhelyet kívülről fűtik, a másik oldalról. Így aztán senkit sem zavar a legény, aki lihegve felbaktat a lépcsőn, hogy újabb hasábokat tegyen a tűzre. A kemencében zúg a tűz, s forró már az oldala. Így jó.

Finckenstein lovag boldogan nyújtja ki a lábát, s tetszelegve nézi a kemence előtt ülő Erzsébetet. Ennél nagyobb szerencsét nem is álmodhatott. Alig érkezett Komáromba, megtudta, hogy a báró is visszatért Bécsből s a nagy havazások előtt megérkezett Erzsébet kisasszony is a nénjével. A báróné a birtokról beszél. A kastélyról, amit tavasszal javíttatni kell. A báró figyelmesen hallgatja s közbe-közbeszól. Finckenstein szintén érdeklődik, hiszen a birtok fele részben a kisasszonyé.

A szobában nyugalom és elégedettség. A báró boldog, hogy a felesége idejében megérkezett, mert ilyenkor veszélyes az utazás. A lovag is boldog, s csak arra vár, hogy Erzsébet kisasszony pillantását elkapja. Kényelmesen hátradől a széken. Szeme a gyönyörű új csizmára téved. Meg is mozgatja a lábát, a csizma puha és kényelmes, s ami a legfontosabb: ki van fizetve. Kifizette a többi adósságát is, gyönyörű a világ. Megnyalja a szája szélét, és Erzsébetre pillant.

A kisasszony arca mintha megnyúlt volna, amióta Bécsben látta a tavasszal. Keskenyebb lett, de így még szebb. Gyönyörű lány. Gyönyörű az egész világ. Tiszta a lelkiismerete, mint az újszülötté. Elég aranyat talált egy bizonyos ládikában. Ezúttal nem járt olyan szerencsétlenül, mint a tavaszon azokkal az átkozott ökrökkel.

A báró tölt a csiszolt poharakba, s a vendégre köszönti.

– Ügy látom, báró úr, a magyarországi szolgálat magyarrá tette önt! – mosolyog Finckenstein. – Hiszen ön úgy tölt s úgy tartja a poharat, mint a magyar urak!

– Magyar borhoz ez illik, lovag úr! – kénytelenkedik a báró. – Ha jól tudom, ön rokonságban áll Beck generálissal, igaz?

– Igaz, hogyne! – siet a válasszal a lovag, és nyel egyet. – Anyai ágon vagyunk rokonok. – Elhallgat. Élete nagy keserve ez a rokonság, mert távoli, alig magyarázható. Legalábbis Beck generálist nem nagyon érdekli. Pedig csodálatos perc volna, ha a generális megveregetné a vállát, „kedves kuzinom”-nak szólítaná, és havi apanázst ajánlana fel. Vagy legalábbis ezereskapitánnyá léptetné elő.

– Hová helyezik a hadtestét, Finckenstein úr? – kérdi a báróné.

– Még nem tudom. Valószínűleg Károly választófejedelem parancsnoksága alá.

– Ó, a lotaringiai kitűnő hadvezér!

– Esztergomnál bebizonyította – szól közbe a báró. A lovagnak nincs kedve hadidolgokról beszélni. Évek óta nem tudja hadnagyságnál többre vinni, pedig a rang... Milyen szép ez az Erzsébet, és milyen magasan áll!

– Akárhová rendelnek is, a helyemet megállok – jelenti ki biztos hangon von Finckenstein. – Ha a sors úgy hozná, hogy az önök közelében lehetek, azt külön kegynek tartanám.

– Mi jó származik abból, ha ön velünk van? – kérdi Erzsébet.

Megint ez a furcsa hang, amiről nem tudni, hogy csipkelődés-e vagy gúny. Ráadásul a kisasszony el sem mosolyodik, mint eddig. A báróné is meglepve pillant a hűgára, a lovagnak ideje sincs válaszolni, mert nyílik az ajtó.

– Egy ember keresi a báró urat. Budáról jött.

A bárót, úgy látszik, mindenféle csavargó érdekli, annyira beléfeledkezett ebbe a sok hadi előkészületbe. Finckenstein szomorúan lehajtja a fejét, és a csizmáját simogatja tekintetével. Olyan gyönyörű munka, olyan finom bőr, hogy Bécsben, az udvarban is megirigyelhetnék. Csak Erzsébet kisasszony nem vesz tudomást semmiről.

Az ajtóban viseltes ruhájú alak jelenik meg, szolgáltkészen mosolyog. A báró eléje lép.

– Maga az? Egyenesen Budáról jött?

– Igen, báró úr. Négy napja jövök. Sok keservembe került, hogy másodszor is bejussak a várba, majdnem a fejemmel fizettem érte. Többször nem mehetek, ismernek.

– Tudja, hogy jól meg fogom fizetni a fáradságát.

A kém felveti a fejét, s a szeme megvillan. Eljött a nagy pillanat! Nem akar ki ő!

– Báró úr, már megmondtam, hogy nem pénzért csinálom. Ez nagy ügy, s az én nevem Törökűző Deák Tamás!

Csattanó hangon mondta ki, úgy, ahogy tervezte, s egyedüllétében sokszor gyakorolta. Megvan végre az

igazi, a sokatmondó név. Nem senki fia, névtelen kém vagy kis Tamás atya, hanem Töröküző. A kétszeri budai út, a szépen készített, pontos térképek igazolják.

A báró meglepetten pillant reá; ez az ember tényleg eszelős, ahogy az elején is gondolta. Türelmetlenül rándul a keze.

– Hozott valamit, Tamás atya?

– Töröküző Deák Tamás! Engedelmeivel.

Mosolyog, felszakítja a bélését, és előveszi az öszsehajtogatott papírokat. Megint három kis darab, mint a múltkor.

– Tessék!

A báró vizsgálja a rajzokat. Részletesek, s első pillantásra úgy tűnik, hogy pontosak. Majd feldolgozzák de Haüy mérnökkel együtt. Az érdem mindenesetre az övé, hogy ilyen rajzok egyáltalán a hadsereg birtokába kerülhettek. Ezt ő, Waldburger báró intézte előrelátással. Az ő költsége és felelőssége bánta volna, ha nem sikerül. Akaratlanul is összedörzsöli a kezét, mert, elképzeli, ahogy de Haüy elismeréssel ráncolja a homlokát. Talán a császár fülébe is eljut a híre, hogy Waldburger báró milyen kitűnő rajzokat szerzett.

A kém arcán szelíd mosoly, csak szürke szeme csillog. Biztosan örült, állandóan ez a furcsa mosoly, ez a tekintet... S a mulatságos, kitalált név! A báró a kém kezére pillant. Ernyedten lóg. Evvel a kézzel rajzolta a térképeket. Lehet, hogy ölt is vele? Egy kémmeel sok minden megtörténik.

– Kedves barátom...

– Nekem pénz nem kell! – A kém szinte suttog.

– Biztosítom, hogy érdemeit hangoztatni fogom a hadvezetőség előtt.

A kém tétován a homlokához nyúl, a szűrő fejfájás felé, a mosolya még szelídebb, a hangja reszel.

– Csak tartsa is meg a szavát! Fogalma sincs, hogy én ki vagyok!

Erre Finckenstein felugrik, a nők feszülten figyelnek.

– Hogyhogy...

– Nem önnek tettem szolgálatot, s nem csupán a császárnak! Az országnak!

– Ez nagyon szép.

A kém hangtalanul ismételve a saját nevét, mozog a szája. Törökűző Deák Tamás! Érzí, hogy nem bírja tovább, mert ezek az idegenek udvariasan mosolyognak, de Törökűző Deák Tamás messze földön híres ember, mindenki ismeri, mindenki szereti, hozzá fordulnak tanácsért... kiabálni kezd...

– Mert én tudom azt, amit senki más! Törökűző vagyok! Tudom, hol a löportorony, és milyen az, amikor az ember lábára rabláncot ver a kovács! Te báró, mit tudsz? Tudod, hogy csattog az ember hátán a korbács, és milyen a szűrő fejfájás? Meg amikor a prior

kinevetett... én híres vagyok, nagy tudású mester, még kémkedésre is képes voltam! Kijátszottam az őrséget, a janicsárok rettegnek tőlem!

A ház falai repednek. Rémmült janicsárok arca látszik a repedésben, dühöng a szél, és forró ólomzuhatag önti el a világot. A kém keze reszket, kirántja kését, és hadonászni kezd.

– Így, evvel a késsel! Így öltem halomra a törököket!

Keserű világ, az embert nem ismerik el, a haza atyjának nevezhetnék, mint Cicerót, amikor felfedezte Catilina összeesküvését. Pedig rettegnek tőle a törökök!

A szoba sarkában egy janicsár vigyorog. Ez az, amelyik arcul ütötte Budán. Úristen, csak az orra vére nehogy megint folyni kezdjen! Az orrához kap, és vinnyogni kezd.

– Ne bánts, Elsid vagyok, a dervis!

A fiatal tiszt elkapta a karját, és hátracsavarta. Kitétte az ajtón, s a kését is utána dobta. A lépcsőn lefelé botorkált és fázott. A kapu mellett egy szélvédett sarokba húzódott, és keservesen sírni kezdett. Ki bánt el vele? Senki sem akarja megismerni Törökűző Deák Tamást, aki magyarul, törökül, latinul és németül tud írni, olvasni? Megjárta a budai várat. Magát a pasát is ellophatta volna, hogy megkötzve a báró elé vesse.

– Ez az ember Budán járt? – kérdezte Finckenstein a szobában.

– Egyszer a tavasszal, egyszer meg az ősszel. Egészen jó rajzokat hozott. – A báró az ujjá hegyével nyúl a papírokhoz. – Nem tudom, mit gondoljak. Ha örült, lehet, hogy a rajzai sem érnek semmit.

Finckenstein is nézegeti őket, de nem érti. A vonalak, körök nem sokat mondanak egy lovassági had-

nagynak.

A báróné felsóhajt.

– Mennyi szerencsétlen ember van!

– Nem szabad rájuk gondolni – mosolyog a lovag. Jó volna, ha a társalgás visszalendülne valami érdeke-
sebb irányba. – Mit szól hozzá, kisasszony?

– Nem érek rá örültekkel törődni! – Erzsébet né-
zegeti a befejezett gyöngyös főkötőt. Jó sokáig tartott
az a néhány öltés, ami még hátravolt. Egész nyáron
kézbe sem vette, de most készen van. Pedig még min-
dig nem sietős. Finckenstein ugyan nem olyan nyúlós,
mint eddig, biztonság érzik a mozdulataiban. De had-
nagy még mindig, nem is szólva arról, hogy nincs
fekete bajusza. Az csak álmomban létezik? – Befejez-
tem a főkötőt! – Felemeli, s a gyertyafénybe tartja.

A lovag boldog, mert Erzsébet mosolyogva mutat-
ja a gyöngyökkel kivarrt főkötőt. Biztosan azért moso-
lyog a kisasszony, mert ő itt van, és olyan szépen csil-
lan a csizmáján a fény. Érdemes volt azt a menekült
szekeret a sárba fordítani. Amíg az egyik katonája a
rikácsoló öregasszonyt fogta le, s a többiek a fiatal
lánnyal töltötték az időt, ő megtalálta a kis pénzes
ládát.

Csillogó csizmával lép Erzsébet elé.

– Hadidolgom helyett beszéljünk már egyszer kéz-
fogóról! – kinyújtja a tenyerét, hogy a kisasszony bele-
tehesse a maga kezét. A lány nem mozdul. Feszült
csend van. Erzsébet lopva méregeti az eléje álló lova-
got, s lesüti a szemét. Játékos kedve elszáll, s a szőke
mellett megint ott látja azt a fekete bajuszost, akit csak
képzeletből ismer.

– Nemsokára farsang! – szól a báróné,

A csárda földszintes épület, magas tetején vastag hó. Az udvaron kicsi ösvényt lapátoltak az ajtóig, s egy széleset is kitapostak az istállók irányába.

Petneházy s Borsos nagyokat topognak, s nevetve verik le egymás válláról a havat. Amikor belépnek, a helyiség közepén egy osztrák zsoldos hadonászik.

– Tokajer! Tokajer Wein!

– Ha megfizeted – morog a gazda, s a belépőknek helyet kínál. – Adjon isten!

A katona részeg imbolygással fordul feléjük, s akadó nyelvvvel ordít valamit. Borsos megfogja, s kilódítja az ajtón. A részeg nekiugranék, de Borsos felkap az ajtó mellől egy kötelet, s felemeli a kezét, lecsap. A katona meghunyászkodva eltántorog.

Sokan üldögélnek a városszéli kicsi házban. Van, aki bizalmatlanul tekint a jövevényekre. Más nem izgat semmi sem, s nagy hangon kijelenti:

– Annyi a német, mint rostán a lik!

– Hagyd el – szól a társa –, azért jöttek, hogy minket megszabadítsanak.

Nevetnek. A gazda bort tesz az asztalra, s hogy szürkül a világ, hát mécset gyújt. A sarokban valaki a politikát magyarázza a másiknak, még egy fej hajlik oda, s egy-egy szófoszlány hallatszik.

– Most már vége lesz!

– Vége, ugye?

– Kiűzik a törököt, s ott a sok szántóföld!

– Éppen neked fognak belőle adni!

– Miért? Keresztény vagyok, s egyszer kivertem egy defterdár fogát!

Más hitetlenebb s keserűbb:

– Hagyjátok a világot, úgyis nélkületek rendezik el!

Petneházy elmosolyodik, s Borsosra néz. Isznak,

leteszik a kupákat.

– Holnap indulunk Szolnok alá, igaz? – kérdi Borsos.

– Megvesszük a töröktől, ha Isten is akarja. A császári ezredek már elindultak, holnap velünk együtt egy vallon csapat is.

Egy kereskedőkülsejű fülét megütik az utolsó szavak, s hogy már sokat ivott, odahajol hozzájuk.

– Vitéz uraim, igazuk van! Vallon csapatok! Thököly a török foglya, körülöttünk bajorok, vallonok meg rácok! Igyunk egyét szép hazánk egészségére! Éljenek a bécsi talpnyalók!

Petneháznak vér tódul a fejébe. Lecsapja a kupáját, felugrik. A kereskedő meghökken, a csárdában csend lesz.

– Kik a talpnyalók?

– Ne tüzelj, öcsém, biztosan nem te! – recseg egy öreg hang, s az emberek nevetnek.

– Mert én Petneházy Dávid vagyok, s amíg egy csepp reménység volt, a fejedelem mellett harcoltam!

Mindenki odafordul. Híres név, sokszor hallották.

– S kegyelmed most labanc lett? – tudakolja valaki. Borsos is felugrik, s Petneházy helyett előrelép egyet.

– Beverjem-e a kend fejét ezért a labancért?

– Van elég német, ne egymás fejét verjétek be!

– Nem vagyok labanc – szól Petneházy –, de most a törökre megyek.

– Hát igen – húzza a szót a részeg kereskedő. – Egyszer így, s egyszer másként.

Petneházy áthajol az asztalon, s elkapja a boros ember karját.

– Ahogy lehet, érted, te kupec?!

– Ne heveskedj, kapitány uram! – recseg megint

az öreg hangja. – Ő csak a portékáit szokta eladni.

– Ugye? – villan Petneházy, s mellette áll Borsos is. – Hát tudja meg kegyelmed, hogy ugyanegy hazáért harcoltam a fejedelem zászlója alatt, s most is!

– Könnyű a bor mellett szentenciát mondani! – kiáltja valaki.

– S ha valakinél könnyű helyen áll a szó, a torkára forrasztom! – heveskedik Borsos Ádám. – Amíg a kupec a pénzét szaporította, mi kardot forgattunk!

A csárdásgazda kezd nyugtalanzkodni, az emberek zajonganak. Borsos már a kardjához kapkod, amikor a sarokból nagydarab ember lép elő, s mély, zengő hangon szól:

– Ezereskapitány, igyál velem! Próbáltátok ti a török segítségével, s hiszem, hogy ország javát akartátok!

– Ország javára? Mindenki kárára az örökös háborúság! – erősködik a kereskedő. A mély hangú fél kézzel visszanyomta a padra, s tovább beszélt:

– Próbáljátok most a pogány ellen! Csak eggyel kevesebb legyen a kétféle idegen! Egészségedre, Petneházy uram!

Figyelmesen hallgatja a nagydarab ember szavait, amikor megint felcsattan valaki.

– S ugyan mivel szolgáltak rá a vitézlő katonák erre a nagy tisztességre? Ha egyszer így s másszor úgy! Csak foglalni s égetni tudnak!

A nagydarab odafordul, s egy kicsit megeresztve a hangját:

– Emberségről formát, vitézségről példát mindenkinek ők adnak!

A sötétebbik sarokból, a politizálók közül:

– Ne emésszék egymást, uraimék! Másfél száz éven át hányszor állott meg a török, ha magyar várnak

ütközött! A végbeli vitézek...

Nem tudja befejezni, közbevágnak:

– A kurucok keresztény létükre a pogánnyal szövettek!

– Egyik olyan pogány, mint a másik!

– Úgy van! Adót szedni, marhát elhajtani, falvakat felégetni csak úgy tud a német, mint a török.

– Vagy a kurucok!

Egymás szavába vágnak, s mintha nem is kétféle, de ahányan vannak, annyiféle táborra szakadnának.

– A nyugati nemzetek elborzadtak, hogy a magyar a törökkel cimborál! Pedig Lipót császár a mi királyunk!

– Ugye? Azért hajtja bé az adót háromszor is!

– Jól mondd, vagonunkat elkobozza, az új hitű papokat gályára viteti!

– De jog szerint király.

– Király az ebanyja! Jobban tiportat minket a pogánynál!

A recsegő hangú ember most nyugodtabban szól, s csend lesz:

– Hallottátok, ugye, amit Zrínyi bán mondott? Hogy sem a török a német ellen, sem a német a török ellen nekünk nem segít.

– Mert tehetetlenek vagyunk – toldja más.

A Zrínyi szavai s az egész kétélű, nehéz sors szájáról szájra jár, beszélnek, vizsgálgatják, keseregnek rajta. Petneházy körülnéz. Akárhon ülné le az országban, tokaji mellett valamelyik felvidéki városban vagy Küküllő mentit iszogatva Erdélyben, úttalan lápok között szegénylegényekkel, vagy a királyi földeken, mindenütt ugyanarról beszélnek. Tűz s víz között.

– Nincs elég kard s elég ló Magyarországon, hogy egyedül nekivágjunk?

– Csendesebben! – dördül megint a basszus. – Van ló is, kard is. Csak közös gondolat nincs. Ugye, Bethlen Gábor, az erdélyi nem kellett itt, Külső-Magyarországban! Pedig a törököt távol tartotta, s az osztrák generálisokat is megverte. Ugye, sok magyar úrnak nem kellett a kuruc fejedelem, mert máshitű volt? Jobb a bécsi levét nyalni s egymásra árulkodni, hátha nagyobb vagyonba ültet a császári kegy!

Borsos könyökkel megböki Petneházyt. Tetszik neki, ahogy a basszus hangú beszél.

– Igaza van!

– Elfogyunk a sok háború alatt – legyint valaki.

– Cseberből vederbe, ha egyszer a német úzi ki a törököt.

– Honnan veszi ezt kend? A német mégiscsak keresztény, nem kontyos, félholdas pogány!

– Nem a német úzi ki, jól jegyezzétek meg, uraimék! – jelenti ki erős hangon Petneházy. – Batthyány uram huszárjai, Pálffy generális, Czobor Ádám s a többiek, jómagam is, ott leszünk!

– Ugye, ezereskapitány uram, ha megindul a háború, legalább húszezer magyar szablya fog harcolni? – zeng lelkesen a basszus.

– A hazát nem adjuk el, az nem portéka, nagyszájú uram! – fordul Borsos a recsegő felé. Nevetésbe törnek ki, csak a kereskedőképű búslakodik egészen elázva. Újratöltik a kupákat, s nézik a bort. Sóhajtnak.

– Hallottak-e kigyelmetek Bécsújhelyről?

– Meg Kufsteinről! Azok a világ legsötétebb börtönei.

– Megjártad?

– Meg én, két hosszú évig. Hogy miért, azt még a császár se tudja.

Nézik a kupákban csillogó italt. Rágódnak a ki-
mondott szavakon s az eljövendő eseményeken. Fény-
lik a szemük, ha valaki arról ejt szót, hogy s mint le-
hetne. Petneházy a kardjára pillant. Milyen jó volna
kirántani s vágni, kaszabolni, amíg kiderül az ég. Ka-
szabolni, de kit? A törökök választottak, amikor elfog-
ták Thökölyt. Kiúzni a félholdat, legalább egy ellen-
séggel kevesebb lesz!

Egy széles vállú férfi, aki eddig szótlanul ült, tá-
rogatót vesz elő. Feléje pillantanak, aztán egész testtel
is odafordulnak a várakozásban. A férfi játszani kezd.
A dallamot ismerik, s hallgatják csendben. Aztán va-
laki dúdolni kezdi, s már mindannyian énekelnek. A
fejük lehajtva.

*Szól a kokas már, majd megvirrad már,
ha az Isten néked rendelt, tied leszek már,
szállj madár, szállj!
Te csak mindig szállj!*

Petneházy a kezébe ejti a fejét. Borsos énekel, aztán a
széles vállúhoz lép.

– Most azt, hogy szegénylegénynek olcsó az vére!
– A tárogató elkapja s felbúgatja a dallamot. Aki is-
meri, énekel. Nem mindenki tudja, hiszen katonanóta,
bujdosónóta.

*Szegénylegénynek olcsó az vére,
mégis egy napra két krajcár bére ...*

Gergely deák kedvenc nótája, Petneházy összeborzad.
Miért kezdte Borsos ezt a nótát?

... azt sem tudja elkölteni mégis végtére,

két pogány közt egy hazáért omlik ki vére.

A keservit! Az ember fogja a fegyverét, s verekedjék, hátha közben történik valami. Ezt a sok mindent megérteni s meggondolni úgysem lehet. Az ezred holnap indul Szolnok alá, hogy a császáriakkal közösen megvegyék a töröktől. Ha nem lehet egyedül, ha vége lett a Thököly kuruc világának, a szabadságnak. Mondják, hogy Zrínyi Hona tartja magát Munkácsban a császáriak ellen, már egy éve...

Bort ide, s üvölsünk! Vagy legalább rikkantsunk egyet.

*Az koncsokkal, az koncsokkal
fut a fogas kereken,
fogj meg engem, édes rózsám,
mert most mindjárt elesem!*

A széles vállú újat próbál, keleties, törökös dallamot. Borsos iszik, Petneházyra kacsint, s fújná is a török nótát. De valaki a zenész vállára csap, s kiugrik középre.

– Hajdútáncot!

Felzúdulnak a többiek is, a tárogató gyorsabb ritmusba fog. Kiállnak a középre, s ki jobban, ki rosszabbul nekivág a hajdútáncnak. Nehéz, kacskaringós tánc, fehérnép nem kell hozzá. Az ember akkor táncol, ha túl sok öröm vagy túl nagy keserűség érte, a bor is tüzei, s a csillagokat lekapdosná az égről nagy kedvében. Vagy a pokol mennyezetét beszakítaná.

*Csínom Palkó, Csínom Jankó, csontos kalabérom,
szép selymes lódingom, dali pár pisztalom!*

Topognak, csattan a csizmaszárhoz vert tenyerük. A tárogatós iszik egyet, és fújja tovább. A hatalmas testű, mély hangú férfi lihegve kiáll a táncból, s leül. A dallam végeztével újabbat kezdenek, s aki bírja, ropja.

*Nosza, hajdú, firge varjú, járjunk egy-két táncot,
szájad mondjon, lábad járjon egy katonatáncot!*

Új nóta a híres Erdélyi hajdútánc, szívesen tanulják. A tárogatós izzad, iszik reá, s fújja tovább. Aki még ki nem dőlt, táncol, fejével az alacsony mennyezet gerendáit veri, ha nem vigyáz.

Néhányan az asztalra borulva alusznak. Egy üres kupa felborul, s legurul az asztról. A táncolók lihegnek, törülk a homlokukat. Az ajtó hasadékán s a hólyagos ablakokon gyenge fény szüremlik be. Az udvaron a kakas kukorékol.

Szól a kokas már, majd megvirrad már...

S az egész szétdarabolt, feldúlt ország a kicsi kocsmaszobában szorong. Lehet, hogy megvirrad, ha szól a kakas?

Hajtja a szél a felhőket, mintha sietős dolga volna. Az erdőn át úgy süvít, hogy a kopasz fák megrázkódnak, s ahol még egy-egy jégcsap csüngött, az is leesik.

Roskad a hó, s olvad a jég, mindent vékony víztükr borít. A vízmosásokban s a fák között még vastagon áll a hó, másutt már kásás és áttetsző. Az állatok lábnyomai helyén fekete lyukak nyílnak. Egy fa tövében megmozdul az összehordott fű- és avarhalom. Feketés kéz tolja szét a vizes takarót, s bozontos fej

bukkan elő. A szeme lassan, sietség s gondolatok nélkül körültekint. Egy hirtelen szélrohamra megrázkódik. A fáról kövér, jéghideg cseppek hullanak a nyakába. Feláll, dörzsölgeti a lábát, s a vállát csapkodja, ugrálni kezd. Egy holló megrebben, s távolabbról nézi a gyorsan mozgó embert.

Az arca is majdnem fekete, a bőre keményen, csepelesen feszül kiálló arccsontján. Ugrál még egy ideig, aztán visszafordul az avarba fúrt fekvőhelyhez, kotorászik, s egy fokost húz elő. A fák között egyre világosabb van.

Kiegyenesedik, s összehúzott szemmel nézi a világot. Tavasz lesz. Minden vizes, hideg van. Messze farkas üvölt. Az ember nedves ruháját igazgatja, s nagy léptekkel megindul.

A szél vadul úzi a felhőket, s déltájban egy pillanatra megcsillan a nap. Az ember hirtelen megáll, lekuporodik, s egész teste megfeszül, úgy figyel. Aztán ugrik egyet, s ugrás közben üt. A fokos feje alatt fácán vergődik. Egy mozdulattal kitekeri a madár nyakát, szárazabb helyet keres, és nekiáll, hogy megfossa a tollaitól. A késével felhasítja és kibebezi, közben felpillant. A faágra néhány holló telepedett. Feláll, a zsákmányt magával viszi, s vagy húsz lépéssel távolabb ismét lekuporodik. A havon heverő belsőségek felé biccent.

– Nesztek!

Tovább tisztítja a madarat, a hollók pedig lassan leereszkednek, és nekilátnak az eleségnek. A férfi megint odapillant.

– Ha már engem nem kaptatok meg...

Tűzet rakna.

Lassan, sietség nélkül végigtapogatja a zsebeit. Megnézi a vállán függő átalvetőt is. Tudja jól, hogy se

kovája, se taplója. Az utolsó szikrát jó régen kiütötte. Táplálta is a tüzet, amíg a hófúvás ki nem oltotta. Azóta nincs tüze, de lassú, nyugodt mozdulatokkal mégis végigtapogatja mindenik zsebét. Csak akkor rándul az arca, amikor a havon fekvő húsrá pillant.

A szél hajtja a felhőket, s a napfény megint eltűnik. Az erdő fái között félhomály ül. Az ember a kezét dörzsöli, a lábait mozgatja, s nézi a tollafosztott, kibelezett fácánt. A nyeldekölője körül száraz fájdalmat érez.

Az átalvetőjében hónapok óta nem volt kenyér. Semmi sincs már benne, csak egy török síp. Előveszi s nézegeti. A síp nádja eltörött, s a nedvességtől meggörbült a kávája is. Ha minden erejét összeszedi s belefúj, a rossz hangszer nyekergő, jajgató hangot ad. Pedig szépen szólt. Igaz, akkor az ő ujjai sem voltak ilyen kérgesek, merevek, vörösesfeketék a sok fagytól, széltől, szennytől. Néha megdörzsölte, lemosta hóval, s olyankor pirosak voltak, a vér is megpezdült bennük. De sokszor érzi úgy, hogy már a fokosa nyelét sem tudná igazában megmarkolni.

Ezredsípos volt.

Keserű, százszor átkozott élet. Az ember elbitangol, szegénylegénységre adja a fejét. Éhezik, fázik, s éjjelente a farkasok vonítását hallgatja. Számítgatja, hogy mikor esik össze valamelyik hegyoldalban. A varjak s hollók mindig ott keringenek körülötte, s ő néha fára mászik, az ágakhoz kötözi magát, hogy farkasfalka ne lepje meg álmában.

Tapogatja a sípot vastag, eldurvult ujjaival.

Éhség, fagy. S egyedül van. Hiába, aki kenyeres pajtása életére támadt, az egyedül marad.

S elvadul. Farkasok s hollók étke lesz belőle. Úristen, ha még egyszer, még egyetlenegyszer tűz mellett

melegedve bort ihatna, s hallgatná a többiek nevetését... aztán kézbe venné a sípot, s fújná valamelyik kedves nótáját.

– A keservit ennek az életnek! – ordítja, s földhöz vágja a rossz sípot, ráugrik vadul, és tiporja.

A síp pozdorjává törik, csak az alaktalanná görbült, megpuhult tölcsér csúszik ki a csizmája talpa alól. Dühödten ráugrik újból.

– Az ebanyádat! – tiporja a szétmálló fadarabkákat, s a fagyos szélben könny folyik az arcára. Hirtelesen megáll, fülel. A kékes félhomályban ág reccsen. Nagy lendülettel a tisztásra ugrik s megfordul. A bokor mögött zöldes szempár villog.

Farkas. A fokosa a fa tövében fekszik a megkopasztott fácán mellett. Remegő kézzel a kése után nyúl s kihúzza. A farkas a húst kezdi szimatolni. A férfi szeme elborul, s ordítva az állatra veti magát.

A farkas félreugrik, s ő elterül a földön. Villámgyorsan megfordul, az állat már a szájába kapná a húst, hogy eliszkoljon. Elkapja az egyik mellső lábát, s a késsel a nyakába vág. A farkas felüvölt, s a keze után kap. Sikerül elrántania, csak a csuklóján sebzi meg az állat foga.

Két lábra áll végre, s várja a farkas támadását. Az állat nyakából dől a vér, s tátott szájjal ugrik. Újabb késszúrás, a farkas a földön fetreng. Minden erejéből belerúg, aztán a fokosáért ugrik, s két kézre kapja.

– Az én húsomat akarod?! Az én zsákmányomat?! Egymás után kétszer az állatba veri a fokost.

– Elvennéd? Az enyémet? – liheg, hörög. Az állat végignyúlik a havon, körülötte fekete tócsa, a szája szélesre nyílik. Még egy iszonyú ütés.

Megtörli a homlokát, liheg. Alig áll a lábán. Minden erejére szüksége van, hogy le ne roskadjon. Fülel

egy ideig, csend van. A teste remeg, a lábai nem bírják. Leecsúszik a fa tövébe, s nézi a farkast.

A soknapos éhség kimerítette. Véres kezét a ruhájához törli. Távol újabb farkasüvöltés. Fel sem pillant, hanem a fácánt húzza közelebb. Remegő kézzel érinti meg, kettészakítja, s érzi, hogy a hús belül még meleg.

Nyög egyet, s nekiesik,

A legények hangoskodva, nagyokat kurjantva kapják vállra a liszteszsákokat, s szinte ugrálva a pocsolyákon és sáron keresztül, egy deszkaszínbe hordják. A deszkaszín végében néhányán már gyúrnak a tésztát, mások faszenet hordanak a kemencékbe. A leürített szekeret néhány vállrándítással kiemelik a sárból, a kocsis felül a nyerges ló hátára, s nagy csattintással megindul.

Középen nagyobb sátor áll, bent Petneházy és Borsos.

– S láncot kaptál? – hitetlenkedik Borsos.

– Azt. Aranyat. Űgy szólt az írás, hogy a kereszt vitéz harcosának, őfelsége hívének s legjobb ezereskapitányának.

Borsos kézbe veszi a vastag aranyláncot, s nézegeti, méregeti. Bevették Szolnokot, be Aradot s egy rohammal Szarvast is. Petneházy mindenütt elől járt, úgy, mint a Thököly fejedelem csatáiban meg a vármegyei nemesek ellen, amikor nem akartak élelmet s lovat adni a kuruc ezrednek.

De az régen volt, ez már nem kuruc ezred! Igaz ugyan, hogy Arad s Szolnok alatt is úgy harcoltak, mint a megvadult oroszlánok. Ahogy régen.

Leteszi a láncot, s mosolyogva sóhajt.

– Teremtöm, hogy Petneházy Dávid a császár vi-

téze lett! S kitüntették érte!

– Eridj, s ne gúnyolódj! – kapta fel a láncot a kapitány, s eltette.

Kilépett a sátorból.

Az Úristen a tudója, hogy nem ő kereste... Micsonda világ! Arad alatt Heisler generális táborában, s ki tehet róla? Ugyanaz a Heisler, aki... Legyintett dühösen. Lipót császár aranyláncot küldött jutalomba a győzelmeiért? Nem, nem ő kereste, utána hozták egy szép napon, az írással együtt.

Most már Aradon is, Szolnokon is német őrség van, zsoldosok. A Petneházy-ezred tovább úzi a törököt, s aztán... engedd, Uram, hogy egyszer megfordíthassák a lovak zabláját! Hej, ha valóra válik a régi álom!

Mélyet lélegzett, s elindult a sátrak között. Borsos mellette.

A télen vívott nehéz harcokban megfogyatkozott az ezred, de a legények úgy süvegelték Petneházyt, mintha apjuk lenne. Új lisztszállítmány érkezett, s mindenki félrecepta a süvegét.

– Hej, uram teremtőm! Friss cipó lesz holnapra!

– Csak az Isten velünk legyen, s minden jól lesz, meglátjátok!

Sok volt az új ember, aki más, szétugrasztott csapatból állt a Petneházy zászlója alá; sokan voltak olyanok is, akiket csak nemrég űzött el otthonról a terjedő háború.

– Mátyás molnár Csongrádból. Felégették a malom, s itt vagyok.

– Kevély András három földijével.

– Titeket mi lelt?

– Valami generális katonái szedték az adót már harmadízben, s aztán...

Vállat vont. Ne kérdezzék, hogy honnan s miért. Úgyis tudhatja mindenki. Megnyuvasztottak néhány vallon zsoldost, s nem akarják karón végezni. Vannak, akik Thököly rabsága óta bujdosnak, s véletlenül ide-találtak. Vicsorognak s esküsznek, hogy török élve ki nem kerül a kezük közül.

Borsos Ádám szeme megakadt egy nagy bajuszú, sebhelyes arcú férfin. A süvegében hatalmas toll lobogott, s fokos a kezében.

– Hajdú vagy-e?

– Én az, hadnagy uram. Eddig marhát hajtottam, de Bécs alatt tavaly megkülönböztünk egy némettel.

– Felkoncoltátok? S miért? – ráncolja a homlokát Borsos.

– Nem mi, uram. Megtámadott egy csapat lovasal, a marhákat megriasztotta, a göbölyös gazdát s a társaimat levágta. Én is alig menekültem erősen sebesülve.

Lekapja a süvegét. A fél füle hiányzik, s a fején, tarkóján hatalmas forradás. Lecsúszott kardvágás okozhatta.

A tábor zajong, vidámak. Tavasz van, sár terjeng mindenütt, de isten neki, sár is lehet, felszárítja a szél, füstölnek a tábori kemencék, s holnapra friss cipó lesz, a kulacsokban pedig bor kotyog.

Borsos kevélyen, boldogan lépdél. Meg-megcsörrenti a kardját, s érzi, hogy dagad benne a lélek.

– Budának megyünk-e?

– Nem tudom – morog Petneházy. – ők se tudják. Veszekednek nagy jó uraimék Bécsben, mert Stahremberg s a többiek még mindig úgy hiszik, hogy elébb Felső-Magyarországot s Erdélyt kell megtisztítani.

– Addig tisztítják, amíg semmi se marad. Csak a török.

– Majd annak az ideje is eljő – szűri a foga közt Petneházy. – Meglátod, Ádám, a török után megint a németre megyünk!

– Az Úristen hallgasson meg – mondja Borsos. – Vajon Thökölyvel?

– Ha nem Thökölyvel, mással.

– Ki lehetne? Nyolcvanháromban Bécs alatt Apafi fejedelem is ott volt, az erdélyi.

Petneházy nem válaszol. Elege van az országos politikából, nem érdeklik a pasák, fejedelmek. Nézi a sorakozó legényeket, s vizsgálja az újakat. Ezekkel a lovas hajdúkkal a világ végére is elverekedné magát.

– Te Ádám! S hátha...

– Mire gondolsz?

– Semmire. Csak eszembe jutott, hogy mi ez a másfél ezer kard! Még ha tízezer volna...

– S ha mégis? – kapja fel a fejét Borsos. – Ha egyszer a többiek is, mind egyszerre s egy akarattal...

Petneházy legyint, örökké ezek a gondolatok. Egyikük sem tud szabadulni tőlük.

– Akinek a birtokai Pozsony körül vagy a Fertőtónál vannak, nem húz kardot Bécs ellen! A vámot s adószedést Felső-Magyarország érzi, a császári hadak vadabbul dúlnak Erdélyben s a Tisza mentén. Hogy lehetnének egy gondolon!

Borsos bólogat. Néki csak egy kicsi földje van Biharban, s ha lóra ül, sohasem arra gondol, hogy hol fekszik az a néhány hold.

– Te tudod – szól a kapitánynak.

Petneházy lóra kap, hogy megnézzé az öröket. Legalább kiszellőzteti a fejét, ki a gondolatokat, az urakat, politikát s az örökös aggodalmat. Megyünk a

törökre, a másfél százados ellenségre, aki elpusztította az ország nagy részét, s akivel csak kénytelenségből fogtunk kezét. A többit meglátjuk.

Megsarkantyúzta a lovát, s nagyot fűjt. Figyelte a lovat, s örült, mert jó ló, török mén, még a szarvasi csatában zsákmányolta. Nemhiába szeretik ország-szerte a török lovat.

Könnyebb lett a hangulata. Ha egyszer a törököt kiűzik, már a két ellenségből egyet elintézték. Csak könnyebb lesz mozdulni s tenni valamit.

Az örök vonalához érkezett. Hangosan beszélgettek s nevetgéltek. Amióta mindennap van cipó, s egyik csatában törököt ütöttek, mindenki megbolondult. Lehet, hogy a sok új legény teszi? Mindennap mustrát kell tartani s rendre igazítani az egész ezredet. Egynéhány nagyszájút megvesszőztetni.

Az egyik útnál hárman-négyen valamit magyaráznak egymásnak. A kapitány odaugrat. Az ilyeneket kell büntetni. Az örvezető tiszteleg.

– Ti őrségben vagytok-e? – csattan Petneházy hangja.

– Kapitány uram, egy kopott legény akar a táborba jutni, s nem tágít.

Akkor látja, hogy a katonák között egy rongyos, beesett arcú, feketére száradott ember áll. A vállán lapos, rongyos tarisznya lóg, s a kezében fokos. Bajusza-szakálla hatalmas, a farkasbőre szakadozott.

– Kapitány úr, nagyságos kapitány úr – szólal meg az ember furcsán, rekedten, fakó hangon. – Én volnék az, Sípos Bálint!

Petneházy összehúzza a szemét.

– Az ezredsípos?

– Az, uram.

Emlékszik reá, Borsos említette, hogy megszökött.

– Szegénylegénynek álltál-e? – Előrehajol a nyeregben, s úgy kérdi.

Sípos lesüti a szemét. A körülötte álló katonák új emberek, nem ismerik. De az ezereskapitány nézi. Emlékszik a kapitány nagy szemére. Nagyot nyel, s érzi, hogy a mocskos, kérges bőre süt az arcán. Jaj, csak meg ne kérdezze Petneházy úr, hogy mi lett a Cifra János sorsa! Megint nyel, a szája kiszárad.

– Kapitány uram, én...

– Útonálló lettél, Sípos Bálint?

– Kapitány úr, köttessen ki, vesszőztessen meg, de vegyen vissza!

Mindegy. Ha vesszőfutásra ítélik, majd behegednek a hátán a sebek. De többet nem lesz egyedül, nem vergődik nádasban, farkasok s hollók között.

A tábor felől kenyérszagot hoz a szél. Sovány, száraz nyakán, a nyeldekölője körül éles fájdalmat érez, s égni kezd a szeme.

A kapitány nézi a legény fekete arcát, cserepes bőrt, s a lábára téved a szeme. A csizmája szétmállott. Megint a szemébe néz, de a legény nem bírja a tekintetét.

– Megvan-e még a sípod?

Még mélyebbre hajtja a fejét, s kínjában megszorítja a fokosát. Ordítson? Hogy összetaposta a sípot, s kinek mi köze hozzá? Megrándul a válla, s szorítja a fokost. Petneházy az örvezetőhöz fordul.

– Vigyétek a számtartó tiszthez.

– Igenis, kapitány úr!

Az üzött farkas felkapja a fejét. Rikkantana örömeiben, de a szél megint kenyérszagot hoz, s meggyűlik a nyál a szájában.

A falak mentén félmeztelen emberek dolgoznak. Messzet kevernek, követ hordanak. Az ácsok kopácsolása messzire hallik, amint gerendákból védőfolyosókat ácsolnak, javítják, erősítik a gyilokjárókat. Süketen dobognak a deszkák, s fülfájdítóan éles a vaslemezek hangja, amikkel egy-egy helyütt a védőtetőket borítják.

A kőművesek a környékről behajtott falusiak segítségével falat javítanak, mások a terepet egyengetik, mélyítik az árkokat, s a farkasvermekben élesebbre hegyezik a karókat, a végüket lánggal edzik.

A Szent Gellért hegye felől a parton hosszan elnyúlt menet kigyózik. Janicsárok kísérik fel a várba a kénnel, szurokkal s egyéb tűzszerszámmal rakott szekereket. Szünet nélkül dolgoznak a malmok is, porrá őrlik a faszenet, ként és salétromot. Izzadt, lihegő emberek vállon hordják a pincékbe, a Lőportoronyba s a bástyák, rondellák üresre boltozott hasába, a kaza-

matákba a puszkaporos zsákokat.

A Sziavus mérnök tavaly építette nyugati bástyán igazítják az új ágyúkat. Megtöltik, céloznak. A tüzérek vezére, a komparadzi aga jelt ad, s egyenként eldördülnek a lövegek, összehúzott szemmel nézik a völgy túlsó oldalán a budai hegyeket, hogy hova csapódnak a golyók. A komparadzi aga megsimogatja az egyik csövet. Még forró a lövéstől. A sárgán csillogó rézcsövön szépen cirkalmazott, ékes betűkkel néhány szó az igazhitűek győzelmét hirdeti.

A falak mentén követ és szurkot halmoznak fel. A bástyák kamráiba apró zsákok százait hordják. A zsákok puszkaporral töltve, kanóc nyúlik ki belőlük. Egyszerű, jó fegyver a támadó gyalogság ellen, ha a falak alá érnek.

A polgárváros kapuinál kiabálás, átkozódás. Rácok, olaszok, zsidók, németek menekülnek a közeledő vész elől. Kordékon, szekereken viszik a holmijukat. A kapubolt alatt megtorlódik a menet, a katonák elveszik az állatokat. Lovat, marhát a városból kivinni tilos, ez a bölcs pasa parancsa, Allah adjon neki örök életet!

Abdurrahman elgondolkodva nézi az emberkígyót. A Szombat-kapun s a Fehérvári kapun át mennek ki a várból, hosszú sorban igyekeznek a völgyben északra, nyugatra. Egnapi vagy szinte csak félnapi út után a keresztény csapatokra bukkannak.

Abdurrahman nézi a menekülőket, aztán a várra fordítja a tekintetét. Mindenféle kopácsolás, zajongás, készülődés. Nincs a tizenötezer katona között olyan, aki pihenne. Javítják a cölöpsorokat s az árkokat, erősítik a földhányásokat.

A pasa nézi a sürgést, és nagyon öregnek érzi magát.

A tornyok tetején a félholdak aranyos-vöröses fénnel csillognak úgy, mint tegnap, tegnapelőtt, száznegyvenöt éven keresztül.

Száznegyvenöt év. A nagy Szulejmán akkor vette birtokába Budát. Reggel még a keresztény papok miséztek a templomokban. Az ő időszámításuk szerint 1541. augusztus 29-e volt, János fejévétele napja. Délután már az „új hadsereg” – a yeni-ceri – szállta meg a kapukat, bástyákat, elfoglalták a palotákat, kidobták a templomokból az Allahhoz méltatlan emberformájú szobrokat. Megkezdődött Budán a török időszámítás, legelső napja éppen a dicsőséges mohácsi győzelem évfordulója volt. Allah által rendelt szerencsés nap másodízben is. A janicsárok nyomában jött az egész átgondolt, jól szervezett rendszer. Megjelent a mufti, és a vár közepén álló hatalmas, köcsipkés templomot dzsámivá nyilvánította. A győztes, a győzhetetlen Szulejmán tiszteletére Szulejmán Szultán Dzsámi lett a neve. Mire az alkony elérkezett, az imára szóló hívást a müezzin már a fehér kőből épült, gyönyörű toronyból kiáltotta el.

Száznegyvenöt éve mindennap, amikor a nap a budai hegyek fölé hajlik, a Szulejmán Szultán Dzsámi s a többi mecset tornyában a müezzinnek kiáltása hangzik. A világ egyik legszebb vára, a Kizil Elma, a Piros Alma az iszlám nyugati védőbástyája lett. Vagy nyolcvan török helytartó uralkodott a budai palotában, s a birodalom krónikásai a várat győzhetetlennek jegyezték fel.

Most az iszlám védőbástyája újabb, nagy ostromot vár. Lehet, hogy az utolsót?

Ali pasa az ajkába harap, és sarkantyúba kapja a lovát. A Veli Bej bástyánál a komparadzsi aga lovagol elébe, leugrik a nyeregből, és mélyen meghajolva

jelenti, hogy belőtték az új ágyúkat.

Ali léptet tovább, a palota felé. A nagy Szulejmán, aki meghódította a fél világot, szerette a tudós derviseket, jósokat, akik üveggömbből, tűzből jószolgáltak, vagy magától író náddal kutatták a jövőt. Most nem kell ahhoz jóserő, hogy az ember lássa a készülő veszedelmet.

Veszélyben, csatában sokszor volt része. Az öreg pasa kihúzza magát a nyeregben. Hiszen janicsár-aga volt!

Küldönc érkezik habos szájú lovon. Levél a nagyvezírtől, csupa emlékeztető. A várat meg kell védeni, ez a pasa kötelessége az igazhitűek atyja, a fényes arcú padisah iránt.

Ez a kötelessége.

A levél végén egyetlen mondat arról, hogy adandó alkalommal pénz és segélycsapatok is érkeznek Budára.

A pasa bólint. Jöhet a segítség. Lehet, hogy már késő lesz. Pénzt, fegyvert, katonákat már tavaly ősszel kért. De hát a nagyvezír Nándorfehérvárott ül, s Nándorfehérvár messze esik Budától, ott nem olyan erős a halál szaga. A napfényes Sztambul pedig igazán nagyon messzi, s a szerájban senkit sem érdekel, hogy mi van Budán.

A pasa leugrik a nyeregből. Ha a nagyvezír tudná, akarná tudni, hogy milyen közel vannak a keresztények! Ha az egymással marakodó szeraszkierek, a fényes portán lebzselő pasák tudnák, hogy a világ legerősebb, legjobb tüzérsége már nem az övék. Mikor volt az! Az is a nagy Szulejmán idejében.

A hadsereget nem fizetik rendesen, a janicsárok reménytelenek és rongyosak. Egyetlen segítség a magyarok lehettek volna. Jól tudták a kurucok, hogy

nincs vadabb s keservesebb ellenségük az osztrák zsoldosoknál. Hogy szabadságot akartak? A pasa vállalat von. Olyan mindegy már. Hogy Thökölyt foglyul ejtették, a magyarok a legelszántabb ellenfél.

A világ legjobban szervezett s legjobb felszerelésű hada, Lipót császár ezredei közelednek Buda felé.

De itt is van néhány ezer edzett, jó katona! S akad ember a török birodalomban, csak Magyarországra kell vezényelni őket! Akkor pedig sikerülhet! Kivédik a keresztény csapást, ahogy eddig!

A tornyokból felhangzik a müezzinek éneke. A nap a budai hegyek fölé hajlik, a völgy már félhomállyal teli. Csak Buda magas tornyai világítanak az alkonyatban, s a müezzinek éneke száll. Úgy, mint száznegyvenöt éve minden alkonyatkor.

„La illahu il l’Allahu!”

Ugyanaz a kiáltás. Elnyújtott, éles torokhangon. Mintha a környező hegyek halk visszhanggal válaszolnának. A pasa leborul az imaszőnyegre, és homlokával a földet érinti.

„Másfél száz éve imádkozunk ezen a földön” – villan át a fején, és hirtelen teljes bizonyossággal érzi, hogy vége. Egy percig dermedten figyel, mert a hitvallás már soha többet nem fog felhangzani ezen a tájon. Aztán halkabban, mégis meghallja a kiáltást, amint a müezzín *más* égtáj felé fordul.

„La illahu il l’Allahu!”

„Még mindig itt vagyunk – érzi az öregember –, de már nem sokáig.” Eleget látott, tapasztalt életében, pontosak a hírek is, amit vándor dervisek és ügyes kémek hoznak. Vége.

A legfontosabb, amit a nagyvezír Nándorfehérvárról írt, hogy ne feledje a kötelességét, és védje meg a várat. Honnan vegyen katonát? Ha élelmet, állatot s

egyebet akar szerezni a környéken, ahhoz is egész kis hadsereg kell, mert a nép mindenit eldugja s menekül. Idegenek ők itt még, a sziklák s a Duna-parti homok is ellenük van.

Idegenek...

Az ima után a nagyterembe lép. A hárem felől nevetés, viháncolás hallatszik, a nők játszanak. Kergetőznek, vagy valami újonnan szerzett kölyökkutyával szórakoznak. A pasa kiadja a parancsot: az egész háremet, feleségeket, rabnőket, szolgálókat, minden ruhát, kincset, ékszert vigyenek át Csepel-szigetre.

Az eunuchok csomagolni kezdenek. A nők visítózva veszik tudomásul a pasa akaratát. Izgatott hangon, nevetgélve készülődnek.

Abdurrahman száraz pillantást vet a nőkre. A szolgálak gyakorlott, sietős mozdulatokkal csomagolják a gazdagon szőtt, kivarrt, hímzett ruhákat, kelméket s az ezernyi apróságot, az egész, vagyont érő berendezést. Holnap hajóra rakják, s át a szigetre. Sátorakat üthetnek az erdőben.

Menjen csak a hárem, a nők és a kincsek. Csepel-szigetén semmiféle védelem sincs, hamar a keresztények kezébe juthat az egész. Menjenek csak, minél hamarabb zsákmánnyá válnak, annál jobb.

Mennyi ideig tudja tartani magát? Egy hónapig? Vagy egy hétig? Ha Buda nem fontos sem Nándorfehérvárott, sem Sztambulban!

De hát Abdurrahman, a budai pasa valamikor janicsár-aga volt!

Körülnéz a palota magas ablakából.

Jobb kéz felé a Duna, balra a hegykoszorú. Fel, északra nyúlik a kétszeres, néhol háromszoros fallal, cölöpsorokkal, földhányásokkal s árkokkal kerített Buda.

Szereti vagy gyűlöli ezt a földet? Ezt a dombot, amit a magyarok hegynek mondanak.

Mások építették az erődítményeket, a házakat és a palotákat. Évszázadokon át kövezték az utcáikat, s a környező hegyeken szőlőt telepítettek. Templomokat emeltek a maguk Krisztusának, és óriási bronzharangokat húztak a tornyokba. Aztán jöttek ők. Hatalmukba vettek mindent, a várat, a földet, a szőlőt és a templomokat. Kékre festették a színes falképeket, és összetörték a harangokat, hogy ágyú legyen belőlük. A szentek márványszobraiból meszet égettek, s a megromogtalt házakat nem építették újjá, hanem a faragott kövekből bástyákat javítottak.

És soha egyiküknek sem jutott eszébe, hogy mindez véget érhet. Csak úgy mondták és csak úgy gondolták, hogy *mi*, a *miénk* – hiszen ha másként mondják, a saját magukba vetett bizalmuk rendül meg.

„A mi Budánk” – írták a krónikákba.

Ha arra gondoltak volna, hogy a házakat nem ők építették, s a világhírű, gyönyörű paloták oszlopaait, korlátait, mérműveit és ablakkereteit nem ők faragták, akkor kezük megremegett volna, valahányszor a korbácsot suhogtatták.

Kizil Elma, a gyönyörű Piros Alma sötétségbe merül. A hegyek mögött lebukó nap utolsó sugara csillan a félholdakon.

Az iszlám védőbástyája...

A Piros Almát lassan elrágják a háborúk, s ez az idegen föld mintha csak arra várna, hogy ők mind beléhulljanak. Az emléküket se maradjon meg, a földművesek azt is belészánsták a göröngyökbe, hogy jobb termés legyen. Hogy utánuk, akik hívatlanul jöttek, semmi se maradjon.

Hirtelen, mintha sok bort hörpintett volna, az öreg pasának fejébe száll a vér. Összeszorítja az öklét, és nem arra gondol, hogy ő a birodalom egyik legfontosabb embere, a tekintélyes budai pasa. Vértolulástól vörös arccal felordít:

– Megvédem magam!

A nap eltűnik, és Budára sötétség borul.

– Védeni fogjuk magunkat az utolsó leheletünkig!

Körülötte engedelmesen hajolnak meg a turbánok, sisakok és a borotvált fejek.

– Így lesz, uram, Allah tartson meg téged!

Május végi nap ragyog. Az utakon végelethetetlen sorban társzekerek, a Dunán is egymás után ereszkednek a hajók, naszádok, bárkák. A mezőkön táborok. Mindenfelé katonák. Bajorok, szászok, vallonok, kisebb csoportokban majdnem minden nemzet. Vannak olaszok, lengyelek, spanyolok, franciák, még angolok is jöttek.

A városok teli zajjal, mozgással. Segédtsztek, katonák jönnek-mennek, korcsmárosok mérik a bort. Számtisztek hajolnak a papírjaik fölé, óriási ágyúkat vontatnak az úton, van köztük akkora is, hogy negyven-negyvenöt lovat fogtak eléje. Valaki vízért kiáltozik, egy megbokrosodott ló kelt zavart, máshol összeverekedtek a katonák, s az altiszt hosszú pálcával a kezében ordít.

Dobpergés. Kopácsolás, lovak nyerítenek.

A nép a vízpartra tódul, mert Bécs felől megérkezett a híres olasz szerzetes, Gabriel.

– A tüzes hajó! A tüzes hajó! – ismételtetik a jobban értesültek. Igaz, a hajón egy szemernyi tűz sem látszik, de úgy tudják, hogy az olasz barát sokféle

gyűjtőalkalmatosságot tud keverni azokból a titokzatos szerekből, amikkel teli vannak a hordói és ládái. A hajót lehorgonyozzák, s katonák vigyáznak reá. A barát rikácsoló hangon, hadonászva beszél, s reggelenként templomba megy. Biztosan azért imádkozik, hogy újabb s újabb tüzeket tudjon kitalálni a pogányok ellen. Az Úr segítse!

A műhelyekben lázas munka folyik. A kovácsok hajnaltól estig patkolnak, szünet nélkül liheg a fújtató. Nyugat felől egyre újabb csapatok érkeznek.

Egyik nap azután csillogó lovasszázadok is megjelennek, s mögöttük hosszú sor hintó. Érkezik a fővezérség.

A magasabb rangú tisztek között jár a hír, hogy Bécsben sokáig vitatkoztak az urak. Először azon, hogy Budának induljanak-e az egyesült keresztény seregek, aztán pedig az volt a baj, hogy a híres császári generális, Stahremberg meg a bajor választófejedelem nem akarták a lotaringiai fővezérnek elfogadni.

– De a Kriegrat, a Haditanács végül úgy döntött, hogy Budának indulunk – nyugtatja meg a többieket a jól értesült. Mindenki dagad a büszkeségtől, hogy jelen lehet, hogy részt vehet a nagy kereszties háborúban, amit Európa indít a pogány ellen. Majd meglátja a török, hogy mit tud a Szent Liga, ha egyszer megindul!

Egymás után érkeznek a kitűnőségek. Az emberek bámulnak és éljeneznek a szavojai herceg láttán s Lotaringiai Károly bevonulására. Csillog a sok arany és ezüst, fehérén villognak a parókák.

Egyesek szerint az egész bevonulás semmi, a lovak, a hintók és a tiszti ruhák mind csak megmosolyogni való gyermekség ahhoz a pompához képest, amivel három éve Kara Musztafa vonult Bécs alá.

Mert a nagyvezír sátora akkora volt, hogy százhusz cövekkel állították fel, s szökőkutat is hoztak hozzá színezüstből. A vezírnek csak rabnője több volt, mint ahány szolgálja együttvéve van a hercegeknek. Nem is szólva arról, hogy sok száz öszvér és teve vitte a csomagokat, elöl a híres janicsárzenekar léptetett. Fújták a sípokot, ütötték a kisebb-nagyobb dobokat, csilingelő háromszögeket. Utánuk a mevleviták, a kerengő dervisek csoportja következett hosszú, szoknyaszerű kaftánban.

– Pogány beszéd – szól közbe valaki, mások még keresztet is vetnek. Hogy lehet a törökökről beszélni, amikor a szemünk előtt vonul a keresztény világ színe-java?

Tolakodnak, bámulnak, sóhajtoznak. Csillog-villog a menet, porfelhőt ver az úton. Egymást követik a hintók, lovascsapatok, gyalogosszázadok keverednek közējük.

A báméskodók között sovány, szürke szemű ember izeg-mozog, hadonászik.

– Hogy pöffeszkednek! Én vagyok az egyetlen, aki mindent megtettem! Ismerjete meg, kétszer jártam Budán, kilestem a törökök titkát, rettegnek tőlem!

Az emberek csodálkoznak, nevetnek, vagy elhúzódnak.

– Nem tudjátok, hogy ki vagyok! – igyekszik elkapni valakinek a karját, hogy figyeljen. – Azok mind térdre borulhatnak előttem!

– Fogd be a szájad, s kotródj! – szól egy mészáros.

– Kifürkésztem a törökök titkát! Testvéreim, értekte csináltam mindent! Ezek elrabolták mindenemet, a rajzaimat!

Nevetve, megvetéssel fordulnak el tőle, s minden szem a csillogva vágató huszárokra tapad. A szürke

szemű elbizonytalanodik, aztán előretolakodik, kiáll az út közepére, s egy közeledő hintónak integet. Gazdag magyar úré lehet, mert hőkös, vagyis öt ló húzza az új divat szerint, három elöl s kettő utána. A kocsis büszkén feszít az egyik szélső ló nyergében.

– Állj meg! Állj meg előttem, mert én Törökűző Deák Tamás vagyok! Azért tettem, hogy ti győzhessetek!

A kocsisnak minden erejére szüksége van, hogy visszafogja a lovakat, mert megriadtak a hadonászó alaktól. A hintó zökken, a parókás úr előrehajol, s a homlokát ráncolja. A kocsis már emeli az ostorát, hogy az útonálló nyaka közé csapjon. A parókás a tömegre pillant, és leinti a kocsist, aztán a zsebébe nyúl, és csillogó aranypénzt vet a hadonászó ember lába elé. A kocsi továbbhajt, a parókás gondterhelt arccal dől hátra az ülésen.

– Szegény koldus! Und auch ein Ungar, wie ich!

A szürke szemű törökűző bódultan hajol le a pénzért, de a porfelhőben nem találja.

– Nem pénzért csináltam! Nem pénzért! – kiáltja a lovak közé keveredve. Port rúgnak a szemébe, lesodorják a süvegét. Ökölbe szorult kézzel tántorog, nem akar ki ő, hogy eltapossák! Ez a sok jövevény mind készen kapja a győzelmet, az ő kezéből!

Megbotlik, egy megugró ló fellöki, a következő táguló orrlikkal horkan, s visszahököl az eléje zuhanó embertől. Megbomlik a lovasoszlop, a katonák szitkozódznak, a lovak kikerülnek a porban elnyúló testet. Oldalt egy gyalogoszád menetel, a lábak a feje mellett csapják a port. Egy altiszt megbotlik benne, és elnyúlik a földön. Ordítva feláll, és akkorát rúg belé, hogy az út szélére hengeredik. A század menetel tovább. A szürke szemű törökűző arca eltorzul fájdalomában. Kezét az oldalához szorítja, s a távozó gyalogosok után néz.

– Janicsárok! – nyögi.

A báró elégedett a kész térképekkel.

– Még Joseph de Haüy is elégedett lesz – lelkenedik a segédtisztje. A báró morog valamit, s meghagyja, hogy tegyék el a papírokat, vonalzókat, körzőket és irónokat.

A nyitott ablaknál Finckenstein lovag magyaráz egy tisztnek, és sóváran nézi Erzsébetet, aki éppen a haját igazgatja, hogy szépen csillogjon a napsütésben. A báróné egy idősebb férfival beszélget, s a báró is odalép. Az idősebb nagyon komolyan magyaráz.

– Igen, asszonyom, Lengyelország a Liga tagja. De a császár nem támaszkodhat egy ilyen szövetségesre!

– Mi bűnét tudja János királynak, gróf úr?

– Emlékszik, báró úr – fordul a vendég Waldburger felé –, a párkányi győzelem után a lengyel király sátorában folytak tárgyalások. A császár követői meglepve látták, asszonyom, hogy a király mellett ott ülnek a lázadók is, annak a Thökölynek a küldöttei!

– Mikor lesz vége ennek a sok magyar lázadásnak? – aggódik a segédtsízt.

Finckenstein az ablakból:

– Gróf úr bizonyára sokat tud a Kollonich püspök öszentsége terveiről! Hallottam, hogy igen érdekesek.

Az öreg gróf a fiatal tsízt felé fordul.

– Ön igen jól tájékozott!

A lovag kihúzza magát örömeben. Sokért nem adná ezt a dicséretet, amit a háziak s főként Erzsébet kisasszony füle hallatára kapott. Egy ilyen művelt házban, ilyen magas rangú család szemében bizonyára sokat jelent az elismerés.

– Nos, hölgyeim – merül a gróf a magyarázatba –, a püspök igen ötletes és nagy tudású ember. Azt hiszem, hamarosan hercegprímás lesz. Szerinte fokozaatos szelídítésre van szükség, hogy a magyarokat megszoktassuk a folytonos lázadozásról. Kollonich püspök ezt a szelídítést azáltal kívánná elérni...

Nem fejezheti be, pedig érdekes a téma, és mindenki őt figyelte. Hiába, hadjáratra készülődnek, a város teli van izgága mozgással, és mindenki azt hiszi, hogy a világ fejre áll egy szépen ugrató huszártíszttől vagy egy hősieen halálba rohanó ezredtől. S az értékes gondolatok, amelyek már a háború utáni világot fogják rendezni, most senkit sem érdekelnek.

Az ajtóban újabb vendégek állnak, a báró régi ismerőse, egy felső-magyarországi úr s egy katona. A

katona bemutatkozásként biccent a hölgyek felé.

– Petneházy Dávid ezereskapitány,

A báró boldog, a gróf meglepett mozdulatot tesz, hiszen a nevet jól ismeri. A segédtsízt a háttérben elsápad ekkora híresség láttán, a nők lelkesen pihegnek. Finckenstein meghajlik a magas rang felé, s Erzsébet arcát figyeli.

Erzsébet egyre szebb. Nagy szeme teli van valamivel, amit a lovag eddig nem látott. A lány tartása is megváltozott, még a hangja is mintha mélyebb volna. Lehet, hogy az itteni levegő teszi?

Erzsébet nézi az ezereskapitányt. Magas, barna férfi, az arca elég sovány, s lógó bajusza keretbe fogja a száját. Egyenes tartással ül a széken, s az ajkát minduntalan beharapja. Vajon elégedetlenség ez vagy nyugtalanság? – tanakodik Erzsébet. Vagy éppen üzőttség? A férfi tekintete nem üzőtt, inkább öntelt. Mégis vonzó. Képes megfogni az ember szemét. A lány megrázkódik.

A gróf Petneházyra pillant.

– Kapitány úr a lázadók oldalán harcolt, ugye?

– Gróf úr még nem felejtette el, hogy Eperjesen a foglyunk volt? Bocsássa meg, ha nem jól bántunk önnel. De nem hiszem, hogy borban, kenyérben s jó társaságban hiányt szenvedett volna!

A gróf morog valamit. Két hónapon át volt a rabtársa egy borkereskedő és két zenész cigány.

– De nem voltunk lázadók – mosolyog Petneházy kényszeredetten. A báróné a karjára teszi a kezét.

– Hiszen a lengyel király is tárgyalt Thökölyvel.

– A császár ellen! – állapítja meg a gróf.

– Uraim, azt hiszem, mindannyian szívesen isznak valamit – szól a báró, hogy félbevágja a kényelmetlen mondatokat. A pirosposzgás felvidéki úr nagy hangon

szól:

– És ne felejtjük el, hogy a hölgyeket untatják a politika hiábavalóságai.

Erzsébet kisasszony könnyedén szólal meg:

– Engem nagyon érdekel, amit a kapitány úr mondhat. Bizonyára sokat tapasztalt! – Belül csupa remegés, mert fél, hogy menten elpirul. Aztán a nénye mellé ül, s hagyja, hogy beszéljenek, amiről akarnak. A gróf és a kövér úr gyorsan kutyákra, fogatokra, lovakra és vadászatra terelik a szót; a segédtiszt is közbeszól, a sólymokra térnek, aztán a gróf egy stájerországi vadászkalandjába kezd.

Erzsébet hideg szemmel pillant végig mindannyiukon, s megáll a tekintete Petneházyon.

Ő az! Hónapokon át várta. Igaz, feketének képzelte, s ez a kapitány barna. De ő az, első pillantásra tudja, hogy a kezét neki adná, ha kérné. Hányszor célozgatott Finckenstein! Egyszer még két tisztársát is elküldte, hogy megkérjék a kezét.

Úristen, ha ez a kapitány eléje állna, s azt mondaná: légy a feleségem! Nem húszéves legény már, erősen férfikorú. Van-e felesége? A legjobb megkérdezni. Hogyne! El is süllyedne szégyenében!

– A szent hadjárat győzelmére! – emeli a serleget a házigazda.

Isznak, a gróf Petneházy felé fordul.

– Győzni fog a kereszt, hogy önöknek ne kelljen többé a pogánnyal paktálniuk! Megadjuk Istennek, ami az Istené!

– S a császárnak, ami a császáré – lelkendezik a segédtiszt.

Petneházy egy kicsit alulról néz rá, s nem képes fékezni magát.

– Vagy a magyaroké?

A levegő megfagy, a báróné mosolyt erőltet.

– Ön híres lovas, sokat harcolt, törökök között járt, sok érdekes dolgot láthatott!

– Sok török menyecskét! – harsog a vastag ember. Nevetnek, hátha feloldódik a fagyott levegő. Petneházy még mindig szúrós hangulatban van.

– Sokat láttam. De többnyire csak olyant, hogy aki győz, karóba húzatja a másikat.

– Például? – veszi fel a kihívást a gróf.

– Uraim, ne kényszerítsék a katonát, hogy amint a táborból szabadult, virágos nyelven mondjon szépeket – szól közbe a báró.

– Ne higgye, báró úr, hogy az ember mindig ilyen keserű hangulatban van – válaszol Petneházy –, csak egy lant kell hozzá, hogy szép legyen a világ!

Erzsébet megint meleg szemmel nézi a szép szál, bajuszos embert. Lant? Bécsben inkább a klavikord s a spanyol zenészek kezében a gitár járja.

– Milyen is az a lant?

– Olyan, mint a szép leány – harsog megint a felvidéki. – Ha értő kézzel nyúl hozzá az ember, sok gyönyörűséget szerez.

– Kapitány úr a lantnak is, szép leánynak is értője? – tréfál a gróf.

Erzsébet feszültsége enged. A férfiak is vidámabban beszélgetnek, a bor is megteszi a magáét, s Petneházy, úgy látszik, visszavonult.

Ki tudja, miért lehet borzolt hangulatban egy ilyen férfi? Erzsébet sokat hallott róla, sátorban aluszik, s lóháton nyargalja az országot már évek óta.

Alkonyatkor egyenként búcsúznak, Erzsébet kilép az oszlopos folyosóra, hogy Petneházy ott érje, amikor indul. Eléje lép.

– Nem illik, amit teszek, s ha látnának, megszól-

nának érte. De kegyelmed... – Elhallgat, s végre nyugodtan elpirul. A félhomályban úgysem látszik. Mivel folytassa?

Hogy kegyelmedről álmodom régóta? Vagy ilyesmi? Nem tudná kimondani.

A férfi ránéz.

„Milyen nagy szeme van – gondolja Erzsébet –, talán még nekem sincs ekkora!”

Petneházy látja, hogy a leány mondana valamit. Kihúzza magát, s önkéntelenül megpöдри a bajuszát. Ha nem báró volna a nevelőapja, derékon kapná, de így...

– Bécsben nevelkedtem, s amikor az ostrom idején a császár Passauba menekült, mi is... – Nem tudja, miért kezdte a mondatot. – Kegyelmetek nem lázadók voltak... és ha tekegyelmed is úgy akarná, én...

Ezt nem lehet befejezni. Az ajkába harap és dühös. A legszívesebben elfutna, de földbe gyökerezett a lába. Ráadásul a kapitány megfogja a kezét Milyen nagy keze van, s az övé hogy remeg. És fázik is, pedig meleg nyári alkonyat van.

Lent az udvaron elővezetik a lovakat, s a vastag felvidéki nagyot kiált a homályba:

– Petneházy, hol vagy?!

A kapitány fogja a leány kezét. Egy-két nap múlva indulnak Buda felé. Az otthonát, a fák között meghúzódó udvarházat már mióta nem látta! Pedig véget kellene már vetni az örökös tábori életnek s hazamenni. Asszonyt vinni a házba.

– Petneházy, jössz-e már, hogy az ég rogyjon reád! – kiabál az udvaron a felvidéki.

– Mennie kell! – riad fel a leány.

Petneházy indultából visszafordul. Kedves arcú, barna leány.

A leány úgy néz a szemébe, közelről, mintha éppen jegyet váltanának. A férfi hirtelen megcsókolja, s néhány ugrással lent terem az udvaron.

– Te hol jártál?

– S mi közöd benne?! – vág vissza, s nyeregbe ugrik.

– Mehetünk, mert vaksötét lesz.

A patkócsattogás elhal, s Erzsébet nekidől az oszlopnak. Mi történt? Ki tudja, mi történt? Dalfoszlányok jutnak az eszébe.

A két férfi lépésben lovagol a parton.

A homályos égbolt megcsillagosodik, a lovak nyújtogatják a nyakukat az esti levegőbe. Erősebben érzik a víz szaga is. Petneházy elmosolyodik.

A szász választófejedelem a kupa után nyúlt, és ivott egyet. Fáradtnak érzi magát. Az egész napos utazás, az éktelen zaj kimerítette. Fáj a háta, nem csoda, napkelte óta kocsiban ül.

Megnézte az eddig teleírt lapokat, aztán a kalamárisba ütötte a tollat, s megint az asztal fölé hajolt.

1686. június harmadik napján a kereszt alatt egyesült seregek átlépték a Dunát az előzőleg már jelszabadított Esztergom alatt, és elindultak Buda irányába.

A sátorba éjjeli lepke tévedt, s vadul csapdos a mécses körül. Henrik fejedelemnek nagyon fáj a háta. Leteszi a tollat, majd holnap befejezi a mai nap eseményeinek feljegyzését is.

Becsukja a kalamárist, feláll, s a sátor bejáratához lép. Nyújtózkodik. Nézi a hegyoldalban égő tábortü-

zeket.

Északról és nyugat felől jelentek meg az első egységek, lovasszázadok és szállásverők.

A pesti síkságra is átkeltek, elfoglalták a budai hegykoszorú tetejét, s ahol lehetett a biztonságos távolság miatt, leereszkedtek a várra tekintő domboldalakra is. Az első vonalba a tüzérség került. Heteken át állandóan jöttek a kisebb-nagyobb lövegek.

Az állatokat kifogják a mozdonyok előtt, és hátrahajtják körülkerített tisztásokra, távolabbi domboldalakra. Óriási szénásszekerekről hányják le a takarmányt, a megürült kocsik indulnak vissza a Dunántúlra s fel északnak, hogy újabb kazlakat hordjanak az ostrom színhelyére. Sok takarmányra van szükség, hiszen naponta több ezer lovat s más igásállatot kell etetni.

A tüzekek felállítják az ütegeket. A nehézágyúk alá gerendákból pallót ácsolnak. A lövegek két oldalán földdel tömött kasok, ezek védik a legénységet s a löszert a várbeliek golyóitól. Óriási ágyúk kerülnek a Rózsadombra, ezeknek kell szétmállasztaniuk a magas, erős északi falakat, a több lépés vastag falakból boltozott Esztergomi rondellát.

A svábok tüzérsége a vár nyugati oldalára néző dombot foglalja el.

Az első napokban lerohanják a huszárok Pestet, aztán oda is ágyúkat vontatnak, a császári tüzérség vadonatúj, messzehordó lövegeit. Ezek lövik a várost, a várat keletről, ahol alacsonyabbak és gyengébbek a falak – hiszen eddig még sohasem járt itt olyan ostromló sereg, amelyik ártani tudott volna a vízen túlról.

A tiszték, számtartók, deákok száguldoznak, irá-

nyítják a tűzszer számmal rakott szekereket.

Hátul, a völgyekben ütnek tábor a csapatok. Pékek állítják fel a hordozható tábori kemencéket, mások hatalmas ágasfákat vernek a földbe, hogy a kondért felakaszthassák.

Deszkakerítéssel és földhányással veszik körül a puskaporos szekereket.

Mérnökök vizsgáltatják a terepet, s kijelölik azokat a helyeket, ahol majd aknát kell a védők cölöpsoirai alá ásni.

Egy huszárezred rajtaüt Csepel-szigeten, s az Ali pasa egész háreme és kincstára martalékul esik.

Június tizenkilencedikén indul a tűz.

Amikor az első lövések elhangzottak, a hatalmas völgyben, a vár s a szemben levő hegyoldalak között visszhangosan zengett a dörrenés. Minden lövés megsokszorozódva hallatszott, aztán egyre több ágyú szólalt meg, s a dörgés egybefolyt.

A gyalogság cikcakkban futó gyalogárkokat ásott, hogy közelebb juthasson az ellenfélhez. A törökök még a vár lábánál húzódó cölöp sorok és földhányások mögött ültek.

A legények felverték a sátrakat, s megkapták a napi cipóadagot. A sátrak között széles utakat hagytak, elég teret ahhoz, hogy gyülekezni tudjanak. Nagy halomba gyűjtötték az ágakat és az aprított fát, hogy mindig legyen tűzrevaló. Avval lézengeni kezdenek, a mai munkának vége, csak őrséget kell tartani. Beszélgetnek, isznak.

Ketten összeszólalkoznak, s már kapják kézbe a fokost. Rác, a kemény, fekete tizedes odaugrik. A két egymásnak eső katonát kétfelé löki.

– Nem kocsma ez, hé! Hanem a Petneházy-huszárok tábora! S aki rendet bont, kiköttetem!

A két legény morog, de elkotródik. A kis termetű Rác Andrással nem jó kikezdeni, mert maga is hajdú volt, s eddigelé még mindenkit egy csapással a földre fektetett. Nagy Balázs odalép a többiekhez.

– No, megint itt vagy, Buda alatt! – szól valaki.

– Meg is fizetek a töröknek, ne félj! Mindannyian ismerik már a históriát, hogy szöktek a kapitánnyal ketten éjnek idején a várból, s hogy Petneházy a vállára vette a legényt.

– Nincs is jobb kapitány a világon – ismételgeti Nagy Balázs szinte naponta. Most a többiek hiába várják a Balázs-féle mesét, Rác Andráshoz fordul. – Te hajdú, tudsz-e még ostort forgatni?

– Hogyne tudnék!

– No, akkor itt a kulacsom, húzd meg, s mutass valamit!

A katonák is kérlelik, mert nagy a híre a Rác tudásának. A tizedes komótosan iszik egyet, s aztán:

– Mutassak? – Eléveszi a karikás ostorát. – Egy ital borba fogadjunk, hogy öt lépésről eltalálom ezt a tallért!

Elővesz egy pénzdarabot, s felmutatja. Nagy Balázs s még ketten kijelentik, hogy állják. Erre Rác egy lapos, nagy követ keres, a szélére teszi a pénzt úgy, hogy csak az egyik fele feküdjék a kövön, öt nagy lépést kiszámol s megáll.

– Álljátok?

Meglendíti az ostort, megcsavarja néhányszor, aztán hirtelen megrántja. Suhogva szakítja a szíj a levegőt, hogy szinte csattan, s a gomb lecsap a lapos kőre.

Csak egy pendülést hallanak, s a pénzdarab a Rác kinyújtott tenyerébe hullik. Felmutatja.

– Ez igen! – rikkant valaki.

– Láttátok? Úgy eltalálta a tallért, hogy felpattant, s a kezébe ugrott!

Rác komolyan s büszkén hallgatja a dicséreteket, a tallért elteszi, s a fogadott bort nagy kortyokkal kiisz-sza.

– Te leányt is evvel szoktál fogni?

– Nem, mert leányfogással csak Nagy Balázs fog-lalkozik.

Nevetnek, hány s hány tábortűz mellett ugratták egymást ilyen szavakkal!

– Balázs! Milyenek a budai menyecskék?

– Menj s nézd meg – válaszolja Nagy Balázs, mert amióta úgy érzi, hogy a kapitánya s ő együvé tartoz-nak, komolyabb lett és szótlanabb.

– Mesélhetnél – szólnak a többiek, de a legény nem kapható.

– Miről meséljek? Tán nem láttál még fehérnépet?

– Törököt nem – ingatja a fejét a másik.

– Pedig az is kétágú – veti Nagy Balázs, s kirob-ban a kacagás. A kérdező morog, mert rajta kacagnak.

Alkonyodik, s elhallgatnak az ágyúk. A szürkületi csendben a vár felől jajgató hangot hoz a szél. A mü-ezzinek hangja.

„La illahu il l’Allahu!”

A katonák felkapják a fejüket. Sokuknak új s is-meretlen ez a hitvalló kiáltás, amely most makacsul száll a keresztény tábor felé.

– Imádkoznak, halljátok?

– Helyén is való, csak imádkozzanak!

– Majd a torkukra forrasztjuk! – dagad az erő a katonákban.

Száll a müezzinek hangja, s komor csend borul az emberekre. A hatalmas bástyákon, a gyilokjárók s

védőtetők alatt apró karikáknak tetszenek a messze-
ségbe meredő ágyúcsövek. Az alkonyati homályban
hatalmas és sötét a vár. Megközelíthetetlen, idegen.
Fent, a tornyokban a müezzinek hajlonganak.

„La illahu il l’Allahu!” – mintha kihívás süvítene
a körös-körül táborozó keresztények felé. A
Petneházy legényei némák.

– Mohamed fiai – morog halkán Rác – felégették a
szülőfalumat.

Nagy Balázs közelebb húzódik a tizedeshez.

– Annyi kincs van a várban, hogy nézni is sok.

Az egyik sátor előtt mozgolódás, kiabálás. Sípos
Bálint ül egymagában, s nógatják:

– Fújjad már!

– Valami szépet, hogy ne a török imát hallgassuk!

– Miféle sípos az ilyen! Csak ül, s egész nap meg
se mozdul.

– Mozdul, ne félj! Kenyérosztásnál mindig ő az
első!

Sípos szeme megvillan, s nézi a hangoskodót, az
kihívásnak veszi a pillantását, s eléje áll.

– Nem így van-e?

– Mi közöd benne? Nem vettem el a cipódat!

– Át is küldenélek a másvilágra!

A sípos megrezzen, s keze már a fokosáért nyúlna.

– Hagyjátok – szól Rác András –, eltűnt a pajtása,
Cifra János, őmiatta rágja a bú.

Sípos keze lehanyatlik, s összeszorítja a száját.

– Ne edd magad, inkább fújj egy nótát! – mondja
megint valaki. Feláll. Szeretne messzire szaladni,
hogy ne lássák a többiek. Az erdőkbe. Megrázkódik.
Nem, oda nem. Előveszi az új sípot.

A Dunán ereszkednek le a gabonával, takarmánnyal rakott bárkák. Pozsonyban s Komáromban hordják a fedélzetre a teli zsákokat, aztán gyerünk Buda felé! Nyolcvan-kilencvenezernyi is lehet az ostromlók száma, sok eleség és takarmány kell.

Egy kicsi lovascsapat elkanyarodik a víz mellől, s lankás domboldalon kaptatnak felfelé, az erdő alá érnek. Nem űzik a lovakat, nem sietős a dolguk. Ketten-hárman előrevágtatnak, és fürkészik a vidéket.

A Caraffa hadtestéből valók, s útközben csapódott hozzájuk egy hajdú is. Nevetnek rajta. Olyan széles kard lóg az oldalán, hogy azon csak nevetni lehet. A tizedes, nagydarab olasz ember, büszkén ül a lován, mert Strassoldo a neve, mint a híres generálisnak. Szép piros süvege van, s a katonái tisztelik. Sokat megéltek már együtt, és Strassoldo tizedes mindig tudja, hogy nemcsak igével él a katona.

– Hogy hívnak, pajtás? – dördül németül a hajdú felé. De a nevet nem értik.

– Micsoda? Hogy lehet ilyen neved! – kiáltja egy másik, aztán olaszul mond valamit a többieknek. Nevetnek, Strassoldo megint a hajdúhoz fordul.

– Barátunk vagy, ungherese! Te is szereted a jó bort?

Az előreküldött lovasok közül az egyik visszavágat.

– Füst!

Kétfelé oszlanak, s nagy karéjban közelítenek a kicsi házhoz, ahonnan a füst száll. Szalmával fedett alacsony ház, kékesfehérre meszelve. Ahogy közelítenek, az ajtóban komor férfi jelenik meg. Hátratekint a házba, mintha nézné, hogy rendben van-e minden. Strassoldo megáll, s a nyeregből kiáltja:

– Kenyér kell, bor kell, kolbász kell!

A férfi nem szól, s mintha az előtte álló lovasokat számolná, végignézi rajtuk.

– Ungherese, mondjad neki! – rikkant a tizedes. A hajdú leugrik a nyeregből, s előbbre lép.

A férfi még mindig csak nézi.

– Adj enni!

Két olasz is leszállt a lóról, hogy a házba menjen. Közben megérkezett a másik csoport is a túloldalról. A férfit ellökik az ajtóból. Felugrik, s elsötétült szemmel az előtte álló hajdúra ugrik. Két oldalról azonnal kard feszül a nyakának, aztán a közeli fa alá hajtják s odakötik. A többiek bemennek a házba, s előhozzák, amit találtak. Esznek. Strassoldo az utolsó, aki enni kezd.

– Bor hol van neked?

A férfi nem válaszol, a katona üti.

– Bor!

Mások csirkét s egyéb aprójószágot hoznak elő, kopasztják, tűz fölé tartják, hogy süljön. A hajdú berúgja a ház mellé tapasztott pajta ajtaját, s egy tehenet vezet elő. Az egyik olasz odaugrik, hogy leüsse az állatot, a hajdú elkapja a karját.

– Holnapra is kell!

Dulakodnak, Strassoldo ordít valamit, mire a katona elereszti a hajdút.

– Neked van igazad, holnap kell! – mondja a tizedes. Csámcsognak, perzselődik a hús, a ház mögül vidám ordítás hallatszik. Egy veremben hordót fedeztek fel, a ház elé gurítják, beszakítják a fenekét, s isznak. Strassoldo megmeríti a süvegét, és a fához kötözött gazda elé áll.

– Szereted a bort? – A szemébe loccsantja, harsog a katonák nevetése. A harsogásba nyávogásszerű hang vegyül. Egy pillanat alatt csend, megmerevülten fülel-

nek.

– A padláson!

Dobognak a léptek, s alig telik belé egy perc, ketten hozzák a fiatalasszonyt, karján csecsemő. Szótlánul, sápadtan áll a katonák között, még a gyermek is elhallgatott.

– Che bella ragazza!

A férfi húsába vágnak a kötelek, ahogy feszíti a karját, hogy elszabaduljon a fától. A gyermek újra sírni kezd, amikor az egyik katona közelebb lép.

– Nincs istenük! – vicсорít az asszony.

A hajdú odalép, s az olasz szemébe néz.

– Ettünk-ittunk.

A másik ordít:

– Kotródj, ungherese!

A hajdú nagy lendülettel az arcába vágja a nyárs végére tűzött csirkét, kirántja a kardját, mert az olaszok körülfogták.

– Ungherese, tedd el a kardod! – kiáltja Strassoldo, de a másik katona dühösen letörli arcáról a forró húst, és nekimegy a hajdúnak. Kardot ránt egy másik is, a hajdú hirtelen az egyik felé vág, s a másikat is visszaüti. A két katona kétfelé esik.

– Állj! – ordít a tizedes. Lefogja a saját emberét, s némán mered a hajdúra. Az véres karddal, lobogva várja a támadást. Strassoldo összeharapja a száját, s a leszúrt ember fölé hajol. A nyakát érte a kard, halott. A másikat feltámogatják, a tizedes alig érthetően rövid, dühös parancsokat osztogat. Lóra kapnak, a tehén nyakába hurkot vetnek s indulnak. A hajdú utánuk néz, aztán egy mozdulattal elvágja a gazda köteleit, nyeregbe ugrik, s a többiek után nyargal.

Az asszony valahol a közelben bújhat a bozótban, most onnan hallatszik a gyereksírás.

A hajdú utoléri az olaszokat, azok oldalazva pilantanak reá. Vágtatnak lefelé a dombon, amilyen gyorsan a tehen bírja az iramot. A hajdú a tehen mellett lovagol. Az ő zsákmánya.

Tíz-tizenöt percnyi nyargalás után Strassoldo a szemével int az egyik legénynek, s közreveszik a hajdút.

– Ungherese! Jóbarát! – nyújtja a kezét a tizedes. A hajdú bizonytalanul fordul feléje, akkor a másik hirtelen meglöki, hogy leesik a lóról. Talpra ugrik, kardot ránt. A csapat megáll, s az öt katona körülveszi, a sebesült hatodik távolabb marad, a tehen kötelét tartja.

A lovasok keringenek a középén álló hajdú körül, aki nem tudja, hova nézzen, hova csapjon, bizonytalanul mozog ide-oda a kardja hegye. Gyors lépésekkel keringenek körülötte, hoppogatnak egymásnak, s ug-ratják a legényt.

– Pajtásnak nem hagyta-d-szórakozni?

– Egyedül akarod tehenet?

Egyre szűkebb a kör, aztán az öt kard egyszerre villan.

Lassabban, nyugodtabban indulnak tovább. Nincs miért sietni. A távolban feltűnnek az első sátrak s a tábor védelmét szolgáló sáncok. Hallatszik a Buda falait törő ágyútűz.

Egyre újabb csapatok érkeztek, s az ostromgyűrű lassanként bezárult.

A vár körül keresztül-kasul rohamárcok. Itt-ott aknarobbanás szakított ki a földből nagy darabokat. A támadóknak több helyütt sikerült tönkretenniük az első védelmi vonalat, a cölöpsorokat. A nyugati és

déli oldalon a törökök visszavertek egy gyalogsági rohamot. Az ostromlók alig léptek előre.

A táborban már arról beszélnek, hogy megismétlődik a két évvel ezelőtti eset. Megint kilőnek néhány ezer golyót, megrongálják a vár falait és tetőit, s azzal vége. Elvonulnak.

A Stahremberg generális táborában ilyen beszédért megvesszőztek valakit. Másnap a Rózsadombon tüzelő óriási ágyúk beszakították az Esztergomi Rondella egyik részét. Beomlott a vastag boltozat, a robbanás kidöntötte a Rondella falát, s a lyukon törmelék és föld folyt ki. Egy ágyú is kifordult a helyéből, s lezuhant a mélybe.

A lövések, robbanások nyomán felülről szóródó omladék néhol az árkokat is betemette. A Dunaparton, a Vízivárosban birodalmi egységek rohamoztak, s elfoglalták a földhányást.

A táborokban, a sátrak között mindenféle zászlók lobognak. Sasok, oroszlánok, kereszttek. Pajzs alakú címerek kivarrva, a pajzs sávokkal vagy csíkokkal ékes, némelyik hosszában kétfelé osztva. Egyfejű s kétféjű sasok, koronával vagy sisakkal. A zászlók között magyar színek: az egyik oldalt Magyarország Nagyasszonya koronásan s a Gyermekkel a kezében, a másikon pajzs négy mezőre osztva. Kettőben piros-fehér-piros-fehér sávok, a másik kettőben oroszlán.

A Petneházy táborába csapat érkezett. Az élen egy tiszt léptet, leugrik a lóról. Petneházy kilép, hogy illeendően a sátor bejárata előtt fogadja a tisztet.

– Hentzi kapitány vagyok!

Petneházy összehúzza a szemét. Mintha látta volna már ezt a tisztet. Vagy téved? Ezek mind egyformák?

— Stahremberg generális parancsát hozom,

ezereskapitány úr! Tudomásul kell venniük, hogy önök I. Leopold őfelsége hadseregébe tartozó ezred. A generális úr rendelete szerint minden császári csapatnak a császár zászlaja alatt kell harcolnia.

– Ez magyar ezred.

– Sem önnek, sem más magyar kapitánynak nem szabad magyar zászlót vitetniük a csapataik élén.

– S ez a generális parancsa?

– Ez.

A tiszt int, s az egyik katonája odalép, a kezében egy összehajtott zászló. Hentzi átveszi, s nyújtja Petneháznak.

– Császár zászlója.

Az ezereskapitány nem nyúl érte, csak áll mozdulatlanul. Körben a katonák gyülekeznek. Hentzi kinyújtott kézzel tartja az összehajtott zászlót. Megzavarodik, egy kicsit előbbre lép s ismétli:

– Császár zászlója.

– Látom.

A körül gyülekező katonák kuncogni kezdenek, Hentzi kapitányt elönti a düh.

– Petneházy uram, gúnyt űzöl a generális parancsából? A császár zászlójából?

Az ezereskapitány arca komoly, s mintha szomorú lenne. A tekintete villan sötéten, benyúl a zekéje alá, s a vastag, nehéz fényű aranyláncot előhúzza. A napfénybe tartja.

– A császár aranylánca. Szolnokot s Aradot meg Szarvast a saját zászlóm alatt vettem meg. S a császár aranyláncot küldött érte, látod-e? Hát Stahremberg generális ne küldjön nekem ilyen parancsokat, értetted-e, Hentzi kapitány?!

Az osztrák keze lehanyatlik, amikor a császári jutalomlánc megcsillan. Ernyedten tartja a zászlót

– Van zászlóm!

A lánc a kezében lóg, s többet Petneházy nem szól. Hentzi kapitány áll egy darabig tétovázva, aztán sarkon fordul. Az összehajtogatott zászlót a katonának dobja, s a lovához lép. Már a nyeregben ül.

– Kurucok! – vágja oda megvetően.

Elporzik.

Alig telik belé egy óra, s a főhadiszállásról írott parancsot hoznak. Petneházy hajnalban induljon északkelet felé, mert az egri török támadni készül. Az íráson a lotaringiai pecsétje.

A tábor megbolydul. A számtisztek kiosztják a másnapi cipóadagot s az abrakot a lovaknak. A zabos-tarisznyákat a nyeregbe akasztják, elteszik a cipót is meg a kulacs bort. Egyesek a kardjukat, pisztolyukat tisztogatják.

Petneházy ül a sátorban. Borsos fel s alá járkal, a mécses vadul lobog.

– Meglepődtél? – kérdi Borsos Ádám, aztán saját magának válaszol: – Pedig várhattuk. Stahremberg alattomos, emlékezz csak, Bécs után szóba sem akart állani János királlyal, pedig néhány nappal előbb a talpát is megcsókolta volna, csak hogy gyors legyen a segítség!

Csend. Kívülről behallatszik a tábor zajongása.

– Falvakat égetni s prédikátorokat gályára hajtani, azt tudnak! – tüzel tovább Borsos.

– A prédikátorokat hagyd, értük Ampringen és Kollonits a bűnös.

– A híres tábornokaik keze is benne volt – erősködik a hadnagy, aztán megáll a kapitánya előtt. – Hanem azért ne add úgy bűnnek a fejed.

– Menj el, s ne vigasztalj! – nevet Petneházy. – Nem abban töröm a fejem. Inkább hozass egy kupa

bort, s gondoljuk végig a holnapot!

Nagy Balázs beadta a korsót, s visszament a többiekhez.

– Nagyon hallgat a kapitány úr!

– Elég baja lehet – véli más.

– De jól megadta a németnek!

– Ne féljeteK, holnap a töröknek is megadjuk!

Takarodót fújnak, s a legények elszélednek a sátrakba. Az őrszemek fel s alá sétálnak. Hallgatják a tücsköt s egy közeli pocsolya békáit. A sövényvel elkerített részből egy-egy ló horkanása hallik. Feljön a hold, s tejfehér fényel önti el a budai várat.

Hajnaltól pára úszik a bokrok között, s a tábor megelevenedik. Dobognak az elővezetett lovak, a legények itatnak, egy-egy rövid parancsszó hallatszik, s a felderítő csapat elindul. Röviddel később már az egész ezred nyeregben ül.

A dombhajlat mögül vágatott visszafelé a felderítő csapat egyik lovasa.

– Törökök, vagy százötven lovas és szekerek!

Petneházy Borsosra néz.

– Mégis igaz, hogy kijött az egri török?

Az ezred egy része megindult, a többieket Borsos vezette lassan s készültségben.

Kantárt megeresztve zúdultak a menetre, a törökök észrevették a veszélyt, s igyekeztek kijutni síkabb területre.

– Oda nézzen, kapitány úr! – kiáltotta az egyik tizedes. Már alig százlépésnyire voltak, a török menetből ketten kiválva lóhalálában nyergeltek előre, tovább.

– A várba mennek segítségért – morogta

Petneházy. – Közel lehetünk Egerhez.

– Rajta! Rajta! – zúgott a kétszáz lovas.

Az előőrs túl sokat látott. A szekerek körül alig volt hatvan-hetven lovas. Rövid kardcsattogás után szétfutottak. Még harcoltak a legények, s kurjongattak az egyik szekér körül, ahol néhány nő ült, amikor Petneházy már megfordította a szekérsort, s indította hátrafelé. Feltéptek egy-egy ponyvát, hogy mi van a szekereken. Gabona.

A kapitány néhány emberrel felkaptatott a következő dombra. Gondolkodott egy ideig, aztán a legényekhez fordult.

– Ötven jó lovas jöjjön velem!

Kidagadtak a homlokán az erek, s nagyot lélegzett. A vár nem lehet messze, s a két török is megviharította a hírt.

– Te menj vissza Borsos hadnagy úrhoz, s mondd meg, hogy készen legyen, lesben. Ti pedig utánam!

Sarkantyúba kapta a lovát, s az ötven legény nagy dobogással ereszkedett utána. Ismert, begyakorlott játékba kezdenek, s vagy sikerül, vagy nem. Tíz percet vágathattak, amikor a távolban feltűnt az egri vár.

– Most vigyázz! – kiáltotta el magát a kapitány. A legények értették a szándékát, s könnyű galoppban, karéjba szóródva nekiindultak a mezőnek. A város egyre közelebb. Látszik, hogy mozgás van, aztán a kapun át megjelenik egy lófarkas zászló s utána lovas katonák. Még egy zászló. S még egy. A negyediknél Petneházy elmosolyodik.

– Huj, mennyien vannak! – sóhajtott az egyik legény, mire a másik vállat vont.

– Majd kevesebben lesznek.

Biztatják egymást, s görcsösen szorítják a fegyvert, mert nagy sereg porzik feléjük az úton. Egyre

közelebb. Amikor lövéstávolságra értek, Petneházy megfordította a lovát.

– Rövid puskát elő!

A legények előkészítették a pisztolyokat, s húsz-harminc lépésről egyszerre lőttek a közeledő lovas-csapatba. Aztán megfordultak, s neki az útnak!

A legelől járó lófarkas zászló lehanyatlott, s másik ember kapta kézbe. Néhány ló gazdátlanul vágatott a többi között. Egy-egy lövés csattant, s mind közelebb kerültek a menekülő magyarokhoz.

Amikor a két domb közé értek, a mélyúton Petneházy megálljt parancsolt, s szembefordultak a janicsárokkal. Az üldözők megtorlódtak, s az első lovasok, mint a szélvész, zúdultak a hajdúkra.

– Hozzá, hozzá! – üvöltötték a magyarok, s karddal, fokossal estek a töröknek.

– Disznó, kutya népség! – üvöltött valaki szünet nélkül.

Petneházy kivédett egy csapást, s odapillantott lihegve.

– Neked mi bajod?

– Eltörték a sípomat – dühöngött Sípos Bálint. Fokos a kezében, azt forgatta, s olyant ütött egy közeledő janicsár fejére, hogy az lezuhant a lóról. Sípos elborult szemmel két kézre kapta a fegyvert, s ütemesen vágott jobbra-balra:

Petneházy körülnézett. Borsos még sehol, a kis csapatot mindjárt összenyomja a tízszeres túlerő. Veszelyes játék ez a törbeccsalás.

Megint egy szúrást védett ki, amikor észrevette, hogy a magas domboldalról is ereszkednek le a törökök, s a hátukba kerülnek. Mindkét oldalt egyre többen zúdultak a középén vagdalkozó hajdúkra. Megrántotta a lova zabláját, hogy hátraugrasson, amikor

egy villanást látott a szeme sarkából. Egy janicsár hátulról a tarkóját célozva döfött.

– Az ebanyádat! – üvöltött Sípos Bálint, s a kenyelben felágaskodva Petneházy mögé vetette magát. A handzsár teljes erőből a mellébe vágódott, Sípos hördült egyet, s lefordult a földre. Petneházy a janicsár felé vágott, aztán Síposra pillantott. Óriási vértócsa gyűlt körülötte.

– Helyettem halt meg...

Az ötven legényből már csak harminc-harmincöt tartotta magát, s egyre több török katona ereszkedett le a domboldalon. Már a hátukba is kerültek. Akkor, nagyon messziről, lódobogás hallatszik s elnyújtott „rajta, rajta”. Borsos az ezreddel két oldalról kapott az ellenség felé, s ahogy Petneházy elgondolta, összenyomták a törököt a mélyúton.

A négy zászlóból csak egyetlenegy tért vissza a várba.

A Petneházy emberei vezeték lovakat vettek, s megindultak visszafelé a szekérsorral együtt.

– Majdnem későn jöttél – szolt Petneházy Borsosnak. – Tudod-e, hogy az ezredsispos Bálint mentette meg az életemet?

– Neki nincs, aki búcsúztatót fújjon – mondta a hadnagy.

Egy-egy legény megállt, s a kulacsából bort locsolt egy szelet kenyérre, s azt a sebére tette. Hangoosan mesélték egymásnak menet közben, hogy ki s miként nyuvasztotta a törököt. A deák az elesetteket s a zsákmányt vette számba.

A Buda alatti tábor izzad a forró napon. Reggeltől estig dolgoznak az ágyúk, s egyre újabbak érkeznek.

A várbeliek is lönek, s magasra fröccsen a föld a keresztény ütegek körül, kifordul egy-egy ágyú, s nem lö többet. A helyére újat vontatnak.

Az égett puszkapor szennye ragadós, fekete csíkokban tapad az izzadó emberek arcára, nyakára. Az ütegek mellett sürgölődő tüzekek olyanok, mint az ördögök.

Gabriele, az olasz szerzetes egyre-másra készíti a gyújtógolyókat. Egy-egy jó lövés után fellobban a tűz a várbeli házak között. A falak pártája már sok helyen kicsorbult, s a gerendákból ácsolt védőtetők s gyilokjáró folyosók leégtek, beszakadtak. De a török minden éjjel kijavítja a réseket, kővel, gerendával tömi a kiszakadt hasadékokat. Jól dolgoznak az aknaásók is, a vár nyugati oldalán felrobbantják a keresztényektől elfoglalt cölöpsor egy részét. Tizenöt császári katonát betemet a robbanás.

A mérnöki kar gondterhelten járkal. Várják az óriás mozsarakat. Megérkeztek már, de sok időbe telik, amíg vastag fatörzsekből alapot ácsolnak, s arra állítják a gerendákból készült mozdonyt, ami a csövet tartja. A cső felágaskodik, s a bombát az ég felé köpi, ahonnan sisteregve, süvítve zuhan alá, s beszakítja a boltozatot, ha épületet talál. Ezeket a mozsarakat várják, s a bombákat, amelyek becsapódás után robbannak. Szükség van rájuk, mert a három legnagyobb rondella, a Déli, a Fehérvári s az Esztergomi kazamataiban még tüzelnek a nagy seregbontók.

Waldburger báró lóra száll, s a segédtsíjével a Gellért hegyére igyekszik.

– Ön hisz a barát számításaiban? – kérdi útközben a segédtsízt.

– Híres tűzmester – mondja a báró.

Egész éjszaka mécses mellett gubbasztottak a sá-

torban, s az olasz Gabriele számításait nézegették. A barát úgy magyarázta, hogy a Szent Gellért-hegyi ütegből kell a löporos tornyot löni.

– Persze, ha jók a rajzok – mormogja a báró.

– Amelyeket az örült kém hozott?

„Öt aranyba kerültek – gondolja a báró. – Első pillantásra jónak tetszett a térkép, amelyet a rajzok alapján készítettem. De Haiü mérnök szerint is pontosak. A külső bástyákat nagyon jól jelölte ez a koldus, mindent meg lehet ismerni. De nem hiszem, hogy Gabriele jól számított. Ha a löportorony valóban a Duna felől van közelebb...”

A hegy nyugati meredélyén kaptatnák felfelé. A lovak egyre lassabban lépnek, mert meredek itt is a sziklás út, a szelídebb emelkedő mellett. Lent a Duna s az erdős-bozótos síkság, a Kelen völgye. Megkerülnek egy omlást, balfelé a Fehér-hegy ütege dörög, látják a félmeztelenre vetkőzött tüzéreket. Távolabb sátrak, közelebb a várhoz, a domboldalon szintén ütegek. A földdel töltött kasok közül fehér füst lebben s villanás, aztán hallik a dörej. Amint feljebb érnek, eléjük tárul a vár képe. A paloták csúcsos, tornyos épületei több helyen beszakadva,

A lovak szája tajtékos. Csíp a füst és a puskapor szaga. Lassítanak. Az út szélén, a tetőhöz közeli sziklák mellett egy kereke törött kocsi fekszik. Mellette néhány katona, a fűvön ül egyikük. Amint a két lovas közelebb ér, az ülő ember fölneéz, A kezében ónszál és papír. Waldburger báró sietősen leugrik a nyeregből, és tiszteleg.

– Generális úr!

– Üdvözlöm, báró úr! – mosolyog Hallart tábornok és újra a papír fölé hajol. Rajzol. A báró közelebb lép.

– Generális úr, a mondás azt tartja, hogy inter arma silent musae!

– Háborúban hallgatnak a múzsák? Nos, igen ... persze, amit én csinálok, az nem is művészet, csak egy katonaember feljegyzései.

A papíron a vár képe.

– Tábornok úr, ön igen szerény! – hajlong a báró. – Hiszen ez csodálatos, mondhatnám, művészi rajz!

– Ugyan, báró úr! Majd ha valakivel rézbe metszitem, akkor lesz belőle igazi kép!

A hegytetőről hatalmas dörej hallatszik, rögtön utána vékonyodó, majd ismét vastagodó, füttyszerű süvítés. És robbanás. Lent, a Jeni Mahalle körül magasra csap a föld és a füst.

– Generális úr, megbocsásson, sietős az utam. Úgy hallom, az olasz barát megkezdte a kísérletét.

– Ó, az ördögös tűzmester! – mosolyog megint Hallart.

Ismét nyeregbe s tovább.

A vár erősen meg van tépázva. Némelyik épületről hiányzik a tető, s csak szenes gerendák merednek az égnek. A paloták alatt az Új Világ nevű városrészből, a Jeni Mahalléból csak romhalmaz maradt, mindent lerombolt az állandó ágyúzás, és betemetett a felülről szóródó törmelék. De a romhalmaz felett majdnem épen áll a kettős várfal s mögötte a palota.

Elöl, az erőd déli csücskén a híres Nagy rondella, tőle balra egy kerek torony csonkja – ez volt a Buzogány-torony.

A cölöpsoron vágnak át, ahonnan az első napokban kiverték a janicsárőrséget. A sziklás hegytetőn egy sor óriási ágyú s néhány mozsár. Középen kámzsában a szakállas olasz barát rikácsoló hangon vezényel, német és olasz szavakat kever, hadonászik, s

ide-oda futkos. Egy erősen vasalt kordéról, amit nyolc ló húzott, most emelnek le egy óriási, fekete gömböt, Gabriele legújabb bombáját, amiről az éjjel beszélt.

– Csak lassan, gyorsabban! – rikácsol a szerzetes.
– Lassabban, mert az egész hegy felrobban velünk együtt! Lassan! Gyorsabban, háborúban vagyunk, gyorsabban!

A katonák hatalmas vasdorongot dugnak át a fekete szörny fülén, s négyen alig bírják megemelni. A barát körülöttük ugrál. A golyót leteszik az egyik mozsár mellé.

– Állj, állj! – kiabál Gabriele. Felmászik a mozdonyra, és belenéz a csőbe, szinte beledugja a fejét. – Mit mondtam az előbb, tűzmester!

A tűzmester előveszi a papírját.

– Egy kis zacskóval többet.

– Igen, elfelejtettem. Egy kis zacskóval többet. Nem hallod?! – kiált a mellette álló tüzérre, aztán átveszi tőle a zacskó port, és a csőbe helyezi, leugrik a mozdonyról. – Fojtást!

Amíg a fojtást lenyomkodják a döröckölővel, Gabriele a báró elé siet.

– Nagyszerű, hogy itt van, báró úr! Az első lövedék a vár alá csapódott, most növelem a távolságot. Nagyszerű!

– Gabriele atya, bemérte már a tornyot?

– Igen, hogyne! Tűzmester, bemértük a tornyot?

– Igen, uram – jelenti a tűzmester, és mutatja a bárónak a számításokat.

– Nagyszerű! – rikácsol a barát. – Kezdjük!

– Öklöket a szájba! – vezényel a tűzmester; a tüzerek kitérítik a szájukat, és odatartják az öklöbe szorított kezüket, mintha kitámasztanák.

– Állj, állj! – süvít Gabriele hangja. A mozsárhoz

lép, összehúzott szemmel méregeti, aztán a vár felé pillant, szótlanul elveszi a tűzmestertől a papírokat, nézegeti a számításokat, méricskél.

– Tűzmester, tűz! Mire vár? Még mindig nem hallja? – pereg a nyelve. A tűzmester megint parancsot ad, aztán meggyújtja a mozsár alján kilógó gyújtózsínort.

Serceg a láng, s eltűnik a lyukban. Hirtelen iszonyú dörrenés, a mozsár lángot okád, s a kitóduló füstön át nem látni semmit, a sortüzek zajában süvítés és valahol távol robbanás villan. A szél elkapja a füstöt, mindenki a várat kémleli. A robbanás a paloták között látszik.

– Nagyszerű! – lelkesedik a segédtszt, a barát mérgesen ránéz.

– Nem nagyszerű! Majd csak lesz nagyszerű!

Most a másik mozsarat állíttatja. Az egyik gerenda alá éket veret, a másik alól kivéteti az éket, rikácsol, hadonászik; a tüzérek mosolyogva, kuncogva teljesítik a parancsait.

Közben megérkezik az újabb vasalt kordé, a kocsis üti a lovakat. A katonák megint hozzák a hosszú dorongot, és leemelik a fekete golyót

– Kíváncsi volnék, mi van a golyóban. És mi biztosítja, hogy nem robban fel a levegőben, csak a célpontban? – szól a segédtszt.

A barát fél füllel meghallja.

– Titok, az én titkom! Ez Gabriele tüzes golyója! – Megsimogatja a mozsár mellé készített bombát.

Közben a másik tüzéroszttag is dolgozik az ágyúknál, s vezényszóra sortüzet adnak. Hatalmas kőgolyókkal lövik a Déli rondellát és az István-tornyot Egymás után hat lövés dördül, aztán a csövek tisztítószához fognak.

A mozsarat betöltötték, a barát újra állíttat rajta. A katonák fülig szaladó szájjal, vigyorogva nézik szögletes, kapkodó mozdulatait. A szerzetes megáll középben.

– Harcolj, uram, az énvelem harcolókkal! – rikácsolja, s az égre fordítja a szemét. – Tűzmester! Harcolunk, nem alszunk!

– Öklöt a szájba! – vezényel a tűzmester, s odartartja a szurkos fáklyát a gyújtózsínórhoz.

Dörren a mozsár, és füst lepi el az üteget.

„Megint túl fog menni!” – villan Waldburger fejében a gondolat, s hallgatja a lefelé zuhanó bomba süvítését. Az emberek összecsukják a szájukat, és indulnak, hogy a csövet megtisztítsák. Ebben a pillanatban iszonyatos tűz villan a várban. Mintha felfelé kiköpött, égis erő fröccsenés volna. És elképzelhetetlen dőrej.

Az emberek elvágódnak a légnyomástól, fülükből, orrukból patakzik a vér. Valahonnan a hegyoldalról egy csenevész fa .vágódik az ágyúk közé.

Árad a fekete füst. A távoli hegyoldalon álló keresztény sátrak egy része felröppen, mint a megriasztott madár. A vár fölé sötétség borul.

A levegőből törmelék és emberi testek hullanak. Kődarabok, égő gerendacsonkok.

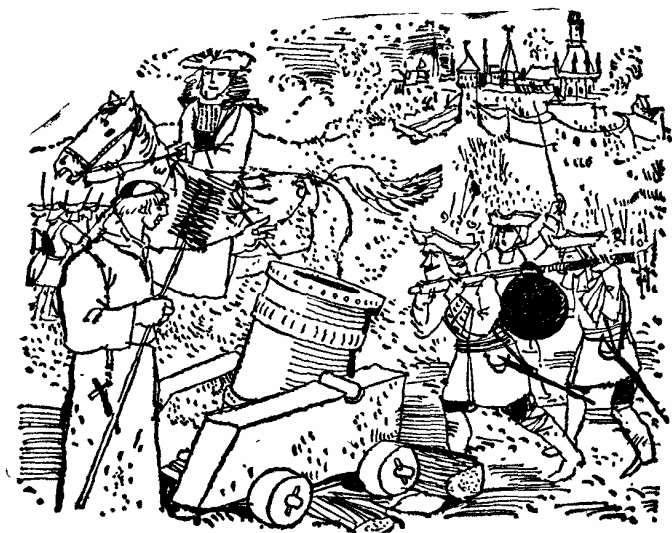
Tégla, szétszaggatott kezek. Egy csizma.

Száll a feketés por, és hullik a törmelék. Nagyon sok törmelék.

Az emberek rémulten, eszüket veszve futkosnak, vagy ájultan hevernek. Középen Gabriele rikácsol, táncol, ordít és topog, a kezét égnek emeli.

– Magnifico! Magnifico!

A bomba a löportoronyba talált, és levegőbe röpített sok száz mázsányi puskaport. A szörnyű légnyo-

más a Duna vizét kinyomta a pesti oldalra, és elöntötte az ottani ütegeket. A palota tetejét lesöpörte, a négy lépés vastag várfalakat kidöntötte a torony körül, a Duna felé húzódó védősáncot betemette. Megsemmisült a védők puskaporkészletének jó része, s a robbanásban a romok között majdnem félezer török pusztult el.

– Hát nagyszerű! Báró úr, nagyszerű! Magnifico! – lelkesedett Gabriele még akkor is, amikor az első meghökkenésből felocsúdva a császáriak és a brandenburgiak támadásba lendültek.

– Nagyszerű, eltaláltam a tornyot! Egy ilyen kis golyóval – simogatja, becézi a barát a következő bombát.

– Amit ön tett, az valóban nagyszerű – feleli a báró, s alig hisz a saját szemének. Lent a falakat a gyalogság rohamozza. – Ami ott folyik, az nem nagysze-

rú!

A tiszték gyalog s lóháton hajtják az embereket. A falkoronán a törökök készülődnek, s amint a támadók közel jutnak, kilövik feléjük a seregbontó ágyúkat. Az omladékokon felkapaszkodókat tűzzel-vassal fogadják. Ordítanak a sebesültek, s fent győztesen üvölt a török őrség.

A kazamatákból is oldalazzák a falra kapaszkodókat, követ és égő gerendát hajítanak közéjük a falakról, a támadás gyengül. A palota mellett egy percre felvillan egy lovas, hatalmas turbánban, fehér szakállal. Ali pasa. Kiáll a falomra, s nézi a megfutó keresztényeket.

Később Lotaringiai Károly fővezér felszólítja, hogy adja meg magát. Ali pasa válaszul újabb zászlókat tüzet ki.

Nem adja *meg* magát.

Finckenstein lovag boldogan vágat, aztán lépésben kaptat fel a hídra. Még néhány perc, és ott lesz.

Jót tesz az embernek egy kis szabadság, hogy nyugodtan és mélyen beszívja a levegőt, ne hallja az örökös ágyúdörgést. Jó dolog, ha egy kicsit másra is lehet gondolni, arra, hogy a háború után letelepül abban a kedves kis kastélyban, s esténként nyugodtan iszogatja az aranyszínű bort. Ha kedve tartja, vadászik, s nem kell avval törődnie, hogy holnap lesz-e pénze.

Igaz, hogy Erzsébet még nem adott végleges választ. Jobban mondva semmilyen sem – de éppen azért vágat most, hogy meghallja a régen várt szót.

Útközben sok kiégett házat, feldúlt kertet látott. Borzasztó látvány. De hát mitévő legyen az ember?

Hiábavaló az elérzékenyülés; a háború pusztítással jár, s a katonák zsákmányra éhesek.

Leugrik a lóról, az öreg lovásznak veti a kantárt, s pengő léptekkel megy fel a lépcsőn.

– Finckenstein úr!

A csodálkozó felkiáltásban öröm is van, és a lovag boldogan csókol kezét. Erzsébet olyan üde, olyan szép, hogy neki szinte a torkán akad a szó. A báróné is kedves. Érdeklődik a férje iránt, s az ostromot kérdi. Finckenstein türelmesen válaszolgat, s alig várja, hogy magukra maradjanak Erzsébettel.

– Kisasszony még szebb, mint a tavasszal!

– Beveszik végre a várat?

– Persze! Én most mégis inkább arról beszélnék, hogy...

– Mondja, lovag úr, milyen a budai vár? Olvastam róla, de még sohasem láttam.

– Nagy, gazdag város. Erzsébet kisasszony, az én érzelmeim...

– Nem jutottak előbbre? Még semmi eredmény? Pedig már hosszú hetek óta ostromolják! Egy egész poklot vittek a falak alá, tüzet, embereket!

– Kisasszonyom, nem olyan könnyű bevenni azt az erődöt!

– Pedig ön ma támadó kedvében van! – villan Erzsébet szeme.

– Ö, igen! Hiszen olyan régóta tervezgetjük, hogy egybekelünk!

– Ön tervezgeti – vágja rá hidegen a leány. Csend van, a férfi nem tudja, mit válaszoljon. Mennél szebbé válik Erzsébet, annál hidegebb, annál tartózkodóbb?

A lány nyugodt tekintettel méri végig a lovagot. Lehet, hogy eddig varázslat alatt állt? Hogy is gondolhatott arra, hogy ez a kis senki, egy von

Finckenstein...

– Nem értem önt, Erzsébet...

– Nem baj. Ha már itt van, inkább mondja el, hogyan folyik az ostrom.

– Az ostrom... tegnapelőtt nagy robbanás volt. Van a táborban egy olasz barát, aki mindenféle olthatatlan tüzet és bombákat szerkeszt. Felrobbantotta a törökök lőporraktárát. Azóta mindenki Tüzes Gábornak hívja. Tegnap pedig hírül hozták, hogy Eszék felől megérkezett a nagyvezír ötvenezernyi segélycsappal.

– Ötvenezer... – sápad el Erzsébet.

Végre egy megfelelő pillanat, támad fel Finckensteinben a remény.

– Ne féljen, kisasszony, seregünk ellenáll! Különbben is mindent felégettünk arrafelé, hogy ne találjanak élelmet meg takarmányt. A nagyvezír pusztaságban táborozik.

– Szegény ország!

A lovag erre megint nem tud válaszolni. Közelebb húzódik, hátha valahogy hatni lehetne az aggódó leányra.

– Mi lesz, ha a nagyvezír... ha Buda nem szabadul fel?

Finckenstein vállat von.

– Nem tudom. Különbben sem érdekel, ha ön mellett...

Erzsébet ránéz, de semmi biztató sincs a szemében. A lovag megrázkódik.

– Bocsásson meg, nem úgy értettem. Lehetetlen, hogy az egyesült keresztény hadak ne győznének! De Erzsébet kisasszony, térden állva kérem, hagyjuk a háborút és a politikát! Azért jöttem, mert alig bírtam magammal, olyan régen nem láttam önt. Tudja, hogy

mit érzek, tudja kisasszonyom azt is, hogy egy éve arra várok...

– Hiába várt, lovag úr!

– Erzsébet!

– Önnek csak bárókisasszony.

Nézi a szőke lovagot, és csodálkozik. Eddig olyan szívesen vette, ha jött, s beszélgettek. Hagyta, hogy arról meséljen a lovag, hogy egyszer, majd... De mindez nagyon régen volt. Hogy is lehetett, hogy is gondolhatta... nézi a férfit, és megborzong. Az a másik visszajön. Nagy, barna szeme van. Ha ő lenne itt e helyett a szőke helyett. De a másik harcol! Biztosan éppen most is törököket nyakaz le, s fel fogja szabadítani Budát!

Finckenstein az udvaron belerúg egy ládába, hogy beszakad az oldala. A lovász alattomos mosollyal vezeti elő a lovat. A tiszt felugrik, s neki a városnak.

Egy csárdában leül, hátát a falnak veti, s bort kér.

Hát ilyen ez a nő?

Hónapokon keresztül mosolygott, a kezét nyújtotta, s hagyta, hogy ő álmodozzék. Milyen szép leány, és milyen gazdag!

Oldalt két fekete köpenyes férfi ül, mellettük háromszögletű kalap. Később összelegelednek, s Finckenstein elmondja, hogy Buda alatt harcol, de most küldetésben érkezett ide. Kinek mi köze Erzsébethez? Átkozott, kiszámíthatatlan kígyó!

– Mi is küldetésben – súgja az egyik kalapos.

– Budára készülünk – teszi hozzá a másik. Finckenstein iszik egyet, és laposan néz rájuk.

– Milyen ügyben? Ki küldte önöket? – A kardjához kap. – Kémkedés?

Az öregebbik írást vesz elő, s a tiszt szeme elé vilantja. A papír alján aláírás: „Leopoldus I.”

- A császár?
- Azért árultam el önnek, hadnagy úr, hogy segítsen minket a Budáig vezető úton.
- Titkos hadidolog?
- Bizalmas. Fel kell kutatnunk minden török írást, feljegyzést. Mindent, ami pénzről szól.
- Kincset keresnek?
- Igen, de nem azt, amit föld alá szoktak rejteni.

Igazuk van, kincset kell keresni. Pénzt. Találni vagy rabolni, de többet a hálátlan Erzsébetre gondolni sem szabad. Vége. A kis felvidéki kastély s a falvak és borospincék nem az övé lesznek. Pedig igazán és nagyon tudta volna szeretni Erzsébetet.

Mindhárman isznak, összehajolnak az asztal fölé.

– Hadnagy úr, tudja ön, hogy milyen gazdag ez a föld? Az eddigi vizsgálatok és számítások szerint s a kémjelentésekből tudjuk, hogy sokkal több adót lehet kivetni, mint amennyit a török szedett.

– Adót? – biggyeszi el a száját Finckenstein.

– Önnek fogalma sincs, mennyit tesz ki az adó! Egy-egy vármegye adója, vámjai, harmincadjai sokat jelentenek öfelsége kincstára számára! Hadseregeket lehet élelmezni egy-egy város harmincadjából! S ezt a jövedelmet növelni lehet.

– Megkétszerezni! – tódítja a másik. Finckenstein keserű szájjal hallgatja. Adó! Ki gondolta volna, hogy a koszos parasztokból, a bűdös állataikból s a nyomorult szántóikból egész aranyhegyek gyűlnek össze! Csupa keserűség a világ. Vajon neki mikor lesz pénze? Borzalmas dolog, egy karnyújtásnyira tőle folyik az arany, s neki se pénze, se szerencséje.

Beck generális nem is törődik avval, hogy az egyik ezredében egy távoli kuzinja szolgál, és még

mindig csak hadnagy.

Oldalvást a két fekete köpenyesre pillant. Hogy ők segítenének? Lehet... a kamara emberei is nagyurak, még ha nem is katonák. Hajnalban együtt indulnak útnak. Finckenstein az utolsó aranyát hagyja fizetségül a fogadóban. A két kamarai tisztviselő pénzes zacskója teli van.

Úristen, hogyan lehetne pénzt szerezni? Vége Erzsébetnek, vége az álmodozásoknak!

– Menjünk, urak! – Megsarkantyúzza a lovát, s előreiramodik.

A táborban nagy a mozgás. A közeli hegyekben táborvert a segélycsapat. Ali pasa ismét visszavetett egy támadást. A lotaringiai negyvenezer emberrel kivonult a nagyvezír ellen, s a két sereg egymással szemben várakozik.

Táborszerte sokféle szóbeszéd kering. Suttogják, hogy este a hadvezetőség tanácskozott Károly herceg sátrában. Ott volt a vezérek színe-java, a generálisok, bárók, választófejedelmek, mert nagy hír az, hogy felmentő sereg érkezett. A keresztények most két tűz közé szorulhatnak. A magyarok az öklüket rázzák, mert úgy hírlik, hogy a császár tábornoka, Stahremberg azt tanácsolta, hagynák abba a hiábavaló ostromot, s mentsék a két török vonal közé zárt hadsereget. Vagyis vonuljanak vissza.

– Stahremberg úr csak ennyit tud – bosszankodtak mindenfelé. – Két éve ugyanúgy tett, ostromolt, a környéket felégette, aztán véres fejjel menekült Buda alól.

De mégsem mozdul senki, táborszédésre parancsot nem kapnak. Lehet, hogy a többi nagyúr nem

fogadta el az indítványt?

Az őrséget erősítették, a táborok környékén nagy csapatokban járatták a lovasokat, nehogy hirtelen támadást kezdjen a nagyvezír.

A tüzérek parancsot kaptak, hogy tovább omlaszák a falakat. Minden fellobbanó tűzvészre örömrivalgásban törnek ki a katonák, s a nagy robbanás óta a vár bármelyik részén összedől valami, tűz támad, vagy beomlik egy szakaszon a bástyafal, azt mind Tüzes Gábornak tulajdonítják. Minden nagyobb dörrenésre felkapják a fejüket, s büszkén ismételvegetik:

– Dolgozik az olasz barát! Tüzes Gábor!

Dolgozik. Vadul terjedő tüzeket okoz a gyújtólövedékeivel. A várbeli épületek feketék a sok lángtól, s alig van már ép tetőzet. A Szent Gellért hegyéről s a Nap-hegyről több száz fontos, óriási kőgolyókkal lövik az István-tornyot. A hatalmas, négyszög alapú torony szinte megrázkódik minden lövés után, s egyik nap hosszában megreped a négy méter vastag fal, s a torony délnyugati oldala leomlik, mintha késsel kettéhasították volna. Borzalmas kőhalom zúdul lefelé, s mindent elborít a törmelék és a por. Emberi alakok látszanak, amint a kőtömbökkel együtt hullanak le, s a torony betemeti a lábánál húzódó déli falközt.

Egyre romlottabb a Déli Nagy rondella is, az Esztergomi pedig, fent északon szinte romhalmazzá vált a rózsadombi ágyúk tüze alatt. A harmadik legnagyobb bástya, a Fehérvári is csorba. A hosszú várfalak sok helyütt megrontva, a réseken, kirobbantott nyílásokon vízként folyik ki a föld és a törmelék.

Augusztus huszadikán a Petneházy tábora szélén kicsi oltárt állítanak, s egy öreg szerzetes misét mond. Aki

pápista, odaáll az oltár elé födetlen fővel. De szállingóznak a Kálvin s Luther hitén levők is, senki sem kérdi a másiktól, hogy milyenek keresztelték. Nem is igen tudják, hogy miben különböznek egymástól. Istent hívja segítségül, ha baj van, s feléje rázza az öklét elkeseredésében az egyik is, másik is. Borsos az oltár felé ballag, Petneházy odaszól:

– Te mióta vagy pápista?

– Én soha. De egyet fohászokodom.

Petneházy erre vállat von, s a hadnagya mellé áll. Borsos magyarázza:

– Ez az első királyunk, Szent István napja.

– Pápisták ünnepe – véli a kapitány.

De a naptól kiégett s emberektől agyontaposott erdőcske szélén mégis összegyűlik majdnem az egész ezred. Az öreg szerzetes végignézett rajtuk. Szép, igaz beszédet gondolt ki, s a két kezét összekulcsolta a hasán. A katonák födetlen fővel, kard az oldalukon vagy fokos az övükbe tűzve. Éget a nap, s az ágyúk mintha csendesebben szólnának, hogy ne zavarják a magyarok miséjét.

– Fiaim!

Nézi a katonákat, s gondol egyet. Nem fog sokáig beszélni.

– Fiaim, ti a pogány ellen harcoltok. Ne felejtsetek, hogy a pogány ellen mindig kell harcolni. Mert a pogány felégeti a falvakat, s elhajtja a marhákat, kétszeresen szedi az adót, s ott tipor titeket, ahol ér!

– Milyen pogányról beszél? – mosolyodik el Petneházy.

– Lehet, hogy mind a kettőről – véli Borsos Ádám.

A szerzetes rövidre fogta a beszédet, s most énekelnek néhányan, akik ismerik a szent királyhoz szóló éneket. Petneházy hátrapillant, mert zajt hall messzi-

ről, s dobogva jön egy legény.

– A hegyek közül betört a török!

A misét riadó sípszó szakítja félbe, az ezerskapitány parancsokat osztogat, s a legénység percek alatt lóháton terem. A szerzetes megfordul kitárt karokkal, s csak az utolsók hátát látja, amint sietősen nyeregbe ugranak, s a menet kanyargó kígyóként száguld a vár felé.

– Dominus vobiscum, az Úr legyen veletek!

– Legyen is, mert szükségünk lesz reá! – kiáltja valaki. Nagy iramban kanyarodnak a vár nyugati oldala felé. A mező szélén már áll a csata, a Heisler vértesei vagdalkoznak.

Kétezer lovas janicsár törte magát keresztül az ostromgyűrűn, s mint a tüzes kard, vágattak a vár felé. A német lovasok vonalát áttörték, fent a falakon is mozgás támadt, a Fehérvári rondella alatti kaput kitémasztják, és indulnak a segélycsapatok elé. A janicsárezred egyik oszlopa Petneházy huszárjai elé vágott, a többi lóhalálában a várkapu felé.

Villannak a kardok, fokosok, valaki karikás ostorral dolgozik. Petneházy viszi maga után a legényeit, áttörik magukat a janicsárokon, s a vár felé vágató többire vetik magukat. A janicsárok egyre közelebb a várhoz, fent a falakon kartáccsal töltött ágyúk várnak, de a kavarodásba nem tudnak lőni.

– Rajta, hozzá! – üvöltik a tizedesek, s a huszárok vágják a kapu felé száguldókat. Hátulról a janicsároknak támad az újra felsorakozott nehézlovasság is.

Egy katona fél kezét elvesztette, de a másikkal még vagdalkozik; egy török alól kiütik a lovat, s gyalogosan küzd, amíg el nem nyomják. Rémuлт lovak erednek a mezőnek.

Borsos körülnéz. Petneházy s néhány huszár a ka-

pu felé sodródva verekszik. A hadnagy visszat fúvat, s igyekszik a kapitányát kivágni a tömegeből.

– Vissza, vissza! Közel a kapu!

A janicsárok vagy négyszázan hosszán elnyúlt sorban vágtatnak be a Fehérvári kapun, a többi a mezőn fekszik.

A kapitány végigjárta a tábort, meghallgatta a jelentéseket. Buda felé nézett. A romos épületek között még egy-egy tornyon csillog a félhold. S a bástyákra tűzve lobog a lófarkas zászló. Sohasem veszik be ezt a várat?

Rossz hangulatban van. A nyakából kivette a császár aranyláncát, s a ládájába zárta. Nem jó a csatában ilyesmit hordani. S különben is... mit ér az aranylánc?

A múltkor megverte az egri törököt, ma délben a janicsár segédcsapatot szórta széjjel. Ha ő nincs ott, s néhány más magyar egység, a Heisler lovasaitól akár mind a kétezer a várba jutott volna. S délután hírül hozták, hogy Stahremberg orrol reá, mert nem tűzte ki a császári zászlót.

Vállat vont Tehet ő arról, hogy a többiek, Batthyány, Eörményesi, Fiáth s mások beadják a derekukat?

Különben is a zászló semmit sem jelent. A legényeknek bizonytal mindegy, csak ő nem képes császárra cserélni.

– Kapitány uram...

Rác András áll előtte néhány legénnyel. Tisztelettel kéri, hogy egyék velük, mert szereztek egy borjút.

– Hol szerezte?

Hallgatnak.

Nem azért hívják a kapitányukat, hogy vizsgáztas-

sa őket.

– Merthogy a zászló...

– Egy hordó borunk is van! – szól a másik legény.

– Miféle zászló? – fordul Petneházy meglepetten

Rác felé.

– Hát hogy a kapitány úr nem adta a zászlónkat. Az a mi zászlónk, mi nem tudunk császári sas alatt harcolni.

A zászló közepén, a kapitányi sátor elé tűzve. Petneházy leül egy fatönkre, és csodálkozik. Ezek a legények most inni akarnak az ő tiszteletére. Hét éve ez alatt a zászló alatt harcol az ezred.

Milyen zászló lesz Buda falain, ha végre mégis beveszik?

Császári?

A tizedes azt mondja, hogy a „mi zászlónkat” nem adta a kapitány úr.

Mi lesz evvel a vidékkel, evvel a várossal, a dombokkal s a Duna-parttal, ha kiűzték a törököt? Kijavítják a palotákat. Ūristen, milyen szép volt az a terem, ahol Ali pasa fogadta egy éve! Emlékszik arra a kicsi házra is, ahol János deák várta nagy titokban. Mi lehet János deákkal? Azon az éjszakán, amikor Nagy Balázssal szöktek, katonák vitték megkötözve. Vajon él-e még a deák, s merre járhat?

– Te miért ereszkedtél búnak? – Borsos lép a sátor elé, – Tán asszonyféleire gondoltál?

– Jaj, te Ádám! Téged a tréfás kedved sohasem hagy el?

– A lélekkel együtt fog kiszállni belőlem! – S leül Borsos is, de már komoly arccal folytatja: – Megszakadnék, ha sokat gyötörném magam. Látod-e, te vagy a kapitány, te tudod, mit teszel. A te dolgod. S ha jól meggondolom, én se tennék másként:

– Miről beszélsz?

– Nézd meg, húszezer magyar van fegyverben itt, Buda alatt. Ha mi húszezren egyet gondolnánk... egy csapásra megváltozna minden!

– Meg – gúnyolódik Petneházy. – S a többi hetvenezer mit tenne? A császárlak, brandenburgiak, szászok, bajorok, vallonok, olaszok s rácok? A sok generális, akik már eddig is eleget pusztítottak s perzseltek Magyarországon. Stahremberg, Heisler, Caraffa!

Borsos elneveti magát.

– Látod, ezért nem töröm magam. Majd ostrom után, amikor együtt iszunk valamelyik palotában...

– Ostrom után? – riad meg Petneházy, s eszébe jut, hogy haza kellene menni, megnézni a kicsi udvarházat, ahová asszony is kellene. Talán asszony is akad. Csak egyszer már ostrom után legyünk. – Soha se lesz vége – folytatja hangosan. – Látod, megjött a nagyvezír, Szulejmán.

Borsos bólogat.

– Meg. S ha ma délelőtt nem kétezret küld, hanem fogja magát, s az egész hadát ránk ereszti, nem állunk meg a lábunkon!

A hajdúkból lett katonák megmosták a borjú húsát, s egy hatalmas kondérba vizet tettek. Belé a csontokat, hagymát, s főjön! Mások eközben a beleket tisztították s mosták, egy deszkán húst vagdaltak apró kicsi darabkákra.

Elégurították a hordót, s csapra verték.

Petneházy nézte őket, s ugráló gondolatai lassan megnyugodtak. A legények erős, ütemes mozdulatokkal dolgoztak. Szinte úgy, ahogy csata idején vagdalognak. Akkor is erős, nagy csapásokat osztanak, s ahol egy hajdú fokossal harcol, megritkul körülötte az

ellenség.

A kapitány még soha nem nézte őket ilyen tetszész-sel.

Vállat vont. Hajdúk, pásztorokból, marhahajcsár-okból, szegénylegényekből lett lovas katonák. Nehéz léptű, széles vállú emberek. Órákon át tudnak a tűz mellett ülni s nótázni. Rabolnak, erőszakoskodnak, gyújtogatnak, talán még pénzért is tudnak ölni. Úgy ütnek, mint a villám, s ami idegen, az előttük nem szent. Igaz, hogy ha elszegődtek gulya mellé, a gazdájuk jószágát az életük árán is megvédelmezték.

A bort ráköszöntik, ő is iszik, nagy kortyokkal önti le az italt. A legények közben az apróra vagdalt húst összekeverték a borjú véérébe áztatott kenyérrel, s megtöltötték a kimosott beleket.

– Sáfrányt tettél-e belé? – bosszantja egyik a másikat.

A bográcsba a belsőségeket, aztán a nagy szelet színhúsokat s végül a kész kolbászt.

A bor kézről kézre jár.

Az egyik katona a déli végekről vetődött ide, s a bortól csillogó szemmel mesélni kezd. Néha közbekiáltanak, de hallgatják csendben.

– Az én falumban, a Dráva mellett rácok laknak. Úgy mesélik az öregek, hogy egyszer Mátyás király megparancsolta a katonáinak, vágják ki a stájer erdőt. Mert az erdő telis-teli volt vadállatokkal.

Petneházy is közelebb lép, hogy hallja. Utat nyitnak neki, a fekete ember rápillant, s mondja tovább:

– A katonák vágták is, de az erdő egy helyütt olyan sűrű volt, hogy kivágni nem tudták. S ez még semmi, de tündérek is láttak a fák között, megijedtek nagyon a katonák, s mentek Mátyás királyhoz: „Uram király, ez a tündérek erdeje, ne parancsold, hogy ki-

vágjuk, mert mind egy szálig ottveszünk!”

Mátyás király erre nagyot kacagott, s kiment az erdőbe. Fogta a fejszét, s belevágott az egyik fa törzsébe. No, csendült-bondult erre az erdő, s nagy hang szólott a fák közül:

„Jaj neked, Mátyás király!”

Avval megindult a föld, meg a hegy is, reá Mátyás királyra meg a katonákra!

– No! – mordul valamelyik hajdú a hallgatók közül.

– Betemette őket – mondta tovább a fekete legény –, de nem haltak meg, mert a hegy gyomrában egy óriási barlang lett, s ott alusznak Mátyás király meg a katonák. Százévenként egyszer odajő egy aranytollú madár, s olyan szépen énekel nekik, hogy csuda, csak ne szomorkodjanak. De egyszer – így mondják az én falumban – az aranytollú madár úgy fog dalolni, hogy egészen felébrednek. S ez akkor lesz, amikor mindennek, de még az erdei tündérek is fegyvert kapnak, hogy a törököt kiűzzék erről a földről, s Mátyás király fogja vezetni őket!

A legény elhallgatott, s egy szempillantásnyi csend lett.

– Jó mese! – veregették a pajtásuk vállát.

– No, igyunk, hogy felébredjen Mátyás király!

A bográcsból közben kifőtt a víz. Erre ketten odamentek, egy hosszú dorongot átdugtak a fülén, s két kézzel megmarkolták. Erős mozdulattal megemeleltették, s hirtelen visszarántották a tűz fölé úgy, hogy ettől a mozdulattól a bográcsban fővő étel helyben megfordult. A csontok az aljáról felülre kerültek, alatta a megfőtt belsőségek, még alább a húsok s legmélyebben a kolbász. Több vizet nem öntöttek hozzá, s a félig főtt étel most zsírára sült. A legények igaz-

gatták a tüzet, s olyan jó illat terjedt, hogy Petneházy megkérdezte:

– Sokáig tart-e még?

– Még egy-két korty, uram! – nyújtották feléje a bort.

S Petneházy megint ivott, és nézte őket. Fekete arcú, sebhelyes férfiak, büszkék, mert mindenki beszél róluk. A Petneházy-huszárok.

Levették a bográcsot a tűzről, s körülállták. Kidobták a csontokat, s a főtt szívet, májat ették, aztán került sor a félig főtt, félig pedig sült hússzeletekre. Nagy harapásokkal ettek, s közben mordultak egyet-egyét. Végül a kolbászhoz jutottak, ez zsírjában megsült a sok hagyma között.

Nagyokat törtek a cipókból, s ettek. Ki a tűzhöz kuporodva, ki távolabb. Szólnak egy szót, nevetnek, s esznek tovább.

– A szultán eszik-e ilyen jót?

– Hát a bécsi császár?

A kulacsért nyúlnak s isznak. Valaki ágat vet a tűzre, s felcsap a láng.

A fáradt, izgatott emberek úgy látják, hogy a hold is kimerülten s véresen vándorol a felhők között.

Az előretolt állásokban, a rohamárokban virrasztanak az új csapatok. Alkonyatkor váltották fel a nappaliakat, s halkán tudakozódtak tőlük. Finckenstein lovag a kardját kéz alá téve nekidül egy félig elszenesedett cölöpnek, s feltekint a földhányásokon túl sötétlő várra. A katonái halkán beszélgetnek, távolról lobognak a tábor tüzei.

Nagy nap volt a mai.

– A déli oldalról támadtak – magyarázza az egyik

katona. – Ott a robbanások minden árkot betemettek s a brandenburgiak olyan vadul rohamoztak, hogy egy csapásra megvették a palotát.

– Nem az egészet! – szólt közbe a hadnagy.

Mindenki izgatott, s mindenki a brandenburgiakról beszél.

– Nem tudták kivetni őket...

– Nem. A török háromszor vágott neki, de a mieink befészkeltek magukat az ablakokba és a felső emeletekre is – magyarázza a jól értesült. – A földszinti termekben találtak néhány csatakígyót, azokat is a török ellen fordították.

– Hát ha ágyújuk is van...

Hátuk mögött a Duna vize suhog, néha megcsobban. Előttük a lövedékektől, robbanásoktól szabdalt terület emelkedik a várfalak felé. Valahol félúton egy összedőlt ház. Magasan, fönt a Szulejmán Szultán Dzsámi. A hold kiúszik a felhő mögül.

– Oda nézzetek!

Mindenki figyel. Messzire előttük, dél felé tisztán látszik a holdfényben, hogy egy ember ereszkedik le egy félig lerontott bástya mellett, s eltűnik a vízben.

– Futár.

– Lefelé úszik, nem lehet megfogni.

Visszakuporodnák, s csendben beszélgetnek tovább.

Hogy a brandenburgiak visszaverték mind a három támadást. Finckenstein majdnem elalszik, amikor a földhányás felső végén gubbasztó őr pisszent. Csendben fülelnek, a hadnagy odaoson. Az őrszem fölfelé mutat. Fent, a saroktorony melletti falhasadékban néhány ember leereszt valakit kötélén, s visszahúzódik.

– Még egy futár?

Nem látják, biztosan a romokkal teli földre vetette magát. Finckenstein magához int két legényt.

– Kúszni! Élve hozzátok ide!

Leccsatozzák a kardjukat, s elindulnak. A holdfényben megint megvillan a futár alakja, egyik omladéktól a másikig siet, a víz felé tart. Finckenstein az ajkát harapja. Jó lenne, ha a hold a felhő mögé bújna, nehogy a várbeliek észrevegyék. Igaz, ha a futár a vízhez akar érni, közel kell jöjjön a sáncokhoz, vagy nagyon hosszú utat kell megtegyen a parton. A sáncból fél testével kihajolva ügyel, rágja a száját, s két kézzel szorítja a kardját. Ha sikerülne!

A katonák csendben várakoznak. Reccsenés hallatszik, azután csend. A hold messze van a felhőktől, teljes fényvel világít. Végre közeledő nyögés, lihegés. A két legény az árokba dobja a futárt. Az arca véres, a száját betömték. Finckenstein odaugrik, a katonák hátrakötözik a fogoly kezét, s tapogatják a ruháját. A nyakába akasztva bőrzacskó. A hadnagy felszakítja a varrást, s egy darab papírt talál.

A generális sátrában a törökül tudó deák betűzi a levelet.

A palotát tovább tartani lehetetlen. Ha elvesz, elveszik az egész vár is. Kérek gyors segítséget, különben vége az ellenállásnak. Én semmit el nem mulasztottam, megtettem mindent, ami tőlem tellett. Engem nem lehet vádolni. Huszadikán alig háromszáz ember jutott be a várba, huszonkettedikén százán közülük elvesztek a palota védelmében. Mindent megtettem, de az ellenség befészkelte magát a palotába, akiket ellene küldtem, elestek. Kérek segítséget, gyors segítséget a nagy Isten nevében.

– A pasa írta alá?
– Igen, Abdurrahman.
– Ilyen rosszul állanak?
– Ugyan! Hát Szulejmán nagyvezír az ötvenezer katonával?

– Napok óta farkasszemet néznek a Károly öfensége csapataival. Nem mozdul.

– Az csak nekünk jó! Ha a nagyvezírnek van ideje, nekünk is van, minden nap a mi malmunkra hajtja a vizet!

– Félek, hogy a helyzet komolyra válik. Itt valami veszélyes taktika rejlik.

A hadvezetőség idegesen figyeltette a környéket, s közben folyt a lövöldözés. A palotába fészkelten brandenburgiak keményen védekeztek, s a török nem tudta kivetni őket. A szomszédos épületekből, falromok mögül lövöldöztek egymásra, s a halottakat a mélybe dobták, hogy helyük legyen a további harchoz.

– Meddig várunk még? – kérdezték táborszerte őrségváltáskor és cipóosztásnál.

– Ha a nagyvezír segíteni akar a várbelieknek, támadnia kell – mondták az okosabbak.

A környékre küldött felderítők jelentették, hogy északnyugatra nagy török csapatok vonulnak, s ott csoportosulnak. A Rózsadomb mögé s a környező völgyek, mezők irányába több császári svadront és lövészeket vezényeltek. A Petneházy-ezred is parancsot kapott, hogy készülségben legyen.

A lovakat felnyergelték éjszakára, s a tüzeket kioltották. Mindenki fegyverben aludt. Az örök sűrű közköben járkáltak, s Petneházy maga is kilovagolt az erdőszélre, hogy körülnézzen. Az őrszem jelentette, hogy a holdfényben mintha lándzsákat látott volna, ahogy a szemben levő hegyoldalon villantak.

A kapitány feszült hangulatban tért vissza. Vajon mikor támadnak a nagyvezír csapatai? Biztos, hogy óriási erőket vetnek a küzdelembe. Borsos megkérdezte tőle:

– Tudod-e, holnap milyen nap? Huszonkilencedike.

– Hát aztán?

– Augusztus huszonkilencedike a törökök jó napja. Sok nagy győzelmet arattak már ezen a napon. A mohácsi csata is huszonkilencedikén volt.

– Jó, hogy mondd! Kürtöltesd ki a táborban, hogy holnap biztosan a törökök győznek. Akár ki se húzzuk a kardunkat! – tüzelt Petneházy. Borsost meglepte a hang.

– Mi bajod velem?

– Tudod-e, hogy átszakíthatják a mi vonalunkat, s akkor a kezükbe kerül a rózsadombi ágyútelep? Ha a völgyön végigvágna, s a vár alá jutna vagy tízezer karddal, akkor az Isten irgalmazzon nekünk!

– S aztán? – csodálkozott a hadnagy.

Petneházy Borsosra meredt. Úgy érezte, hogy mindjárt megpattan dühében.

– Holnap nem ugyanúgy fogunk-e verekedni, mint máskor? – kérdezte most Borsos Ádám. – Azt hiszed, hogy huszonkilencedikén babona fogja majd a kardomat?

Nehéz hangulatban fordultak el egymástól, s ment egyik jobbra, a másik balra. A levegő is pattanásig feszült. A katonák minduntalan felkapták a fejüket, hallgatóztak, figyelték a lovaikat is.

Hajnalgig virrasztottak, s napkeltével talpra állt az egész ezred. Mellettük, egy másik úton nehézlovasság tanyázott, s a völgy felső végén egy talpas hajdúezred. A Rózsadomb oldalában lövészek.

Alig bukkant fel a nap Pest felől, megindult a támadás. Szulejmán nagyvezír tizenötezernyi szpáhit, tatárt és janicsárt küldött. A Petneházy lovasai a dombtetőn nézték, ahogy az úton porzik, közeledik egy lovasoszlop.

– Jó sokan vannak!

– Legalább mindenkinek jut belőlük – hősködött valamelyik legény.

Támadást fújtak, s a lovasok a domboldalról lezúdulva vetették magukat a szpáhikra. A tatárokat lövészek sortüze fogadta, s a támadás megbomlott, de a hátul csapkodó korbácsok újabb rohamra úzik a kucsmás katonákat. A nehézlovasság a janicsároknak zökkent. Hullámozott ide-oda a katonák vonala, s messzire hallatszott az üvöltés, megriadt lovak ágaskodtak, s tiporták a földre zuhanó lovasokat. A talpas hajdúk oldalba kapták a tatárságot, s nemsokára megtört a támadás. A lovasok üzőbe vették a menekülőket, s a gyaloghajdúk lemészárolták, aki a kezük közé került. Délben vége volt az ütközetnek, a nagyvezír küldötte segélycsapatból senki sem jutott a várba. Vissza, az érdi táborba is csak kevés.

Az ezredek fáradtan, véresen tértek a táborokba. A Petneházy-huszárok látták, hogy a kapitány és a hadnagy kezet fognak. Közben megérkezett Scherffenberg generális Erdély felől hatezer emberrel. Az ostromgyűrű bezárult.

A szász választófejedelem asztalhoz ült a sátrában, és élvezettel megivott egy pohár bort. A tollat tintába mártotta, hogy folytassa a naplót.

Szeptember elsején. Bár teljes volt a készültség

egész éjszaka, s vártuk az ellenséget, mindez hiábavalónak bizonyult, miután az táborhelyén maradt. A lotaringiai herceg elhatározta, hogy a várost általános rohammal támadja meg. Éppen ezért a bajor választófejedelem és más tábornokok jelenlétében haditanácsot tartottak, amely nem folyt le éppen vita nélkül, s a támadást másnapra tűzték ki. E célból még több ágyút vontattak a lőállásokba, s ezekkel is szakadatlanul ágyúzták a betört nyílásokat.

Ivott még egy kortyot. Holnap nehéz nap lesz.

Délután három órára tervezik a támadást.

– Egy század a táborban marad strázsának – rendelkezik Petneházy.

Az Esztergomi rondella környékén elhelyezkednek a futóárkokban, a földhányások védelmében. A Bécsi kapu körül hajdú talpasok és német vértések. A nagy rondella másik oldalán s a nyugati falak egy része alatt szintén magyarok.

Borsos nézegeti az előttük meredő falakat. A hegyoldal itt emelkedik a legmagasabbra, s fent hatnyolc ölnyi várfalak. Ahol a lövedékek kiszakították a falkoronát, vagy nagy rést ütöttek, könnyebben lehet majd feljutni.

– Az ostrom előtt, még a tavasszal találkoztam egy hadmérnökkel, valami Waldburger báróval – mondja Petneházy. – Ő mesélte, hogy régebben ezt nem Esztergomi rondellának, hanem egyszerűen Földbástyának hívták.

– Földbástyának?

– Igen, a törökök szerint Topruk kuleszi. Később átépítették. Boltozott, kazamatás, erős kőbástya lett belőle.

De a boltozatok egy része most beszakadva áll, s a kazamaták üresen ásítanak az ostromlók felé. Csak némelyik nyílásban árválkodik sötéten egy-egy ágyúcső.

– Ezek a legmagasabb falak – sóhajtott Borsos. – Jól védhető hely. Nézd meg – intett a fejével jobbra és balra –, ezen a részen csak magyar katonák vannak.

– Olcsóbb a mi vérünk – húzta el a száját gúnyosan Petneházy.

– Egy olasz vagy bajor katona havi zsoldja nyolc forint, a mieink egyet kapnak. Ha megkapják.

– Ne féltsd te a lovas hajdút! – legyintett a kapitány. – Összeszedik a maguk zsákmányát.

Az elfoglalt palotaszárnyban fedezékbe vonulnak a katonák, hogy a jelre rohamozzák a palota többi részét.

A szétdőlt Déli rondellán sietősen emelt palánkok és földhányások mögött egy ágyúüteg a paloták felé fordítva.

A rohamárkokban itt is gyűlnek a csapatok, s készülődnek a Duna felől is, a Vízivárosban.

Kilenc üteg szünet nélkül lövi a várat egész dél előtt.

A nap nyári meleggel tűz a felhőtlen égen. Kék és tiszta az égbolt, szeptember másodika van. Csak az ágyúkból dülő fekete füst s a várban leszakadó, omló tetők, falak pora szürkíti a levegőt.

Dél után elhallgat az ágyútűz. A katonák egymás sarkát taposva várakoznak a futóárkokban, s ahol lehet, a földhányások fedezékében egészen a falak közepébe férkőznek.

– Sok aranya van a töröknek?

– Még a tányérok is aranyból vannak!

A napfényben izzad a sokezernyi várakozó ember.

Szorogatják a fegyverüket, s lobbanó képzelettel tárgyalják mindazt, ami zsákmányul eshet.

– Drágakövekkel varrják ki a ruhákat!

– A budai házak pincéjében halomban áll a kincs!

– Olyan ruhákat hordanak, hogy nálunk az urak se különbet!

A tisztek egyre gyakrabban pillantanak a Szent Gellért hegye felé. Nemsokára jönnie kell a jeladásnak.

A várból énekszó hallatszik.

Akik jártak török földön, s ismerik a pogány szokásait, azt mondják, hogy a halni készülő hősök énekét dalolják. Ez a Korán egyik verse.

Három óra.

A Gellérthegyen az üteg ágyúi egyszerre sülnek el, s a dörgés még el sem hangzott, elnyújtott Üvöltés csap a levegőbe. A rohamárkokban gubbasztó sokféle ezred teli torokból üvölt, és felfelé kapaszkodó lavinaként veti magát a falakra. Kardjukat, csákányukat előretartva rohannak a meredélyeken az omlások felé.

Seregbontó ágyúk dördülnek a falakon, s az épen maradt lőréséből a védők oldalazzák a falak alját. Az első emborsor megritkul, de rohannak tovább, s mögöttük jönnek a következők. A falakról tüzeső hullik. Égő kanóccal puskaoros zacskók, szurokba mártott, lángoló szalmakoszorúk. Az égő szurok mellre, arcra fröcsköl, támadó ordítás és örült jajgatás egybefolyik. A puskaoros zsákok szörnyű füsttel robbannak, és lángot köpnek szerteszét. A támadók első sora a falak pereméhez ér, és megindul a kézitusa. Az emberek előremeredten ütnek, vágnak, egymásra esnek, és egyszerre szúrnak. Harapós füst. Egy janicsár a fal tetején felkap egy égő gerendát, és a támadók sorába vágja.

A bajorok kitörnek a palotából, de visszavetik, s másodszer is olyan tüzesövel fogadják őket, hogy kénytelenek visszahúzódní az épületbe.

A törökök dühödten, kétségbeesve harcolnak. Az apró golyókkal, törmelékkal, láncos golyókkal töltött ágyúk lövései széttúzzák a támadó sorokat Néhol üres tér támad, s a fal tövében csak az égő és csonka sebesültek fetrengenek. Még egy kicsi erőfeszítés, és megtörík a keresztény támadás. A falakon a törökök győzelmes üvöltése száll. Az ágyúkat megtöltik, és azok söpörnek a támadásra induló katonák között. A keresztény hadak meginognak.

Az északi oldalról ekkor más üvöltés hallatszik. Elnyújtott, győztes vonítás, átveszi a többi csapat is. Az Esztergomi rondella romjain egy zászló ingadozik, a közel állók Magyarország Nagyasszonyát látják koronásan, elöl Petneházy s körülötte gyalog a hajdúi. Mellettük, mögöttük más zászlók, s a katonák tátott szájjal kapaszkodnak, rohannak fölfelé a romok között.

Az üvöltés erősödik, a távolabbi egységek katonái odanéznak, s újra támadnak. A lavina megint elindul felfelé.

A Petneházy zászlója közel jár a fal tetejéhez.

A janicsárok és a hajdúk összekavarodnak. Egy pillanatig mindenki egyedül megy szembe az ellenfelével, kegyetlen magányosságban. Száján még az előbb elkezdett ordítás. Egy lendület, beszakítja az előtte álló koponyáját, s a következőre ugrik. Lövések dördülnek, a katonák lába alatt égnek a szétszóródott gerendák.

Ordítás, lángok. Egy test zuhan lefelé.

Petneházy már a fal tetején lobogtatja a zászlót. Mögötte inogva közeledik a második, harmadik ke-

resztény zászló. Ezernyi torokból zúg az üvöltés.

A fal mentén vágat Ali pasa.

– Dobjátok le! – ordítja, és Petneházra mutat. Tízen vetik rá magukat. A hajdúk izzadtan, véresen csapkodnak jobbra-balra. Petneházy egyik kezében a zászló, másikban kard. Liheg, lábát megveti és védekezik. Egy handzsáros, bajuszos nekiveselkedik, hogy oldalról leszúrja. Rác András gyorsabb.

– Eridj Mohamedhez! – lihegi. A hajdúk özönlenek az omladékon felfelé.

Ali pasa sarkantyúba kapja a lovát, és a Bécsi kapu felé ugrat. Házak égnek, s robajjal omlanak a falak. Az utca közepén egy dervis félelmében ég felé vinyog. A fal tövében kettétört karddal egy katona. Robbanás égette ki a szemét. A semmibe néz, és a kardcsonkkal hadonászik. Egy égő gerenda zuhan reá.

Sebesült, hörgő emberek.

Abdurrahman a tüzérség parancsnokával, a komparadzsi agával a kapu felé tart. A beomlott boltzaton át most törnek be a vértések. Ali kardot ránt és nekihuzakodik, mellette a komparadzsi aga üvölt. A hetvenéves pasa vagdalkozik, s a vértések már az ő testén át gázolnak a város felé.

Futkosás, ordítások.

Néhányan térdén állva, könyörögnek az életükért, de leszúrák őket. Másutt még folyik a harc. Egy csoport janicsár az utolsó emberig tartja magát, s a leomló falak temetik be őket. A házakban szobáról szobára harcolnak.

A katona berúgja az ajtót. Szétver egy ládát, és mohón beletúr.

Egy ablakból ember zuhan az utcára, és elterül a földön, egy pap lába előtt. Az atya meghökken, aztán továbblépked, egyik kezében kereszt, a másikban kard.

A városba áradó katonák szétrohannak a házakba, és vad sietséggel szedik a zsákmányt. Egy pincéből zsidókat hajtanak ki, és boldogan kötözik össze őket. Jó váltságdíjat lehet kapni értük.

A palota körül még folyik a harc. Az épen álló toronyba több száz férfi, nő és gyermek sáncolta el magát. Croy császári parancsnok kegyelmet ad nekik, az emberek kitódulnak a kapun, és a földre vetik magukat.

Ritkulnak a robbanások, valahol mennydörögve leomlik egy fal. Az utcakő vértől iszamos. Sikoltozás, szitkozódás. A katonák fosztogatnak. Később tűz indul a romok közt, s a palota ablakain át világítanak a lángok. Alkonyodik. Az utcán megtépett ruhában egy hároméves gyermek sír.

– Ata! Ataaa! – keresi az apját.
A várat bevették.
Győzelem.

III.

A szeptemberi nap melegen süt. A vár felől pernyeszagot és füstöt hoz a szél. A táborokban részeg ordítózás.

Henrik herceg tetszéssel nézegeti a gyöngyház nyelű török kést és egy nagyszerű, félholddal díszített arany ivókupát. A többi holmit ládába rakatta, de ez a két darab annyira megtetszett neki, hogy nem tud megválni tőlük. A kést az asztal szélére teszi, aztán írni kezd.

Ugyanezen hó negyedikén reggel hat óra tájban megszűnt az addig pusztító tűzvész, s a várparancsnok a rabokkal részben eltemettette, részben a Dunába dobatta az elesettek és tűzhalált haltak holttestét. Ezt követően minden intézkedés megtörtént az irányban, hogy a várost, amennyire lehetséges, védelmi készülségbe helyezték. Ebből a célból a sáncokon elhelyezett cölöpsorok cölöpjeit kiemelték, és a városba hozták a résekhez. Öfenségeik ma a városba jöttek, és személyesen megszemlélték.

Megint kézbe veszi a serleget. Gyönyörű munka. Megparancsolja, hogy mossák ki, mert ezután ebből fog inni.

Folyik a bor és a rablás.

A romok között kincskeresők kutatnak, kaparják a földet. A várfalak alatt egymáshoz láncolt foglyok. Lehetnek vagy háromszázan. Távolabb, a mezőn szintén foglyok, összesen vagy kétezret ejtettek a győztesek.

Kövel, mocsokkal dobálják őket. Minden átélt és elképzelt veszélyért és félelemért bosszút állnak a felgerjedt katonák. Egy sisakos, részeg tiszt kopott gyaloghintóban cipelteti magát a táboron keresztül. A katonái röhögve állják körül, és ütik a hintót emelő foglyokat.

Másutt kereskednek. Egy tömlő borért valaki két török leányt kínál rabszolgának. Végre boldogan iszik, a másik pedig elhajtja a megkötözött portékát.

Császáriak gyűjtik a várban lelhető löport, golyókat. A két kancelláriai hivatalnok egy szakasz megbízható katonával a paloták romjai között keresgél. Minden papírt megvizsgálnak, és ládába gyűjtenek. Egy beszakadt pincében zsákszámra áll a pergamentekercs. Ezeket óvatosan levitetik a táborba.

Raktárakra bukkannak.

– Annyi az élelem, hogy még egy hónapra elég lett volna a védőknek – mondja az egyik.

A palotákból minden szélfuvallatra száll a korom. A falak feketén merednek a magasba, néhol beszakadva a boltozatok. De az alsó emeleten s az udvarok szintjén szépen faragott oszlopfők, érintetlenül maradt boltívek, látszik a bőven festett falak sokféle képe. Egy terem csillogó, égetett, mázas padlóval kirakva, másutt a törmeléket elkorotva márványlapok bukkannak elő.

– Szép palota lehetett!

– Hát még az a másik! – szól a társa. Csodálják az

épületromokat, s kutatják az irományokat.

Waldburger báró mérnökök segítségével rajzokat vesz fel, s a falakat vizsgálják. A paloták mellett iszonyú romhalmaz, kivehetetlen alakú kőhalom, s a lán-goktól minden fekete.

– Itt volt a nagy robbanás – állapítják meg. Nehéz a dolguk, a falak helyét sem tudják pontosan berajzolni, hiszen alapjukból fordultak ki.

Már dolgoznak a falak javításán, és mérnökök tervezik az új, korszerűbb védővonal kiépítését.

Waldburger báró elégedett. Volt valami része a vár visszafoglalásában, s ez dicsőség. A felesége magyar, a birtok Magyarországon fekszik. Mosolyogva néz a többiekre.

– Fényes paloták lesznek, ha újjáépítik!

– Tegnap Stahremberg úr a lotaringiai herceggel tanácskozott – újságolja egy segédtsízt. – Gyorsan védhetővé kell tenni a várat.

– Úgyse fog a török támadni! – legyint Waldburger báró.

– Nemcsak a török veszélyes – válaszolja mosolyogva a jól értesült tsízt. – Itt a másik ellenség is, a magyarok!

A báró meghökkenve néz a segédtsíztre.

– A magyarok? De hiszen ez Magyarország!

– Báró úr – udvariaskodik a másik –, engedje meg, hogy emlékeztessen a kurucokra. Ez a nép nem tud rebellió nélkül élni!

Dolgoznak tovább.

A győzelem híret szertehordják a futárok, s a keresztény világ mindenfelé tedeummal ünnepel. A pápa áldását küldi Lipót császárnak és az egész hadvezetőségnek. A sereg készülődik, hogy továbbbúzza a törököt. A kamarai emberek a foglyok között kutatnak,

kérdezősködnék. Egy nagy turbánú, kövérkés ember-
ről kiderül, hogy ő volt a vár főszámtartója. A fekete
köpenyes, idősebb tisztviselő rendelkezik:

– Adjanak enni és inni a defterdárnak, délben in-
dulunk vele Bécsbe!

Beck tábornok, a vár parancsnoka végiglovagol a
falak mentén, s ellenőrzi a megkezdett védelmi mun-
kákat, A tábornok mellett lovagol Finck von
Finckenstein hadnagy. Térparancsnok lett a felszaba-
dult várban.

A táborok lent a völgyekben készülődnek. Szedik
fel a sátrakat, szekerekre rakják a sokféle eszközt,
lovakat fognak az ágyúk elé is. Lotaringiai Károly
hadteste elindul, hogy a menekülő nagyvezír seregét
szétverje.

A Petneházy katonái hordót vernek csapra.

– Nincs már félhold a budai váron! – rikkantja
Borsos Ádám.

– Az nincs – válaszol kedvetlenül Petneházy.

Isznak. Mindenki szerzett valamit, s a zsákmány
jókedvre hangolja az embereket. Süvegből isszák a
bort, nekifeledkezve. Felsívít a török síp, s hozzá bűg
a tárogató. Néhányan kiugranak középre, és rakják a
táncot.

*Telekes bocskor, gyöngyös kapca,
járd meg, lábom, járd meg!*

Egyre többen ugranak a táncolók közé, isznak, és
döngetik a földet. Mögöttük meredeznek a bevett vár
fekete romjai. Mindenki tudja, hogy magyar királyok
fészke volt. Isznak.

*Nosza, hajdú, fírge varjú,
járjunk egy szép táncot,
nem vagy fattyú, sem rossz hattyú,
kiálts rá egy hoppot!
Szájad mondjon, lábad járjon
egy katonatáncot.*

*Egészséggel, békességgel
édes lakóföldem,
kit sóhajtott és óhajtott
ez napokban szívem.
Im, hogy juték, belélépek,
megvidula lelköm.*

Táncolnak, isznak, a csizmájukhoz verődve csörög a kardjuk. Egyre hevültebbek. Nagy Balázs tántorogva emeli a bort.

– Igyunk, legények, mi voltunk az elsők!

– Igyunk!

Lihegnek, kétoldalt csurog a bor a szájuk szélén, ahogy isznak.

– Fújd, a keservit! – ordít Nagy Balázs, de Borsos Ádám felkiált, és a vár felé mutat:

– Oda nézzetek!

A Zsigmond sérült tornyára zászlót húznak fel. A szél meglebbenti, s messziről is jól látszik a császár zászlója. Kétfejű sas. Petneházy mozdulatlanul nézi. Tudta. Lobog a zászló a magasban, s az ezereskapitánynak úgy tetszik, hogy meginog a világ. Megtántorodik, s eszébe jut az ostrom előtti Buda, a tornyokon csillogó félholdakkal.

– Német zászló – állapítja meg valaki.

– A keservit!

– Miért? Vagy azt hitted, hogy neked adják a várat? – gúnyolódik más.

Rác András a borral teli süveget a földhöz vágja.

– No, ontottuk a vérünket a németért!

A táncolók megállnak, az egyik legény még rikant egy hoppot, aztán riadtan körülnéz. Miféle csend van? A hordó csapján keresztül vékony sugárban folyik a bor, s tócsává gyűlik a földön.

A felhevült arcok elsápadnak, a szemek nyugtalanul pillantanak a világ négy tája felé. Űzött, hazátlan ember pillantása. A csoport mellé kóbor kutya oldalog, s megáll.

Petneházy lehajol, s matat a földön, a katonák odanéznek, mit csinál a kapitány. Egy kevés megtapossot; száraz, porrá omló földet vesz a kezébe, s nézi.

Az emberei szemmel követik minden mozdulatát. Van közöttük olyan, akivel évek óta együtt nyargal csatáról csatára. Váratlan szúrások előtt a saját testükkel fedezték a kapitányukat.

– Magyar föld ez... – S úgy ereszti ki kezéből a maroknyi port, mintha törékeny volna.

A legények állnak, s nem tudják, hogy mit tegyenek. Földbe gyökerezett a lábuk. Ebbe a földbe. A kóbor kutya ásít és eloldalog. Petneházy végre megmozdul, s halkán adja ki a parancsot.

– Nyergeljünk!

A tárogatós belefúj a hangszerébe. A katonák szóltanul nyergelnek, s ő fújja. A tüdeje majd kiszakad. Ez az ő harca.

Hová készülsz, szívem, tőlem elbujdosni?

Az idegen földön ki fog téged szánni?

*Hogyha megbetegszel, ki fog hozzád látni,
ki fog hozzád látni?*

Lassan léptetve indulnak. A tarisznyák zsákmánnyal rakottan, s a nyeregkapákon is szép török fegyverek s egyéb szerzett dolgok csüngenek. A tárogatók utánuk néz, és fújja a bujdosó dallamot:

*Megfogott madárhoz életem hasonló,
napnak fényét látom homályba boruló,
szép gyönyörűségem naponként elmúló.*

Hidegre fordul az idő, esőt hoz a szél, és csontig hatol metsző fújása.

A koldus a kaszárnyák mellett didereg. Egész nyáron itt ült. Minden reggel megjön, lekuporodik, és üres, üveges tekintettel bámul. A közeli kocsmába kis bejárnak a katonák, szekeres gazdák s mások, nagy ritkán vetnek valamit a rongyos embernek.

Nem kéreget, nem nyújtja a kezét. Ha egy darab kenyeret eléje vetnek, oda se pillant. Szinte büszke a fejtartása, messzire néz, az arcán halvány, bocsánatkérrő mosoly.

A forró nyári napon is itt ült, száraz arcán izzadáscseppek folytak végig. Vakarózott. Ha császári katonákat látott, néha megrándult az arca.

Összehúzza magán a rongyos köpenyt. Eső folyik az arcán, a keze szürkés-kék a hidegtől és a szennyből. A szeme is szürkés. Egy bicegő falusi asszony egy darab száraz kenyeret tesz eléje, a koldus vonásai merevek, oda se pillant. Az asszony továbbmegy, s amikor befordul a következő ház mögött, a koldus hirtelen mozdulattal nyúl a kenyérért, és rágni kezdi. A mosoly eltűnik az arcáról, eszik. Lassan, megfontoltan, aztán hirtelen megmerevül. Néhány katona megy el előtte, csizmájukról fröcsköl a sár. A koldus elrejt

a kenyeret, és a katonák után néz.

– Janicsárok – morogja. Eszik tovább, gyúrja a falatokat, mintha féltené valakitől. Két tiszt közeledik, németül beszélgetnek.

– Holnap indul az ezredem.

– A Tiszántúlra?

– Rendet kell tartani az országban. Úgy tudom, Caraffa generális Felső-Magyarországra menetel.

– Ó, persze! Tegnap már futár is érkezett a generálistól, a szállása Eperjesen van.

– Janicsárok! – hördül rekedten a koldus. Az egyik tiszt megtorpan, a kardjához kap.

– Hallod?

A másik nevetve lefogja a társa kezét.

– Ugyan, Hans! Ez egy eszelős koldus! A katonáink legnagyobb szórakozása. Figyelj csak!

Elővesz egy rézgarast, s a koldus felé tartja. Az feltápászkodik, szürke szeme gyűlölettel villan.

– Nem pénzért csináltam – zörög rekedten a hangja.

– De én megfizetlek! – mondja a tiszt, s odaveti a garast.

– Nem pénzért! Én Törökűző Deák Tamás vagyok! Nekem köszönhetitek a győzelmet!

– Hallod? – A tiszt elégedett.

– Bolond – húzza el a másik a száját.

– Nekem köszönhettek mindent! De a császár ki-tüntetése nem kell! Füttyülök reá!

A két tiszt harsányan kacagni kezd s továbbmegy. A koldus kiabál utánuk, aztán dühödten taposni kezdi a rézgarast. Az úton egy hintó fordul be, kerekéről messzire repülnek a jéghideg sárdarabok. A koldus a fal mellé rogy, és vinnyogva húzza össze magát.

– Ne láncoljatok a szekérhez – motyogja.

A hintó továbbrobog, mögötte egy szakasz huszár. Hosszabb útra kell a fedezet, mert útközben sokféle dolog adódhat. A hintóban Waldburger báró türelmetlenül nézelődik. Alig várja már, hogy megérkezzék, hiszen rég nem látta a feleségét. Különben is ideje visszaköltözni Bécsbe, mielőtt beköszönt a tél.

A báróné örömmel és üdén fogadja, később azt is elmeséli, hogy Erzsébet kitette a fiatal tiszt szűrét.

– Mondtam, hogy nem lehet jó házból való császári tisztekkel úgy viselkedni, mint holmi falusi legényekkel! Amíg férjhez nem mégy, hallgatnod kell a nénédre!

A báró legyint.

– Kedvesem, semmi baj. Ez a Finckenstein most a budai helyőrség térparancsnoka, kis ember. A rokoni kapcsolatait is eltúlozta.

A férfi legyintése többet mond, s a báróné megnyugszik.

– A télen Erzsébet majd...

– Mi lesz a télen? – vág közbe a lány támadóan.

– Bálszezon Bécsben – mosolyog a báró.

Erzsébet vállat von.

– Nem érdekel.

A nénje már lobog, de szeretné tréfára venni a dolgot.

– Kedvesem, nem lehetsz ennyire közömbös, ennyire büszke! Nem Széchy Mária vagy te, a murányi Venus!

– Pedig lehetnék – villan pajkosan a lány szeme. – Neki is híres férje volt, Wesselényi nádor. Még száműzték is érte!

– Erre vágyódsz? – csattan a nénje szava. – A vagyonát elkobozták, kegydíjből tengődött, akármilyen szép is volt!

A báró fáradtan szól közbe:

– Ilyesmikről ne beszéljetelek.

– Csak a császári kegyről ejtettünk szót – veti oda Erzsébet gúnyosan.

– A császár kegyéről nem beszélünk, hanem... – Elakad a báró hangja, felindultan keresi a szavakat. Eszébe jut az a nagy szájú magyar, akit Stahremberg még az ostrom idején felkötetett, mert káromolta a császárt. – Ez nem lázadók háza! Sokba kerülhet az ilyen beszéd!

– Mi történt, kedvesem? – nyugtatja a báróné.

– A háborúnak nincs vége. A hadak a déli területeken úzik a törököt, Károly herceg Erdélyt kell megbékéltesse! A rebellisek még mindig feltámadhatnak.

– Hogy felindult, kedves uram!

– Bocsásson meg – ül vissza a báró. – Még ott, az ostrom idején, a táborban is meggondolatlanul és hálátlanul viselkedtek.

– Kik?

– Ezek a lázadók, akik egyszer ilyen s egyszer más arcot vágnak. Törökkel vagy ellene harcolnak, mindegy. Sohase tudni, hogy mit akarnak. Képzeld, kedvesem, az egyik magyar kapitány, Petneházy Dávid nem volt hajlandó kitűzni a császári zászlót!

Erzsébet vére az arcába fut, s forróság önti el. Emlékszik-e a kapitány, hogy azt ígérte, visszajön? Az álmaiból megelevenedett bajszos hős.

– Az, aki nálunk is járt? Szörnyű! – ingatta a fejét a báróné. – Megfenyítették?

– Nem. Nagyon jó katona, szükség van rá a török ellen. Majd a haditanács elintézi. Ne is gondoljunk rá!

Finckenstein elkeseredve nézte a láncokat. Fázott a

hideg cellában. Az éjszakát ébren töltötte. Megrázza a bilincset, s a legszívesebben ordítana kínjában. Az ablakhoz áll. A kékes hó lassan fehérré válik, közeledik a reggel.

Úristen, már reggel!

A fejét előreejti, s beüti a kőfalba. Hogy lehet valaki ilyen szerencsétlen, ilyen átkozott, mint ő? Nincs a világon kisemmizettebb nála.

Ide-oda tántorog a cellában.

Ha tudnák, micsoda tévedés áldozatai! De majd kiderül. Ki kell derüljön a tévedésük, nem lehet, hogy ártatlanul... nem!

Az ajtóhoz ugrik, és teljes erőből veri az öklével.

– Tévedés, ártatlan vagyok!

A kint sétáló őr nem válaszol. Közlegény. Nem válaszol a hadnagyának. Pedig tévedés az egész. Ő semmi mást nem akart, csak pénzhez jutni. Lehetetlenség, hogy az ember egyik napról a másikra tengődjék! Kisemmizték, megcsalták, pedig az ostrom idején hőstetteket vitt végbe.

Legalábbis egyet, amikor elfogta a levélvivő törököt.

A legényei fogták el. De akkor is! Egy császárhű emberre kimondani, hogy felségsértő és hazaáruló!

Lehet, hogy a fehérvári török parancsnok komolyan gondolta, de ő nem. Ezt senki sem hiheti! Hogy ő, Finck von Finckenstein budai hadnagy... Nem, nem gondolta komolyan, biztosan tudja, most már egészen bizonyos benne.

Fáradtan lekuporodik, ég a szeme az álmatlanságtól. Milyen furcsa a világ! Az ember nem is tudja, mi történik. Amikor marhát akart elhajtani, hogy pénzre tegyen szert, négy katonája holtan maradt az út szélén, s őt majdnem lefokozták. Alig tudta bebizonyítani,

hogy részegen hajba kaptak a legények, s egymást leszúrták.

Szerencsétlenség. Az ember nem is gondolná, hogy mivel végződhet. Mindig minden másképpen történt. Mindig! Erzsébet egy évig kacérkodott vele, s végül kijelentette, hogy látni sem akarja.

– Erzsébet! Ha tudnád, hogy miattad jutottam ide! Pedig hogy szerettelek, teljes szívemből!

Egy garasa sem volt. Buda feketén, kiégve, s ő mindennap mustrát tartott, és ellenőrizte a falak javítását. Kemencéket építtetett, hogy legyen kenyér. Körül háromezer ember és a letaposott pusztaság.

Ha legalább annyi pénze volna, hogy... Á! Le-gyintett. Kinek kell a pénz? Élet!

Hagyják élni, hiszen nem bűnös! Egy tréfaért nem ez jár. A hadbírótság elfogult és undorító. Gazemberek!

Kiszolgáltatta a fehérváriaknak a vár megrohanási tervét. Azt ígérték, hogy pénzt kap, s erre ő éjjel beengedi a janicsárokat a Fehérvári kapunál. De dél felől is betörhetnek, mert a beomlott védőműveket még nem javították ki. S hogy azt is elárulta, hányan vannak, mennyi a lőszerük, és hol a legerősebb az őrség meg ilyesmik. Ezt nem vehetik komolyan!

Hazaárulás?

Ha a török elfoglalta volna a várat, ő a pénzzel Lengyelbe megy. Vagy házat vesz Sztambulban és sok rabszolgát.

A láncok a húsába vágnak. Megint dühroham fogja el, ordít. Aztán meredten néz a világosodó égboltra, s megnyugszik. Tulajdonképpen nevetséges volt a hadbírótság, ahogy ágáltak ellene: hogy néhány hónapja sok vérrel és veszteséggel megvették a várat, hogy így, hogy úgy. Hogy ő elárulná.

Ezt, a magyarok fővárosának nevezett üszkös romhalmazt?

Vállat vont, s elképzelte, hogy egy oszlopos palotában ül a Boszporusz partján, s rableányok táncolnak körülötte. Köztük Erzsébet. Könyörögve térdre veti magát, átkulcsolja az ő lábát, és sírva kéri, hogy a felesége lehessen.

Kemény léptek koppannak, és kinyílik az ajtó.

A szürkés, reggeli fényben megtántorodik, Egy század négyszögbe áll, s őt középre vezetik. A lába zsibbadni kezd. Mit akarnak?

Tegnap délután halálra ítélték. Emlékszik. Valahol messze, nagyon messze olvassák az ítéletet, aztán bekötik a szemét.

Úristen, mit akarnak? Kegyelem!

A hóhér térdre nyomja. Valami suhan.

A hegyekben fújdogál a hideg szél.

A lovak néhol térdig süppednek a hóba, másutt csak vékony, jeges réteg fedí az utat.

– Nemsokára tavaszodik – mondja Nagy Balázs. Petneházy hátranéz és nevet.

– Korán lenne!

– Én is azt mondom, hogy korai még – szól Rác András. – Téged biztosan menyecske vár, s azért sietetnéd a tavaszt.

– Menyecske! – vonja a vállát Nagy Balázs.

– Nocsak! Téged mióta nem érdekel a fehérnép? – szól hátra megint Petneházy.

– Ahhoz föld s ház kellene, kapitány uram! – sóhajt a legény. – Hogy az ember hajnalban kimehessen a határba, végignézzen a sajátján, s az ekét belé akaszsa a földbe! Akkor lehet fehérnépre is gondolni.

– Hát, lehet – véli Rác. – A háborúnak vége.

Petneháznak megüti a fülét a Nagy Balázs sóhaj-tása. Föld, ház s asszony. Valami rémlik az emlékeze-tében. Egy barna leányka, aki mintha éppen arra ter-mett volna, hogy asszonynak az ő medvebarlangjába költözzék. Ideje is volna, hiszen háromkirályokkor negyvenkét éves múlt.

A háta mögött a legények tovább beszélgetnek. Nagy Balázs szerint nem lehet vége a háborúnak, mert hogy is lenne, ha a déli részeken még a török az úr.

– Igaz-e, kapitány uram?

– Hát – rágja Petneházy a szót –, valami igazság van benne. A lotaringiai herceg még csak most fogott igazán Erdélynek.

– S Apafi fejedelem? – kérdi Rác András.

– Papnak jó, nem fejedelemnek – vonja a vállát az ezereskapitány.

Jobb kéz felől fenyőerdő nyúlik az út széléig. A magas, ünnepélyes szálfák ágain vastag hó. Az út lefelé kanyarodik, s a völgyben egy hallgató falucska behavazott házai. Petneházy megáll.

– Ez már ismerős. Nemsokára otthon vagyunk.

Meglepődik a saját szavától, hogy otthon. Vajon mi vár reá? Kirabolt s felégetett udvar? Vagy nyuga-lom s béke? Istenem, be jó volna befordulni a kapun a tiszta udvarra, s Bálint, a sánta udvarosgazda bicegne elébe... Bálint? Lehet vagy hetvenéves. A szél havat vág a szemükbe, a lovak tajtékosak.

– Erős hideg van – állapítják meg a legények.

Hazaér végre. Még egy félórányi út, s otthon lesz. Évek óta nem járt a birtokán. Most már lehet. Lesz rá ideje.

Az ezredet feloszlatták, a katonáit szélnek eresztették. A Petneházy-ezredet! Hirtelen hátraszól:

– Ugye, ti sem kaptátok meg a zsoldot?

Rác komoran válaszol:

– Egy krajcárt sem. Utoljára a nyár végén kaptunk valamicskét.

– A talpas ezredek még annyit sem – toldja a másikat. – Azoknak a császár kétévi pénzével adósa.

– A császár... – morogja a kapitány, s benyúl a zekéje alá. Előveszi a láncot. A két legény egymásra néz. A császár aranylánca, Arad s Szarvas bevétele után kapta.

Magasra tartja, mintha messzire akarná hajítani.

– Látjátok-e? Ez az én jutalmam! De a németnek nem kellek. – Leereszti a kezét, mintha a lánc súlyát vizsgálná. – A töröknek sem kellett.

– Ne keseregj, uram – szólal meg Rác András. – Thököly fejedelem katonái voltunk, neki kellettünk.

Petneházy megsarkantyúzza a lovát, s előrevágtat. Végig a kihalt falun, mögötte elmaradva a két legény. Amikor a falun túl az erdőbe kanyarodik az út, megint havat szór a szél. A két legény lassít, s furcsállva nézik a hallgató házakat. Az emberek vagy elszöktek, vagy félve megbújnak, még füst se száll a kéményekből.

Néhány lövés hallatszik.

Egymásra pillantanak, s vágatni kezdenek az erdő felé.

Az út közepén fekszik a kapitány, s a fák közül szalad feléje három ember. Az egyik, egy hórihorgas villámgyorsan kirántja a földön fekvő kezéből az aranyláncot, s elinal.

– Martalócok! – kiáltja Rác András, és kardot ránt. Egyet leszúr Nagy Balázs, aztán a hórihorgas után ered. A harmadik is futásnak ered, ezt Rác az erdőszélen éri utol, s egy fatörzshöz szorítja.

– Ne heveskedj, pajtás – nyögi a borostás ember –, mi is szegénylegények vagyunk!

Rác kardja lendül, s átszúrja a borostást. A hórihorgas megfutott az aranylánccal, s lóra kapva eltűnt az erdőben. A borostás nyögve fordul a fa alá, Rác András még egyet beleszúr.

– Csavargó gyilkosok!

Leugrik a nyeregből, a kapitányhoz. Petneházy haltott. – A nyakán érte egy golyó, köröskörül nagy foltban rózsaszínű a hó.

– Az Úristen rogyassza rájuk az eget!

Jobb keze a kard markolatán. Kihúzni már nem volt ideje.

A két legény leveszi a süvegét. Nem néznek egymásra. A lábuk alatti véres havat bámulják.

A fenyők alatt keresnek helyet, elkaparják a havat s az alatta megfagyott vastag, barna réteget. A föld kemény, de nincs mélyre fagyva. Fokossal s kardheggyel túrják, kaparják, amíg elég nagy a gödör. A kapitány teste körül a havon már egy tucatsnyi holló várakozik, s a két ember közeledtére elégedetlen, oldalozó lépésekkel elhúzódnak.

A holttest már merev, amikor a gödörbe eresztik. A kardját a mellére fektetik, s imára kulcsolnák a kezét, de már csonttá fagyott.

– Ezt elfelejtettük.

– El. De nem baj, nem pap volt. Egész ország a kardját ismerte.

Betemetik, ahogy lehet, hogy farkas vagy holló hozzá ne férközzék. Lent az úton a lovak megmegrázkódnak, aztán a Petneházy arab lova feltartja a fejét, és idegesen nyerít egyet.

– Mit érez?

– Siratja a gazdáját.

– Lehet, hogy katonák jönnek.

Lóra kapnak, s még egyszer visszanéznek a fagyott földből s hóból emelt sírdombra.

– Hej, kapitány úr! Annyi csatát végigverekedtél, s egy lesipuskás rabló terített le!

Most merre? Se otthonuk, se gazdájuk, s ha Caraffa vagy más kezére kerülnek, horogba vetik őket.

– No, Isten nyugosztalja – fordulnak el a sírtól, s megindulnak. Egymás mellett baktat a két ló, mögöttük lézeng az arab mén. A legények hallgatnak, aztán Nagy Balázs megtörli a szemét.

– Azt mondotta, hogy vele maradhatok.

– Nekem is – morogja Rác, a fekete tizedes. – Merthogy se földem, se családom, senkim.

Északnak fordulnak, a lengyel határ felé. Egyszer Nagy Balázs visszanéz.

– Hej, Magyarország, meglátlak-e még?!

Rác is megáll, s kemény tekintettel nézi a vidéket.

– Ha jön valaki, Thököly vagy más! Akkor visszatérünk.

Kaptatnak tovább a hegyoldalon.

A kiadásért felel
a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Rónaszegi Miklós
Műszaki vezető: Gonda Pál * Képszerkesztő: Marosi Gyöngyi
Műszaki szerkesztő: Komlosán Gábor
49 800 példány, 11,6 (A/5) ív, MSZ 5601-59
4642-74. Szikra Lapnyomda, Budapest
IF 2216 – e – 7577